

Praktiketan SPSSrekin

Elena Agirre
Inmaculada Lecubarri
Jose Mari Eguzkitza

Praktiketan SPSSrekin

Elena Agirre
Inmaculada Lecubbarri
Jose Mari Eguzkitza

© Elena Agirre Basurko
© Inmaculada Lecubarri Alonso
© Jose Mari Eguzkitza Arrizabalaga

ISBN: 978-84-615-7798-9
Lege-gordailua: VI-163-2012

Argitalpena:

E. Agirre, I. Lecubarri, J.M. Eguzkitza

Industria Ingeniaritza Teknikoko Unibertsitate Eskola
UPV/EHU
La Casilla, 3
48012, Bilbo

Koordinatzailea:

E.Agirre (elena.agirre@ehu.es)

Azalaren diseinua:

Albaro Anta Sanz

Inprimategia:

Printvisión., S.L.
C/ Rioja, 27
01005, Vitoria-Gasteiz

HITZAURREA

Praktiketan SPSSrekin izeneko liburu hau gida bat izateko asmoz egin da. Norentzako gida? Euskal Herriko Unibertsitateko Bilboko Industria Ingeniaritza Teknikoko Unibertsitate-Eskolan, *Ingeniaritzaren Metodo Estatistikoak* irakasgaia ikasten ari diren ikasleentzat. Liburu hau ez da Estatistikako liburua, ezta SPSSko manuala ere. SPSS programaren bidezko ordenagailu-praktikak egiteko laguntza eman nahi du liburu honek. Horrela, ikasleak bere ikasketa-prozesuan aurrera egiteko tresna bat gehiago izango du. Bere helburua praktikoa izanik, gai bakoitzaren hasieran beharrezkoak diren azalpenak emango dira era laburrean, eta ondoren SPSS programa erabiliz ebatzitako adibide batzuk aurkeztu eta garatuko dira. Bukatzeko, gai bakoitzaren amaieran ikasleak praktikatzeko ariketak aurkituko ditu. Oro har, adibide eta ariketetako enuntziatuak Industriako Ingeniaritza Gradua eta Informazio Sistemen Informatikaren Ingeniaritzako Gradua ikasten duten ikasleentzako egokiak direlakoan gaude.

Bilbon, 2012ko martxoan

Aurkibidea

Hitzaurrea	5
1. SPSSren hastapenak	7
1.1. Sarrera.....	7
1.2. SPSS ireki, datuak sartu, irakurri eta gorde.....	7
1.3. Aldagaien transformazioa.....	14
1.4. Adibide batzuk.....	15
1.5. Praktikatzekeo ariketak.....	22
2. Estatistika deskribatzailea	23
2.1. Sarrera.....	23
2.2. Adibide batzuk.....	28
2.3. Praktikatzekeo ariketak.....	50
3. Probabilitate-banaketa diskretuak	53
3.1. Aldagai aleatorio diskretuaren probabilitate-funtzioa eta banaketa-funtzioaren balioak SPSS erabiliz.....	53
3.2. Adibide batzuk.....	54
3.3. Praktikatzekeo ariketak.....	69
4. Probabilitate-banaketa jarraituak	71
4.1. Aldagai aleatorio jarraituaren dentsitate-funtzioa, banaketa-funtzioa eta alderantzizko banaketa-funtzioa SPSS erabiliz.....	71
4.2. Adibide batzuk.....	73
4.3. Praktikatzekeo ariketak.....	85
5. Estimazioa	87
5.1. Sarrera.....	87
5.2. Adibide batzuk.....	87
5.3. Praktikatzekeo ariketak.....	105

6. Hipotesi-contrastea	107
6.1. Zenbait kontzeptu hipotesi-contraste parametrikotan.....	107
6.2. Adibide batzuk.....	108
6.3. Praktikatzekeo ariketak.....	118
Sinboloak eta laburdurak.....	121
Bibliografia.....	123

1. SPSSren HASTAPENAK

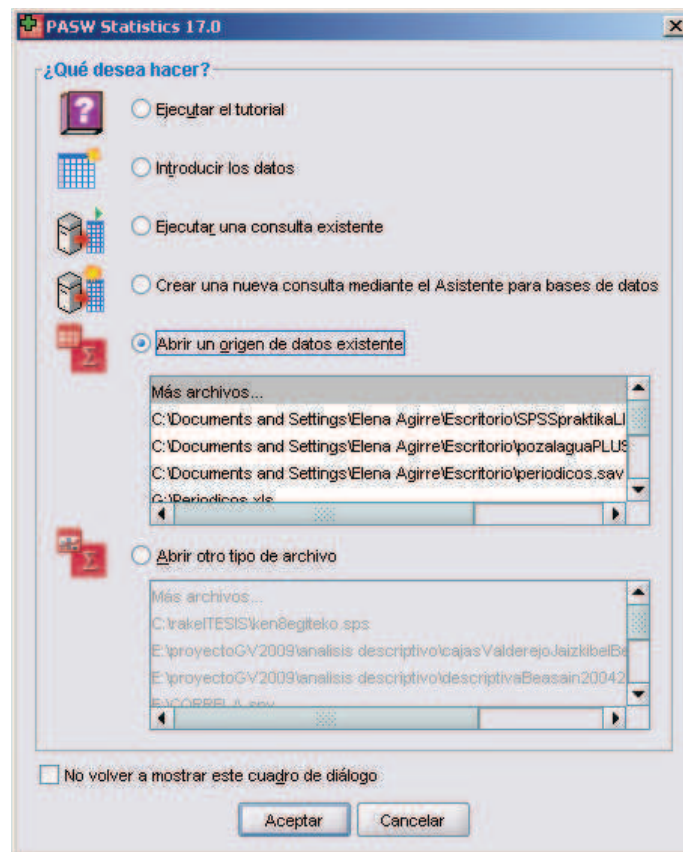
1.1. Sarrera

SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) programa informatikoa 1968 urtean sortu zen. Oso erabilia den software estatistikoa da, tamaina handiko datu-baseekin lan egiteko duen gaitasunagatik. SPSS programa erabiltzeko erraza da: menuan dauden prozeduren artean aukeratu botoietan klik eginez, eta kasu bakoitzean interesekoa den teknika estatistikoaren emaitzak lortuko dira taula eta grafikoen bidez. SPSS erabiliz teknika estatistiko anitz aplika daitezke: datuen kudeaketa, datuen analisi estatistikoa, probabilitateen kalkulua, estimazioa, hipotesi-kontrastea, faktore-analisia, bariantzaren analisia,

Gidaliburu honetan Industriako Ingeniaritza Gradua eta Kudeaketaren eta Informazio Sistemen Informatikaren Ingeniaritzako Gradua ikasten diharduten ikasleentzat interesgarrienak diren teknika estatistikoak aztertuko dira SPSSren PASW Statistics 17.0 bertsioa erabiliz.

1.2. SPSS ireki, datuak sartu, irakurri eta gorde

SPSS programaren 17.0 bertsioa irekitzen denean, 1.1. irudiko pantaila azaltzen da. Bertan aukera ezberdinak daude. Adibidez, SPSSko fitxategi batean dauden datuak ireki edo beste mota bateko fitxategi bat ireki daiteke.

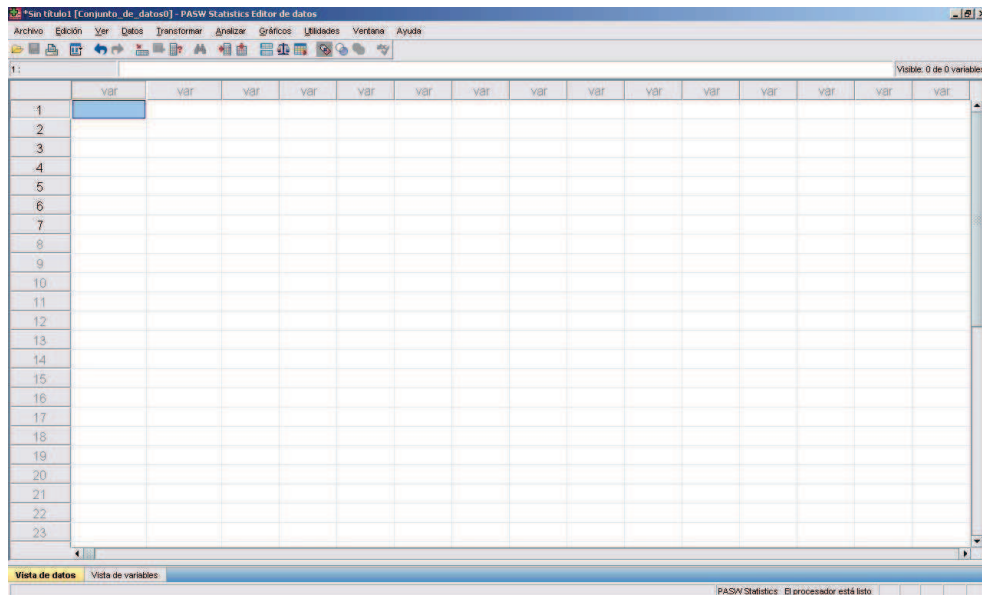

1.1. irudia.

SPSS programak hiru fitxategi-mota erabiltzen ditu:

- .sav amaierakoak, SPSSren datu-baseak dira.
- .spo amaierakoak, SPSSren grafiko eta emaitzen fitxategiak dira.
- .sps, sintaxiko fitxategiak dira.

Hasteko, datuak sartu nahi baditugu, *Introducir los datos* delakoa aukeratuko dugu. Orduan 1.2. irudiko pantaila azalduko da. *Vista de datos* izeneko leihoan datuak sartuko dira. Aldagaiak zutabetan idazten dira eta lerroak kasuak dira.

1.2. irudia.

Praktikatzeko, sar ditzagun 1.1. taulako datuak SPSSko datuen leihoan:

1.1 taula.

Langilearen izena	Eguneko ekoizpena	Txanda
Miren	22	Goizekoa
Aitor	25	Arratsaldekoa
Olatz	27	Goizekoa
Peru	30	Arratsaldekoa
Mikel	22	Arratsaldekoa
Naroa	34	Arratsaldekoa
Jon	19	Goizekoa
Asier	33	Goizekoa
Maite	27	Arratsaldekoa

	Langilea	Ekoizpena	Txanda	var	var	var	var	var	var	var	var	var	var
1	Mirren	22	Goizekoa										
2	Aitor	25	Arratsaldekoa										
3	Olatz	27	Goizekoa										
4	Peru	30	Arratsaldekoa										
5	Mikel	22	Arratsaldekoa										
6	Naroa	34	Arratsaldekoa										
7	Jon	19	Goizekoa										
8	Asier	33	Goizekoa										
9	Maite	27	Arratsaldekoa										
10													
11													
12													
13													
14													
15													
16													
17													

1.3. irudia.

Datuak sartuta daudelarik (1.3. irudia), aldagaien ezaugarriak ikusteko *Vista de variables* leihoa (1.4. irudia) kontsultatuko da.

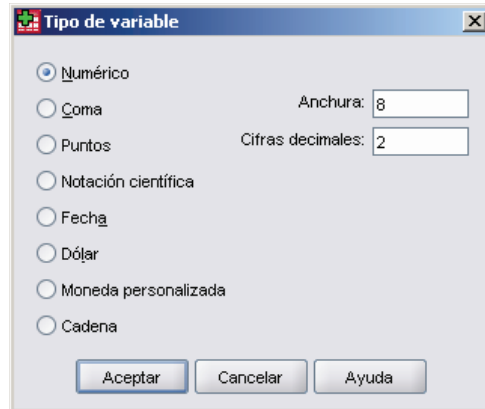
	Nombre	Tipo	Anchura	Decimales	Etiqueta	Valores	Perdidos	Columnas	Alineación	Medida
1	Langilea	Cadena	8	0		Ninguna	Ninguna	8	Izquierda	Nominal
2	Ekoizpena	Númerico	8	0		Ninguna	Ninguna	8	Centrado	Escala
3	Txanda	Cadena	16	0		Ninguna	Ninguna	9	Centrado	Nominal
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

1.4. irudia.

Aldagaia definitzen duten ezaugarriak hauexek dira:

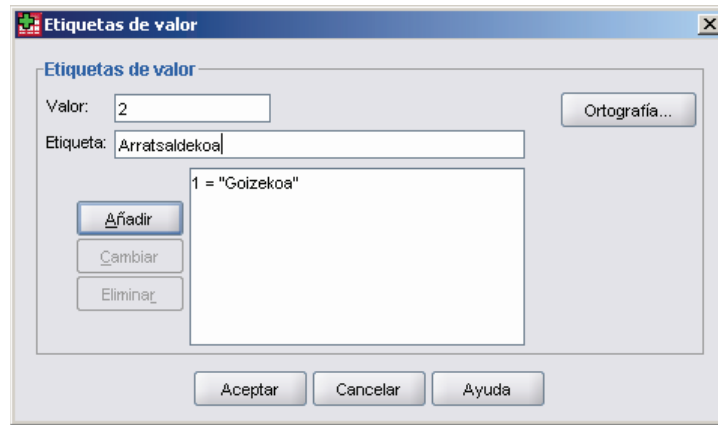
1. Aldagaiaren izena: *Nombre* izeneko zutabea adieraziko da. 1.4.irudiko adibidean hiru aldagai daude: *Langilea*, *Ekoizpena* eta *Txanda*.
2. Aldagai-mota: aldagaiaren formatua adierazteko *Tipo* izeneko zutabea dauden moten artean aukeratu behar da. Horrela, aurreko adibidean *Langilea* eta *Txanda* aldagaiak alfazenbakizkoak (*cadena*) dira eta

Ekoizpena zenbakizkoa da. Hurrengo irudiak SPSS programako aldagai-motak azaltzen dira:

1.5. irudia.

3. Zabalerak: *Anchura* izeneko zutabearen aldagai bakoitzari eman zaion espazioa adierazten da. Aztergai den kasuan (1.4. irudia) 8 edo 16 unitateko zabalerakoak dira aldagaiak.
4. Dezimalak: *Decimales* izenak aldagai bakoitzaren zifra dezimalen kopurua adierazten du, aldagaia zenbakizkoa denean. 1.4. irudiko adibidean zenbakizko aldagaiak 0 zifra dezimal ditu.
5. Etiketak: *Etiquetas* zutabeak aldagaia edo aldagaiaren izenari buruz informazio gehiago zehaztea ahalbidetuko du.
6. Balioen etiketak: aldagaia kualitatiboa edo ordinala bada, balioari etiketa jar dakiok. Aztergai den adibidean, *Txanda* aldagaiari 1 balioa eman zaio *Goizekoa* adierazteko eta 2 balioa ezarri da *Arratsaldekoa* denean txanda, 1.6. irudian adierazten den moduan.

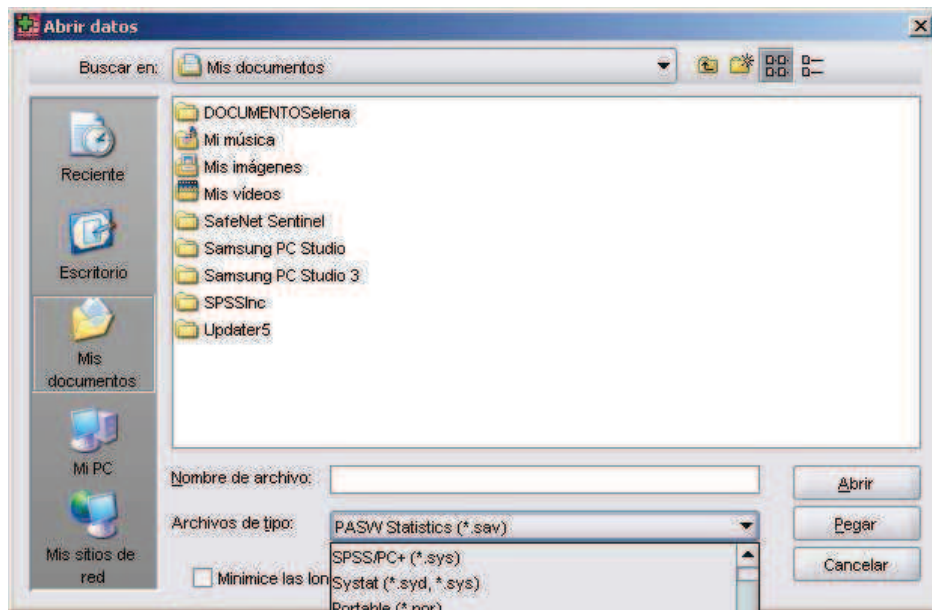

1.6. irudia.

Etiketa hauek grafikoetan eta txostenetan adieraziko dira.

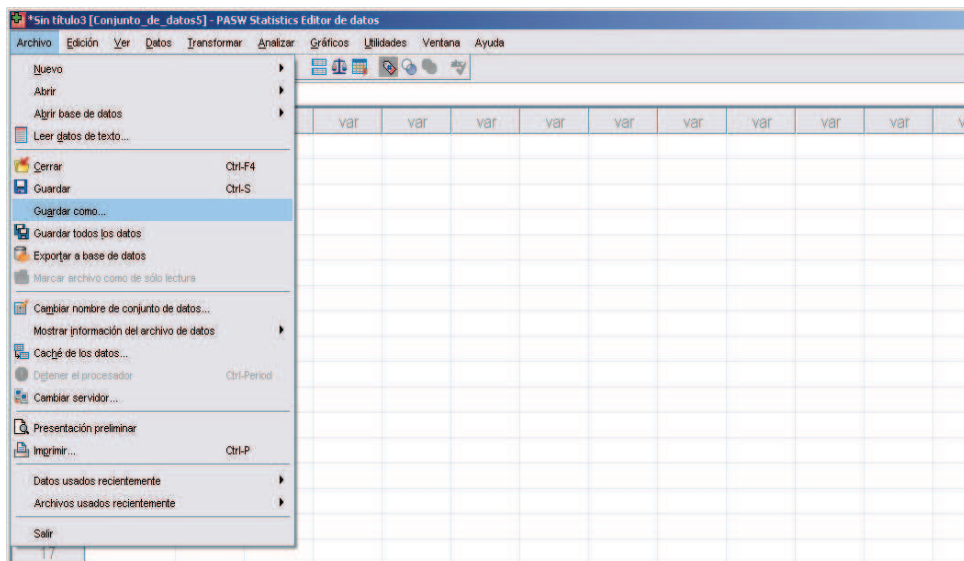
7. Balio galduak: falta diren balioak (*Perdidos*) dira. Halakoetan gelaxkak hutsik utzi daitezke ala balio zehatzekin ordezkatu.
8. Zutabeak: aldagai-motan adierazitako zabaleraren berdina edo handiagoa izan behar du *Columns* delakoak.
9. Lerrokatzea: zutabe bakoitzeko informazioa eskuinean, ezkerrean edo erdian zentratuta dagoen adieraziko da *Alineación* zutabearen.
10. Neurketa: erabilitako aldagai estatistikoa zein motatakoa den adieraziko da *Medición* zutabearen. Horrela, aldagai kuantitatiboa denean *Escala* hitza adieraziko da zutabe horretan, eta aldagaia kualitatiboa denean *Ordinal* edo *Nominal* hitzak izango dira.

Halaber, SPSS programaren barran *Archivo > Abrir > Datos* aukeratuz, 1.7. irudian ikus daitekeen moduan, .sav, .xls, .por, ... luzapenak dituzten mota ezberdinetako fitxategiak ireki eta beraiekin lan egin daiteke.

1.7. irudia.

Bukatzeko, egindako lana gordetzeko formato ezberdinak (*Guardar como...*) aukera daitezke (1.8. irudia).

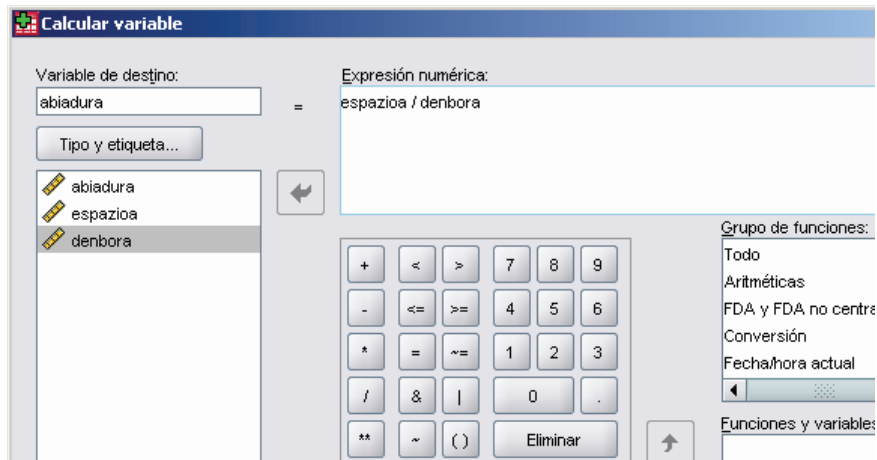
1.8. irudia.

1.3. Aldagaien transformazioa

SPSSren bidez aldagaiak transforma daitezke, aldagai berriak sortuz. Adibidez, *Transformar > Calcular variable* prozedura aukeratuz, 1.9. irudiko koadroa agertuko da, non *abiadura* izeneko aldagaia sortuko den

$$abiadura = espazioa / denbora$$

adierazpena erabiliz.

1.9. irudia.

Zenbakizko adierazpenean matematikako zenbait eragile edo funtzio idatziko dira aldagai berria lortzeko prozeduran. 1.2. taulan eragile funtsezkoenak laburbildu dira:

1.2. taula.

Eragilea	Esanahia
=	Berdin
~=	Ezberdin
<	Txikiago
>	Handiago
<=	Txikiago edo berdin
>=	Handiago edo berdin
&	Eta
	Edo
~	Ez
+	Batuketa
-	Kenketa
*	Biderketa
/	Zatiketa
**	Berreketa
<i>ABS</i> (arg)	Balio absolutua
<i>RND</i> (arg)	Biribiltzea
<i>TRUNC</i> (arg)	Zati osoa
<i>SQRT</i> (arg)	Erro karratua
<i>EXP</i> (arg)	<i>e</i> zenbakiaren berreketa
<i>LG10</i> (arg)	Logaritmo hamartarra
<i>LN</i> (arg)	Logaritmo nepertarra

1.4. Adibide batzuk

1.4.1. adibidea

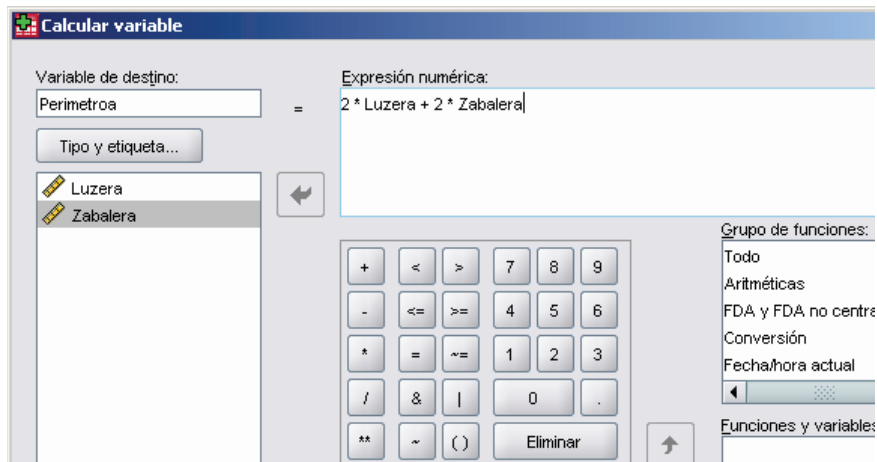
Hurrengo datuak hamar xafla errektangeluarren luzerak eta zabalerak dira zentimetrotan neurtuta:

Luzerak: 10 13 9,5 8,5 8,7 9,1 11 11,3 10,5 10
 Zabalerak: 4 5 3 2,5 1,9 2,3 3 4 4,4 2,8

Sortu bi aldagai berri xafla hauen perimetroak eta azalera neurtzeko.

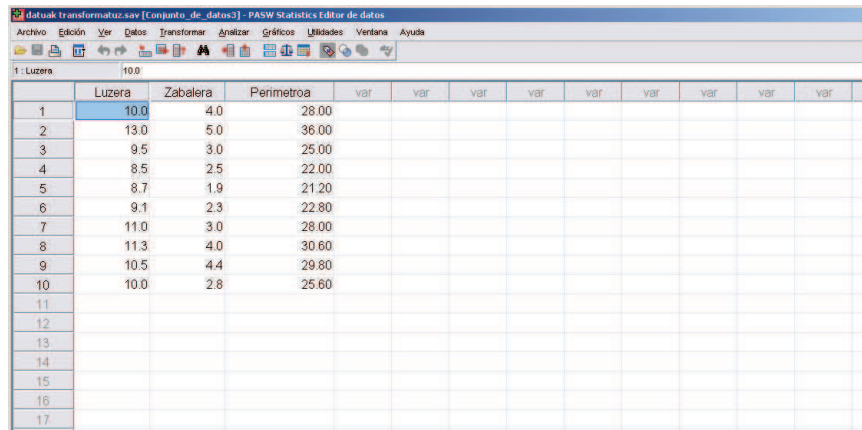
Ebazpena:

Datuak sartu eta gero, *Transformar > Calcular variable* prozedura aukeratu da. Irekiko den leihoan *Expresión numérica* dioen koadroan errektangeluaren perimetroaren adierazpena idatziko da (1.10 irudia).

1.10. irudia.

Era horretan 1.11. irudian adierazten den *Perimetroa* izeneko aldagai berria sortu da:

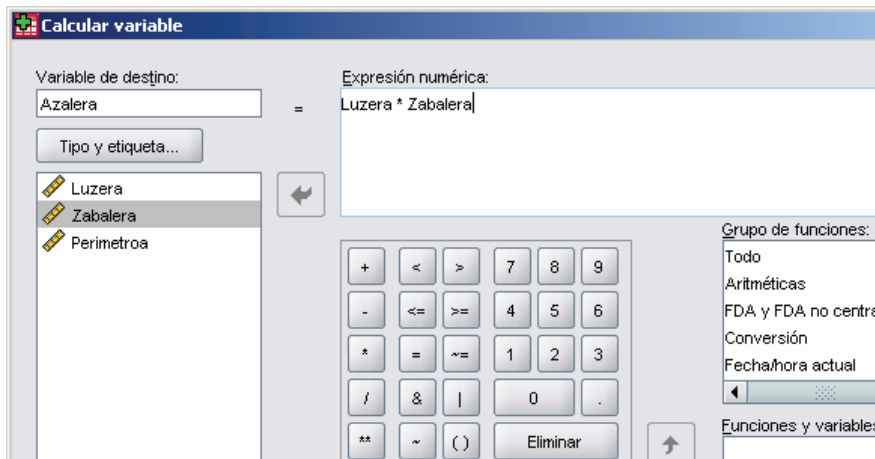

The screenshot shows the SPSS Statistics Editor window with a dataset named 'Luzera'. The data is as follows:

	Luzera	Zabalera	Perimetroa	var	var	var	var	var	var	var	var
1	10.0	4.0	28.00								
2	13.0	5.0	36.00								
3	9.5	3.0	25.00								
4	8.5	2.5	22.00								
5	8.7	1.9	21.20								
6	9.1	2.3	22.80								
7	11.0	3.0	28.00								
8	11.3	4.0	30.60								
9	10.5	4.4	29.80								
10	10.0	2.8	25.60								
11											
12											
13											
14											
15											
16											
17											

1.11. irudia.

Era berean, *Transformar* > *Calcular variable* aukeratu, 1.12. irudiko koadroa irekiko da:

1.12. irudia.

Agindua exekutatu ondoren, *Azalera* izeneko aldagai berria sortuko da (1.13. irudia).

	Luzera	Zabalera	Perimetroa	Azalera	var	var	var	var	var	var	var	var	var
1	10.0	4.0	28.00	40.00									
2	13.0	5.0	36.00	65.00									
3	9.5	3.0	25.00	28.50									
4	8.5	2.5	22.00	21.25									
5	8.7	1.9	21.20	16.53									
6	9.1	2.3	22.80	20.93									
7	11.0	3.0	28.00	33.00									
8	11.3	4.0	30.60	45.20									
9	10.5	4.4	29.80	46.20									
10	10.0	2.8	25.60	28.00									
11													
12													
13													
14													
15													
16													
17													

1.13. irudia.

1.4.2. adibidea

Hurrengo adibidean .sav luzapeneko datu-base bat ireki da eta bertan 2006-2007 denboraldiko egun bakoitzean enpresa batek zenbat produktu ekoitzi dituen, zein den produktuen elaborazio-kostua eta zein den salmenta-prezioa adierazi dira, *Data*, *Produktu*, *Kostua* eta *Prezioa* izeneko aldagaietan, hurrenez hurren (1.14. irudia).

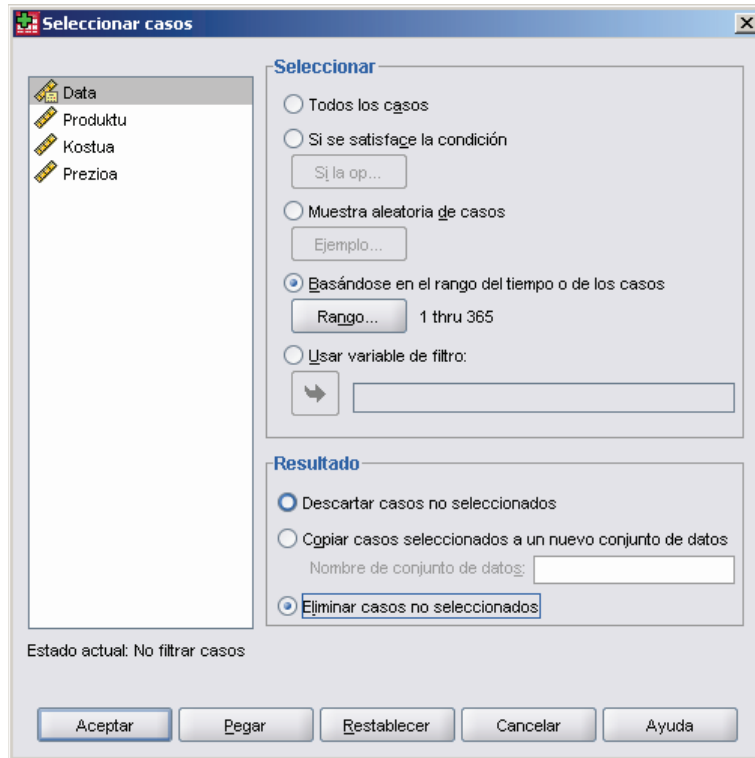
	Data	Produktu	Kostua	Prezioa	var	var	var	var	var	var	var	var	var
1	01-Jan-2006	79	134.30	256.75									
2	02-Jan-2006	77	130.90	250.25									
3	03-Jan-2006	44	74.80	143.00									
4	04-Jan-2006	56	95.20	182.00									
5	05-Jan-2006	53	90.10	172.25									
6	06-Jan-2006	43	73.10	139.75									
7	07-Jan-2006	57	96.90	185.25									
8	08-Jan-2006	53	90.10	172.25									
9	09-Jan-2006	93	158.10	302.25									
10	10-Jan-2006	41	69.70	133.25									
11	11-Jan-2006	61	103.70	198.25									
12	12-Jan-2006	41	69.70	133.25									
13	13-Jan-2006	50	85.00	162.50									
14	14-Jan-2006	79	134.30	256.75									
15	15-Jan-2006	59	100.30	191.75									
16	16-Jan-2006	43	73.10	139.75									
17	17-Jan-2006	85	144.50	276.25									
18	18-Jan-2006	75	126.65	242.13									
19	19-Jan-2006	64	108.80	208.00									
20	20-Jan-2006	69	117.30	224.25									
21	21-Jan-2006	75	127.50	243.75									
22	22-Jan-2006	48	81.60	156.00									
23	23-Jan-2006	69	117.30	224.25									

1.14. irudia.

- a) Aukeratu 2006 urteko datuak eta ezabatu gainontzeko datu guztiak.
- b) Kalkulatu *Irabaziak* izeneko aldagai berria, prezioaren eta kostuaren arteko diferentzia moduan.
- c) Gorde *Data* eta *Irabaziak* dituen datu-basea excel fitxategi batean.

Ebazpena:

- a) 2006 urteko datuak aukeratzeko emandako datu-baseko lehenengo 365 kasuak hartu behar dira. Orduan, SPSSko menuen aukeren artean *Datos > Seleccionar casos* aukeratzuz gero, 1.15. irudiko koadroa irekiko da:

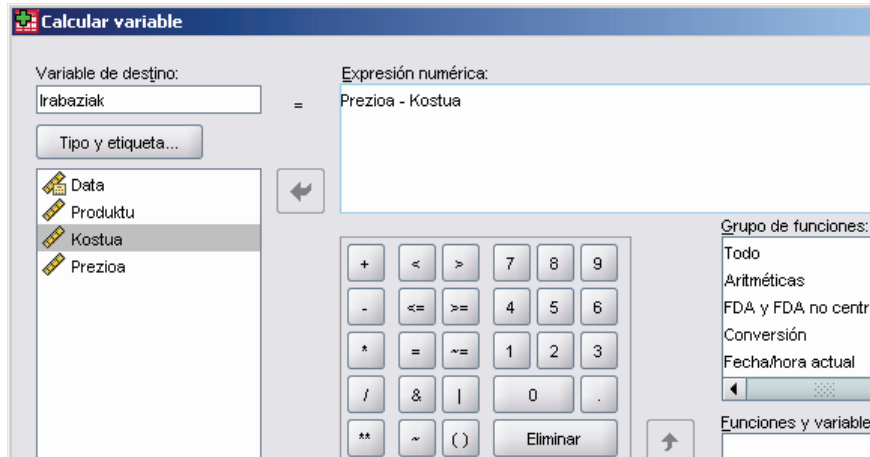
1.15. irudia.

1.15. irudian aukeratutakoa exekutatzen denean, lehenengo 365 kasuak dituen datu-basea geratuko da, aukeratu ez diren kasuak ezabatu egingo baitira.

b) *Irabaziak* izeneko aldagaia lortzeko adierazpen matematikoa

Prezioa – Kostua

da. Gero, *Transformar* > *Calcular variable* prozedura aukeratu eta zenbakizko adierazpenean aurreko diferentzia idatziko da (1.16. irudia).

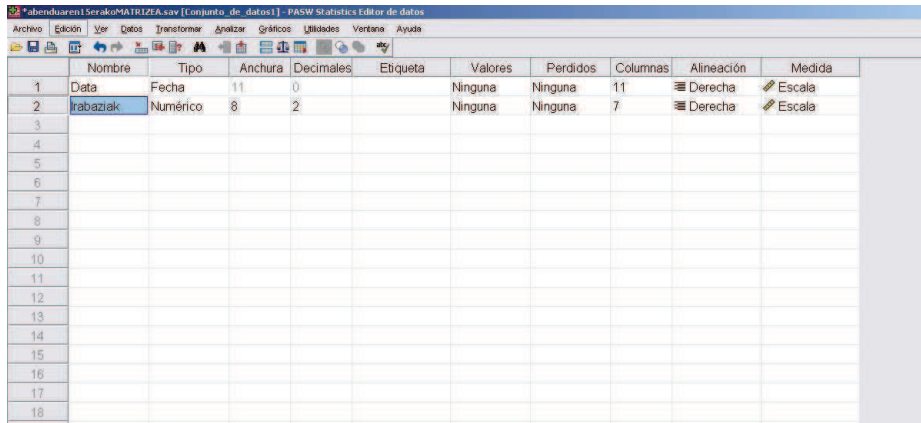
1.16. irudia.

	Data	Produktu	Kostua	Prezioa	Irabaziak	var	var	var	var	var
1	01-Jan-2006	79	134.30	256.75	122.45					
2	02-Jan-2006	77	130.90	250.25	119.35					
3	03-Jan-2006	44	74.80	143.00	68.20					
4	04-Jan-2006	56	95.20	182.00	86.80					
5	05-Jan-2006	53	90.10	172.25	82.15					
6	06-Jan-2006	43	73.10	139.75	66.65					
7	07-Jan-2006	57	96.90	185.25	88.35					
8	08-Jan-2006	53	90.10	172.25	82.15					
9	09-Jan-2006	93	158.10	302.25	144.15					
10	10-Jan-2006	41	69.70	133.25	63.55					
11	11-Jan-2006	61	103.70	198.25	94.55					
12	12-Jan-2006	41	69.70	133.25	63.55					
13	13-Jan-2006	50	85.00	162.50	77.50					
14	14-Jan-2006	79	134.30	256.75	122.45					
15	15-Jan-2006	59	100.30	191.75	91.45					
16	16-Jan-2006	43	73.10	139.75	66.65					
17	17-Jan-2006	85	144.50	276.25	131.75					
18	18-Jan-2006	75	126.65	242.13	115.48					
19	19-Jan-2006	64	108.80	208.00	99.20					
20	20-Jan-2006	69	117.30	224.25	106.95					
21	21-Jan-2006	75	127.50	243.75	116.25					
22	22-Jan-2006	48	81.60	156.00	74.40					
23	23-Jan-2006	69	117.30	224.25	106.95					

1.17. irudia.

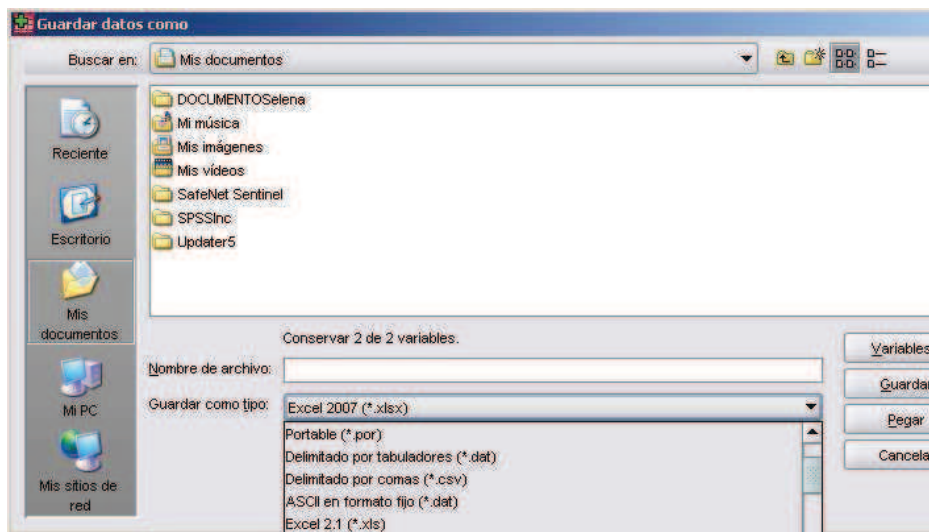
1.17 irudian jaso dira enpresaren 2006 urteko irabaziak.

- c) Oraingoa *Data* eta *Irabaziak* aldagaiak dituen datu-basea hartuko da (1.18. irudia), eta SPSSren menuan *Archivo > Guardar como* aukeratu, 1.19 irudiko koadroa irekiko da eta bertan Excel moduan gordetzeko aginduko dugu.

	Nombre	Tipo	Anchura	Decimales	Etiqueta	Valores	Perdidos	Columnas	Alineación	Medida
1	Data	Fecha	11	0		Ninguna	Ninguna	11	Derecha	Escala
2	Irabaziak	Númérico	8	2		Ninguna	Ninguna	7	Derecha	Escala
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										
13										
14										
15										
16										
17										
18										

1.18. irudia.

1.19. irudia.

1.5. Praktikatzeo ariketak

1.5.1. ariketa

Idatzi hurrengo taulako datuak SPSS programan eta gorde .sav fitxategi batean:

Graduatuen NA	Berezitasuna	Graduazioko batez besteko nota
16345678A	Elektrizitatea	6,5
16456781B	Elektronika	7,0
16567812C	Kimika	6,0
16312345D	Kimika	8,2
15335555A	Mekanika	5,7
16512678S	Elektronika	7,6
15556677M	Mekanika	5,5
15223344Q	Informatika	5,2
15641328N	Informatika	7,4
16354367M	Elektronika	6,3
15224569R	Elektrizitatea	6,6
15532128U	Mekanika	8,6

Sortu *Kalifikazioa* izeneko aldagai berri bat, zeinak graduazioko batez besteko notaren arabera *oso ongi*, *ongi* edo *nahiko* balioak jasoko dituen.

1.5.2. ariketa

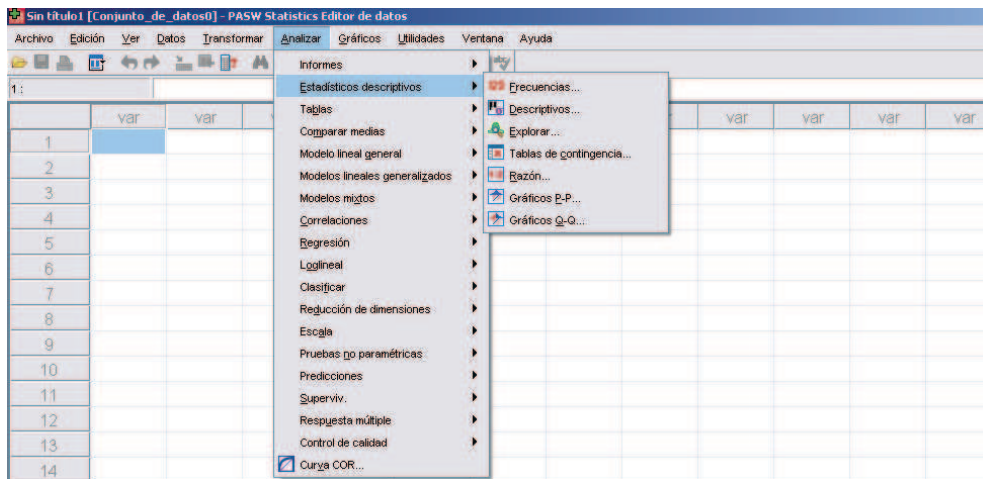
Deskribatu aurreko ariketako aldagaiak, *Vista de variables* leihoa kontsultatuz.

2. ESTADÍSTIKA DESKRIBATZAILEA

2.1. Sarrera

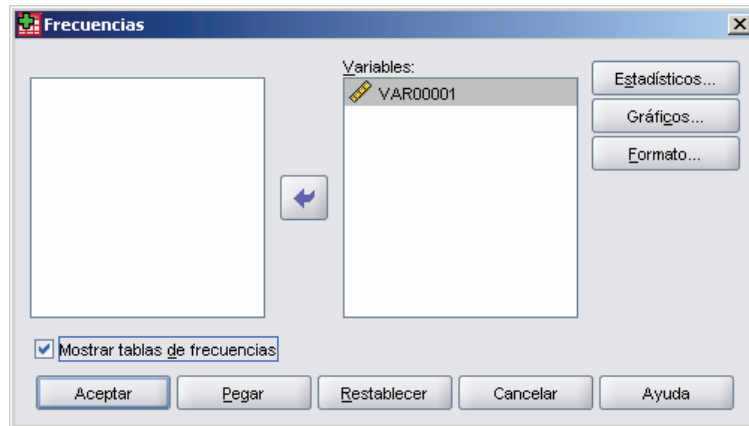
Ingeniaritzan, Biologian, Elikagaien Teknologian, Ekonomian, Medikuntzan edo beste zenbait arloetako kasu praktiko anitzetan, azterketa estatistiko deskribatzailea beharrezkoa da beste teknika estatistiko bat aplikatu baino lehen. Gai honetan azterketa estatistiko deskribatzaileak egiteko SPSS programak eskaintzen dituen zenbait teknika adieraziko dira.

Hasteko, *Analizar* > *Estadísticos descriptivos* aukeratuz (2.1. irudia), prozedura ezberdinak hauta daitezke. Análisi estatistiko deskribatzailea egiteko, gai honetan *Frecuencias*, *Descriptivos* eta *Explorar* prozedurak azpimarratuko dira.

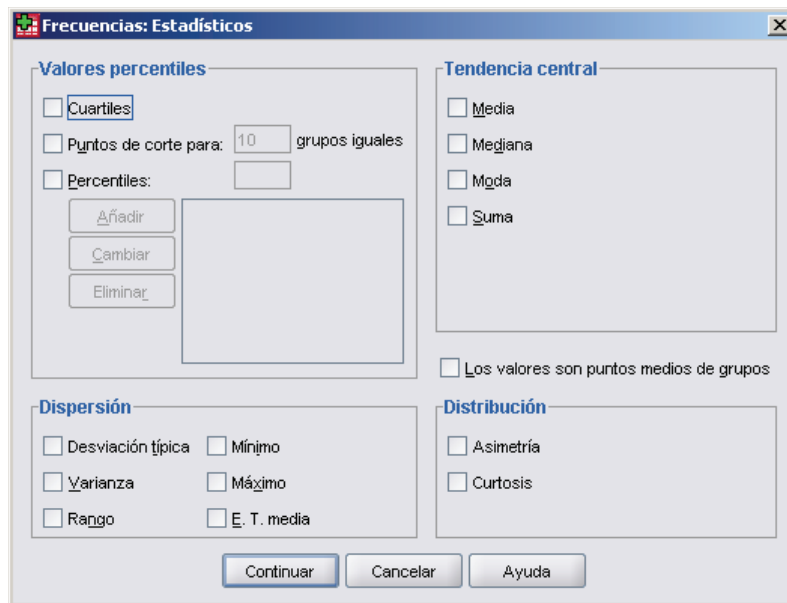
2.1. irudia.

Frecuencias prozedura aukeratzeko bada, aldagai estatistikoaren maiztasun-taula, estatistiko deskribatzaileak eta zenbait adierazpen grafiko lortuko dira (2.2. irudia).

2.2. irudia.

Estadísticos botoian klik eginez gero, lau azpikoadrotan sailkatutako estatistiko deskribatzaileak azaltzen dira, 2.3. irudian ikus daitekeen modura:

2.3. irudia.

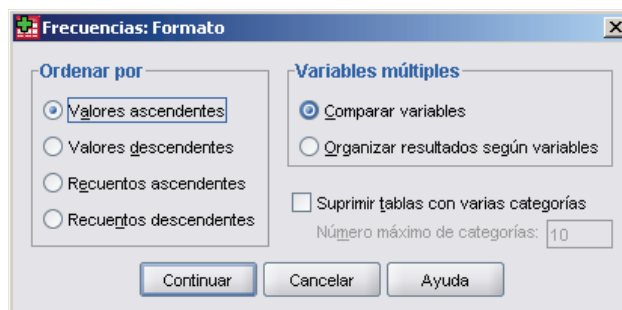
Interesatzen zaizkigun estatistikoaren gelaxkak aktibatu ondoren, jarraitu egingo dugu, eta *Gráficos* botoian klik eginez, 2.4. irudiko aukerak azalduko dira:

2.4. irudia.

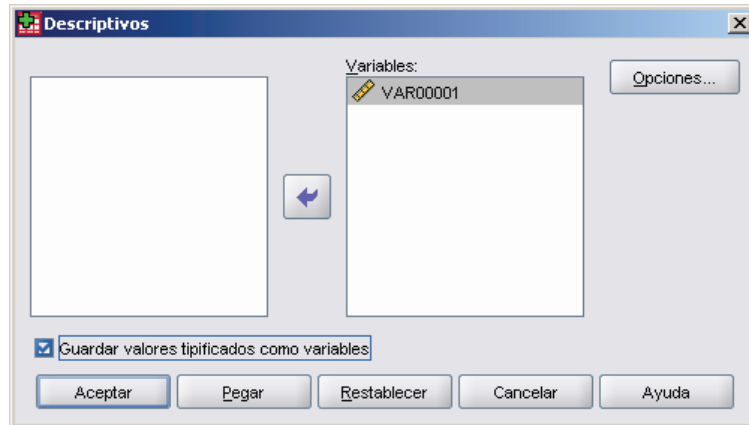
Egiten ari garen azterketa estatistikoan grafikorik ez jartzea erabaki dezakegu, edo barra-grafiko, sektore-diagrama edo histograma (hauetariko bat) eranstea hauta daiteke. Grafikoko balioak maiztasunak edo portzentajeak izan daitezke.

Frecuencias prozeduraz bukatzeko, 2.2. irudiko *Formato* botoian klik eginez emaitzak zein ordenetan adierazi erabaki dezakegu (2.5. irudia).

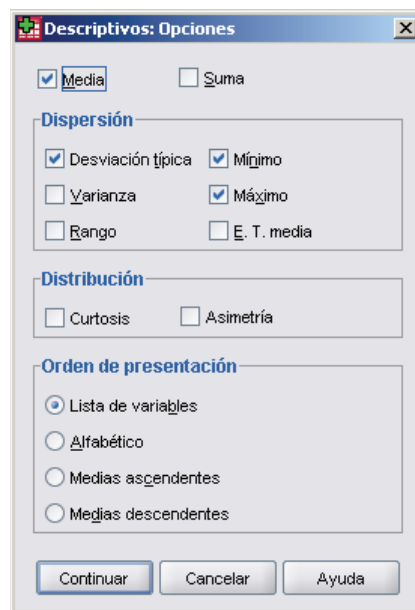
2.5. irudia.

Bestalde, *Descriptivos* prozedura aukeratuz gero, 2.6. irudiko koadroa irekiko da:

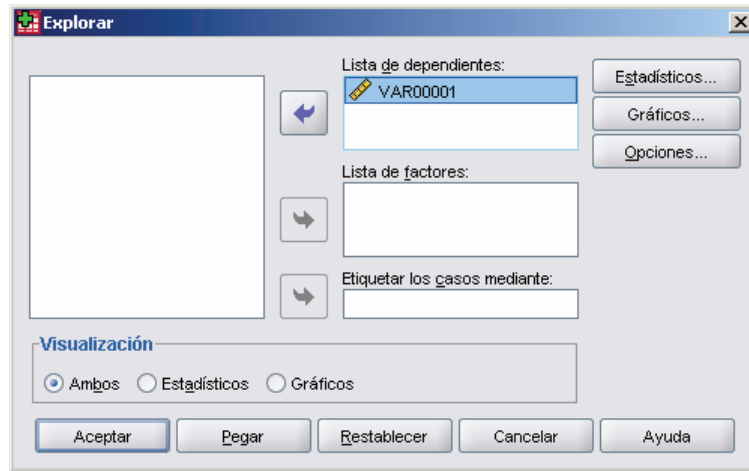
2.6. irudia.

Prozedura honek aldagaiaren balio tipifikatuak gordetzeko aukera ematen du. Kasu horretan, agindua exekutatu ondoren SPSSko datuen leihoan *ZVAR00001* izeneko aldagai berri bat sortuko da. Gainera, *Opciones* botoian klik eginez, estatistiko deskribatzaile batzuk ere kalkula daitezke (2.7. irudia).

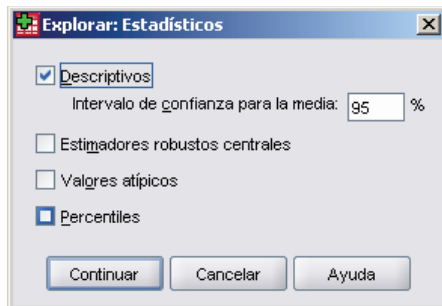
2.7. irudia.

Bukatzeko, *Explorar* prozedura (2.8. irudia) oso interesgarria da: balioen baliagarritasuna aztertzeko, balio atipikoak identifikatzeko edo datuen normaltasunaren hipotesia probatzeko (azken hau 6. gaian aztertuko da).

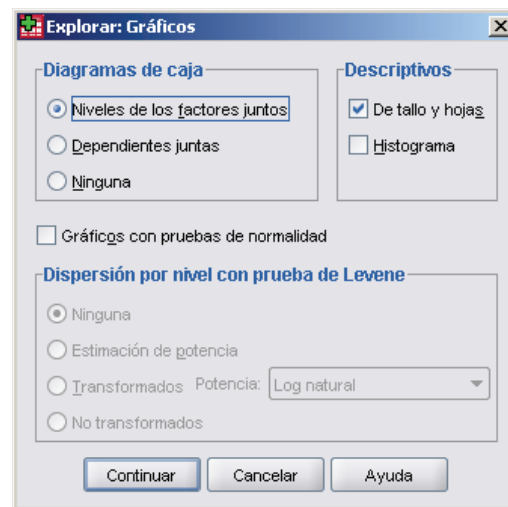

2.8. irudia.

Explorar prozeduraren bidez zenbait estatistiko eta grafiko lor daitezke, 2.9. eta 2.10. irudietan adierazten den moduan.

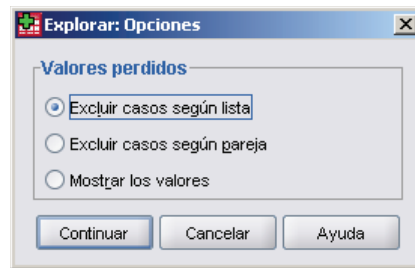

2.9. irudia

2.10. irudia.

Opciones botoian klik eginez, balio galduei buruzko aukera ezberdinak azalduko dira (2.11. irudia).

2.11. irudia.

Prozedura estatistiko hauen funtzionamendua eta erabilpena aztertzeko praktikara pasatuko gara, zenbait adibide ebatziko ditugularik.

2.2. Adibide batzuk

2.2.1. adibidea

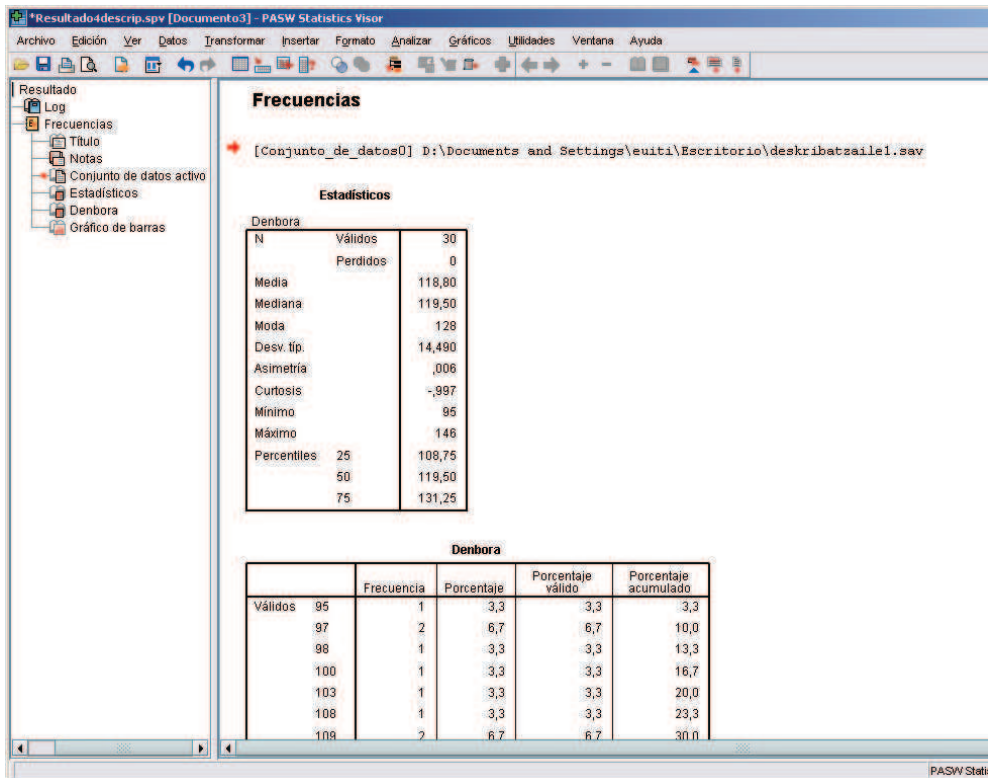
Hogeita hamar pieza egiteko elaborazio-denborak (ordutan neurtuta) hauexek izan dira:

128	119	95	97	124	128	142	98	108	120
114	109	124	132	97	138	133	136	120	112
146	128	103	135	114	109	100	111	131	113

- Egin elaborazio-denboren analisi estatistiko deskribatzailea.
- Adierazi barra-grafikoa eta histograma.
- Maiztasun-taulatik ondorioztatu zein den piezen %20k behar izan duen elaborazio-denbora minimoa.
- Irudikatu maiztasun metatuen poligonoa. Adierazi bertan zein den P_{80} pertzentila eta azaldu esanahia kontestu honetan.

Ebazpena:

- a) Hasteko, datuak *Denbora* izeneko aldagaian idatzi dira. Gero, *Analizar* > *Estadísticos descriptivos* > *Frecuencias* prozedura aukeratu da, eta *Estadísticos* botoian klik egin ondoren minimoa, maximoa, batez bestekoa, mediana, moda, desbideratze tipikoa, kuartilak, 80. ordenako pertzentila, alborapena eta kurtosia hautatu dira. Agindu hau exekutatzuz gero, hurrengo emaitzen leihoa (2.12. irudia) irekiko da:

2.12. irudia.

Emaitzen leiho horretan estatistikoen 2.1. taula adierazten da:

2.1. taula.

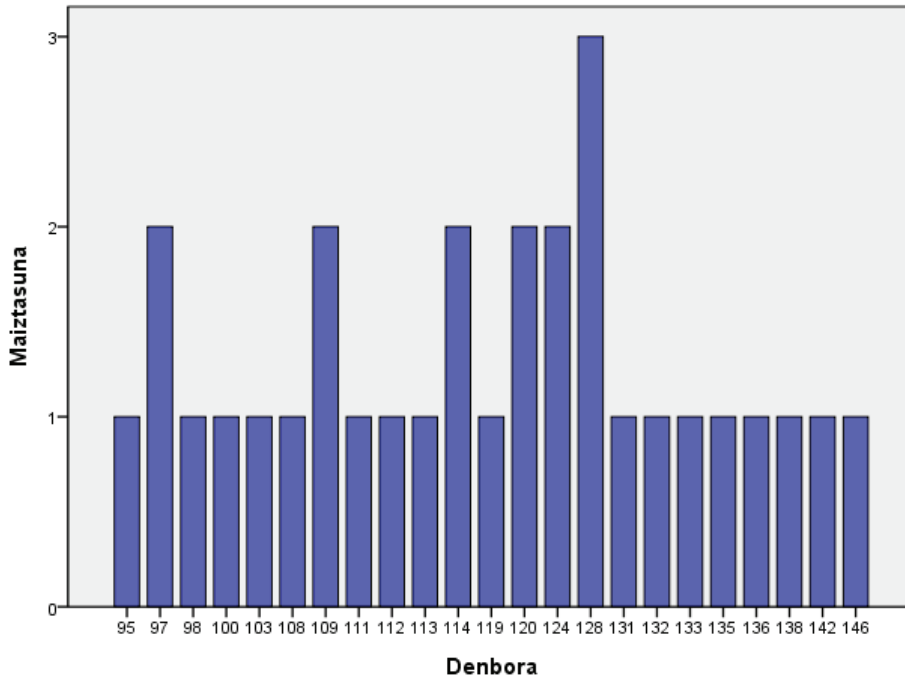
<i>Denbora</i>		
N	Válidos	30
	Perdidos	0
Media		118,80
Mediana		119,50
Moda		128
Desv. Tip.		14,490
Asimetría		,006
Curtosis		-,997
Mínimo		95
Máximo		146
Percentiles	25	108,75
	50	119,50
	75	131,25

Taula honetan adierazten den moduan, adibidean 30 pieza egiteko behar izan diren denborak neurtu dira. Pieza guztien elaborazio-denborak dira ezagunak (baliozkoak 30 eta galduak 0). Piezak egiteko behar izan den denbora minimoa 95 ordukoa izan da eta denbora gehien behar izan duen piezak 146 ordu behar izan ditu. Batez besteko denbora 118,8 ordukoa izan da (hau da, 118,8 ordu erabili izan beharko lirateke bakoitza egiteko, pieza guztiek denbora bera behar izango balukete), desbideratze tipikoa 14,49 ordukoa izanik. Moda maiztasun handieneko balioa denez, kasu honetan 128 orduko elaborazio-denbora da gehien errepikatu den denbora.

Posizio-estatistikoen (kuartilen eta pertzentilen) balioek adierazten dutenez, piezen erdiaren elaborazio-denbora [95, 119,5] ordu bitartekoa da (mediana edo $P_{50} = 119,5$). Era berean, $P_{25} = 108,75$ orduko pertzentilak adierazten duenez, piezen %25en elaborazio-denbora [95, 108,75] ordu bitartekoa izan da, eta piezen %75en elaborazio-denbora gehienez 131,25 ordukoa izan da ($P_{75} = 131,25$). Bukatzeko, banaketa hau ez da simetrikoa, eskuinerantz alboratua

baizik (alborapena positiboa baita), eta kurtosia negatiboa denez, banaketa platikurtikoa da.

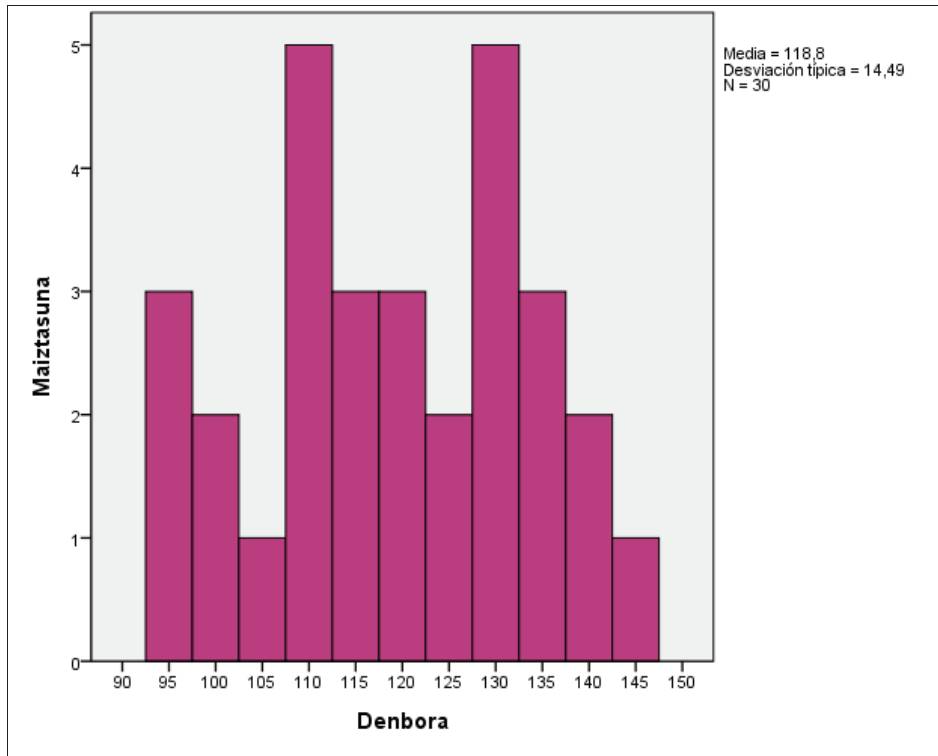
b) Hona hemen *Denbora* aldagaiari dagokion barra-grafikoa:

2.13. irudia.

Barra-grafikoa lortzeko, *Frecuencias* prozeduran *Gráficos* botoian klik egin eta *Gráfico de barras* (valores *Frecuencias*) aukeratu da. Grafiko honek adierazten duen moduan, denbora minimoa 95 ordu eta maximoa 146 ordu izan dira. Maiztasun handiena izan duen denbora (moda) 128 ordukoa izan da, gainontzeko elaborazio-denborak pieza baterako edo bi piezatarako behar izan direlarik.

Frecuencias prozedurako *Gráficos* aukerak ere badu histograma egiteko gaitasuna. 2.14. irudia *Denbora* aldagaiari dagokion histograma da.

2.14. irudia.

- c) Maiztasun-taularen (2.2. taularen) lehenengo zutabearen aldagaiaren baliozko datuak daude. Bigarren zutabearen maiztasunak adierazi dira. Hirugarren zutabearen balio guztien maiztasunak ehunekotan adierazi dira eta laugarren zutabearen baliozko balioen portzentajeak jaso dira. Portzentaje metatuen zutabearen maiztasun erlatibo metatuak ehunekotan adierazi dira. Hona hemen *Denbora* aldagaiari dagokion maiztan-taula:

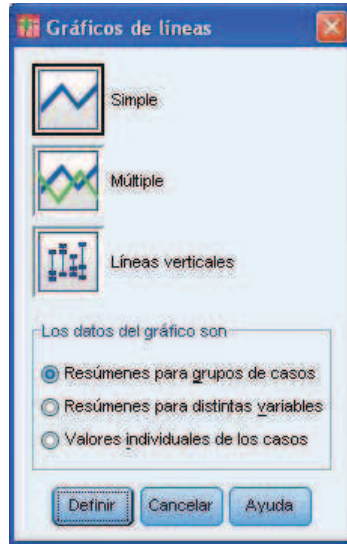
2.2. taula.

		Frecuencia	Porcentaje	Porcentaje válido	Porcentaje acumulado
Válidos	95	1	3,3	3,3	3,3
	97	2	6,7	6,7	10,0
	98	1	3,3	3,3	13,3
	100	1	3,3	3,3	16,7
	103	1	3,3	3,3	20,0
	108	1	3,3	3,3	23,3
	109	2	6,7	6,7	30,0
	111	1	3,3	3,3	33,3
	112	1	3,3	3,3	36,7
	113	1	3,3	3,3	40,0
	114	2	6,7	6,7	46,7
	119	1	3,3	3,3	50,0
	120	2	6,7	6,7	56,7
	124	2	6,7	6,7	63,3
	128	3	10,0	10,0	73,3
	131	1	3,3	3,3	76,7
	132	1	3,3	3,3	80,0
	133	1	3,3	3,3	83,3
	135	1	3,3	3,3	86,7
	136	1	3,3	3,3	90,0
	138	1	3,3	3,3	93,3
	142	1	3,3	3,3	96,7
	146	1	3,3	3,3	100,0
Total		30	100,0	100,0	

Horrela, piezen %20k behar izan duen elaborazio-denbora minimoa zehazteko 80. ordenako pertzentila zehaztuko da. Maiztasun-taulan portzentaje metatuaren zutabeko 80 zenbakiari 132 balioa dagokio, hau da, datuen %80

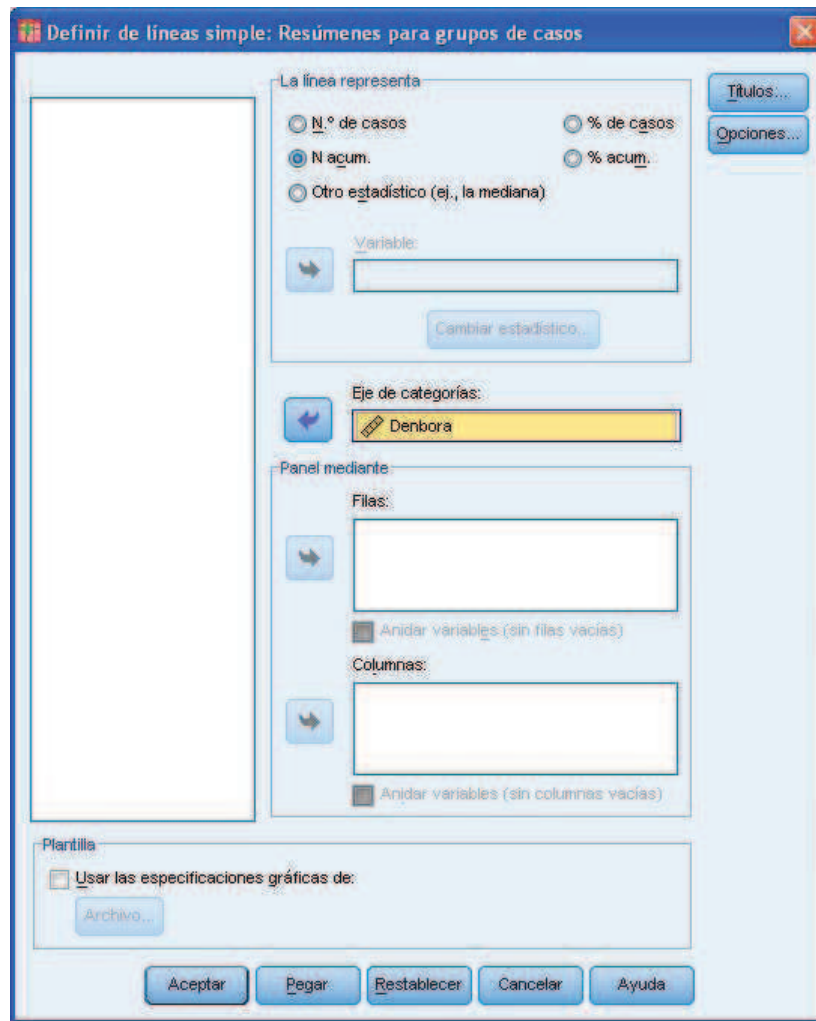
egiteko gehienez 132 ordu behar dira. Ondorioz, piezen %20ren elaborazio-denbora gutxienez 132 ordukoa da.

- d) Maiztasun metatuen poligonoa irudikatzeko, *Gráficos > Cuadros de diálogos antiguos > Líneas* prozeduran *Gráficos de líneas* azpikoadroan *Resúmenes para grupos de casos* aukeratuko da (2.15. irudia).

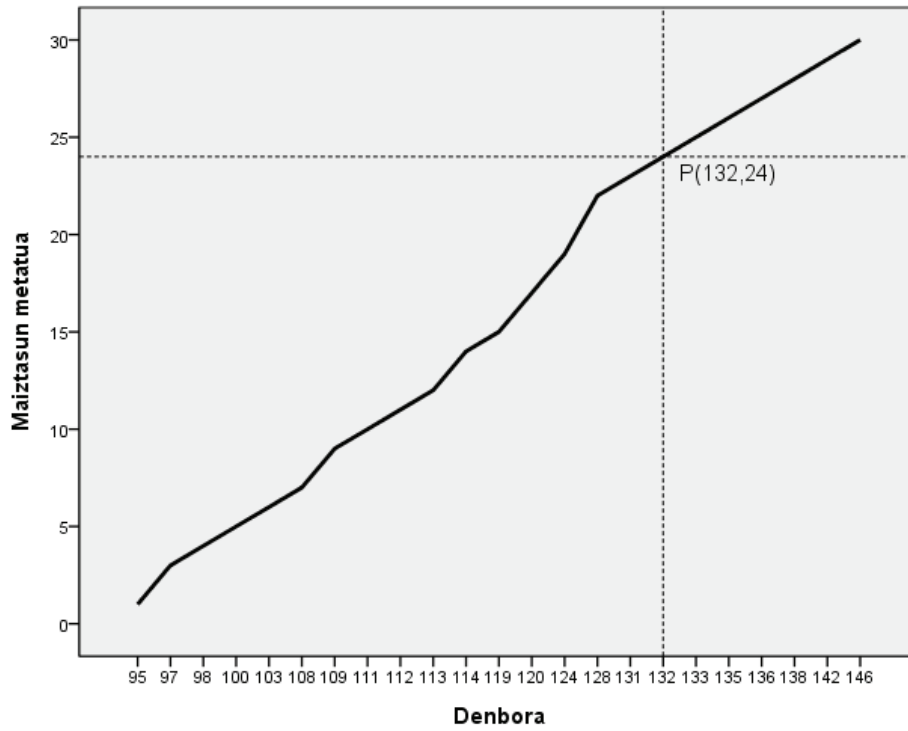
2.15. irudia.

Ondoren, 2.16. irudian adierazten den moduan *N acum.* aktibatuko da eta *Eje de categorías* atalean *Denbora* aldagaia sartuko da.

2.16. irudia.

Ondorioz, 2.17. irudiko maiztasun metatuen poligonoa lortuko da. Poligonoko P puntuaren abzisa-koordinatuaren balioa da 80. ordenako pertzentila, hots, $P_{80} = 132$. Bere esanahia kontestu honetan: 24 piezaren (%80ren) elaborazio-denbora gehienez 132 ordukoa izan da.

2.17. irudia.

2.2.2. adibidea

Hiri bateko A estazioan egun batean jaso diren orduko tenperaturak eta ibilgailu kopurua neurtu dira (2.3. taula).

- Adierazi grafikoki tenperaturen bilakaera eta trafikoaren bilakaera.
- Lortu bi aldagaien minimoa, maximoa, batez bestekoa eta desbideratze tipikoa.
- Egia al da arratsaldeko bostetako tenperatura ibilgailu kopurua baino erlatiboki handiagoa dela?

2.3. taula.

Ordua	Temperatura	Ibilgailu kopurua
01:00	10,0	12
02:00	10,0	12
03:00	11,0	15
04:00	10,2	10
05:00	11,4	9
06:00	10,5	40
07:00	11,3	60
08:00	11,2	90
09:00	11,0	100
10:00	11,5	120
11:00	12,0	112
12:00	13,0	87
13:00	14,0	93
14:00	16,0	99
15:00	15,8	89
16:00	15,9	78
17:00	15,0	90
18:00	14,5	124
19:00	12,0	145
20:00	11,3	121
21:00	11,0	90
22:00	10,0	86
23:00		
00:00	10,1	50

Ebazpena:

- a) Lehenengo *Ordua*, *Temperatura* eta *Ibilgailuak* izeneko hiru aldagaiez eta 24 kasuez osaturiko matrizea idatziko da SPSSko datuen leihoan (2.18. irudia).

	Ordua	Temperatura	Ibilgailuak	var	var	var	var	var	var	var	var	var	var	var
1	1:00	10.0	12											
2	2:00	10.0	12											
3	3:00	11.0	15											
4	4:00	10.2	10											
5	5:00	11.4	9											
6	6:00	10.5	40											
7	7:00	11.3	60											
8	8:00	11.2	90											
9	9:00	11.0	100											
10	10:00	11.5	120											
11	11:00	12.0	112											
12	12:00	13.0	87											
13	13:00	14.0	93											
14	14:00	16.0	99											
15	15:00	15.8	89											
16	16:00	15.9	78											
17	17:00	15.0	90											
18	18:00	14.5	124											
19	19:00	12.0	145											
20	20:00	11.3	121											
21	21:00	11.0	90											
22	22:00	10.0	86											
23	23:00	10.2	65											

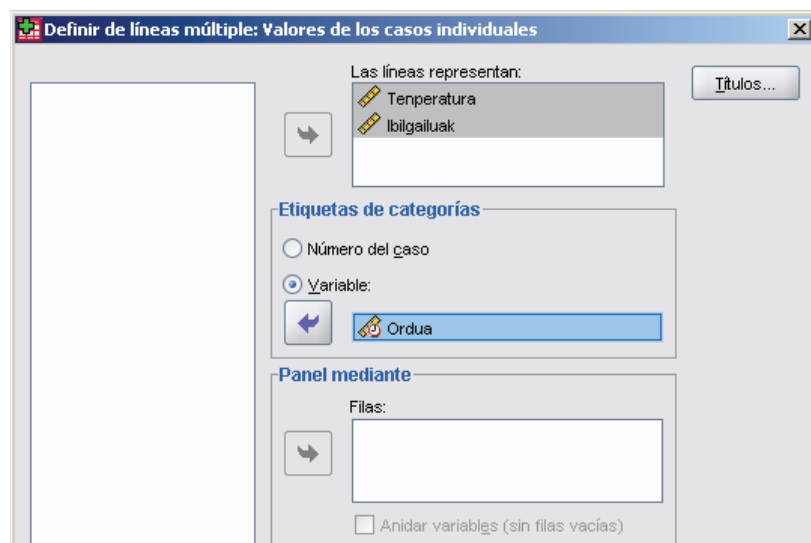
2.18. irudia.

Temperatura eta *Ibilgailuak* aldagaien bilakaera adierazteko *Graficos* aukeraren barruan, *Líneas* har daiteke. Bertan, *Gráficos de líneas* azpikoadroan *Múltiple* hautatuz, *Valores individuales de los casos* botoia aktibatuko dugu (2.19. irudia).

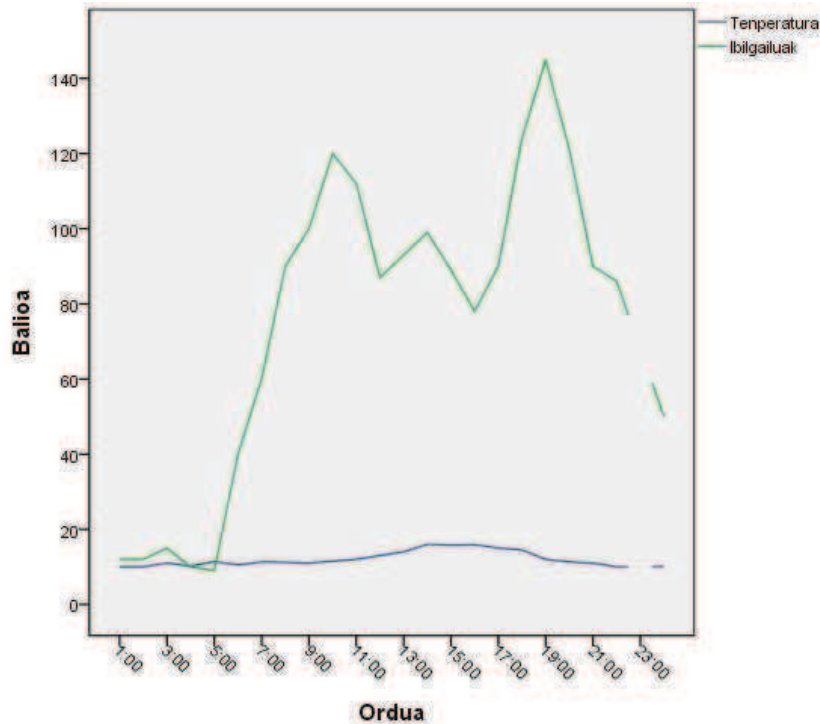
2.19. irudia.

2.20. irudian adierazten den moduan, bi aldagaiak *Las líneas representan* izeneko atalean sartuko dira eta *Etiquetas de variables > Variable* atalean *Ordua* aldagaia sartuko da.

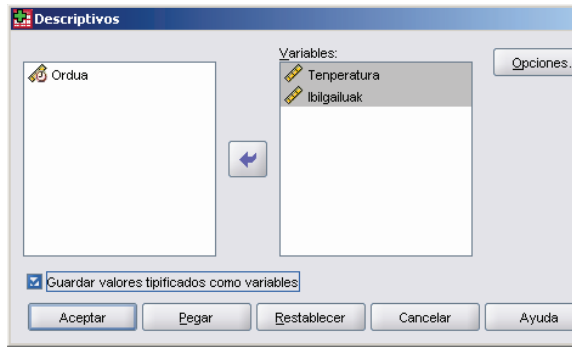
2.20. irudia.

Agindu hau exekutatu ondoren, lerro-grafiko bakar batean adieraziko da *Temperatura* eta *Ibilgailuak* aldagaiek izan duten bilakaera egun zehatz horretan A estazioan (2.21. irudia).

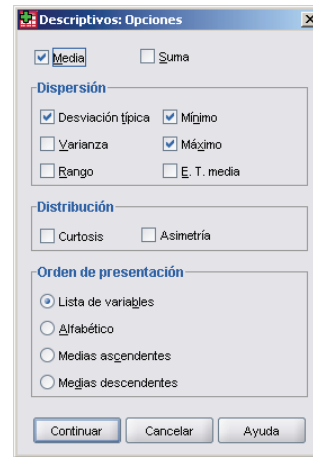

2.21. irudia.

- b) Minimoa, maximoa, batez bestekoa eta desbideratze tipikoaren balioak lortzeko, *Analizar > Estadísticos descriptivos > Descriptivos* prozedura hauta daiteke. *Descriptivos* koadroan azterketako aldagaiak aukeratu dira (2.22. irudia) eta *Descriptivos: Opciones* azpikoadroan eskatutako lau estatistiko deskribatzaileen gelaxkak aktibatuko dira (2.23. irudia).

2.22. irudia.

2.23. irudia.

Agindua exekutatu ondoren 2.4. taulako estatistiko deskribatzaileak lortuko dira:

2.4. taula.

	N	Mínimo	Máximo	Media	Desv. tip.
Temperatura	23	10,0	16,0	12,117	2,0440
Ibilgailuak	23	9	145	75,30	41,381
N válidos	23				

Bai taulak bai lerro-grafikoak balio galdu bat dagoela adierazten dute, hain zuzen ere 23:00etako balio galdua (ikus 2.3. taula).

- c) Atal honen erantzuna lortzeko, 2.22. irudian *Guardar valores tipificados como variables* delakoan klik egingo da eta datuen leihoan bi aldagai berri sortuko dira: *ZTemperatura* eta *ZIbilgailuak* (2.24. irudia). Aldagai hauek *Temperatura* eta *Ibilgailuak* aldagaien tipifikatuak dira. Arratsaldeko 17:00etako balio tipifikatuak erakusten dutenez, tenperaturari dagokion balio tipifikatua (1,454) trafikoari dagokion balio tipifikatua (0,373) baino handiagoa da. Beraz,

arratsaldeko bostetako tenperatura ibilgailu kopurua baino erlatiboki handiagoa da.

	Ordua	Temperatura	Ibilgailuak	ZTemperatura	ZIbilgailuak	var	var	var	var	var	var
1	1:00	10.0	12	-.100024	-.155146						
2	2:00	10.0	12	-.100024	-.155146						
3	3:00	11.0	15	-.50933	-.147744						
4	4:00	10.2	10	-.90206	-.160082						
5	5:00	11.4	9	-.31296	-.162549						
6	6:00	10.5	40	-.75478	-.86055						
7	7:00	11.3	60	-.36205	-.36705						
8	8:00	11.2	90	-.41114	-.37322						
9	9:00	11.0	100	-.50933	-.61997						
10	10:00	11.5	120	-.26387	1.11348						
11	11:00	12.0	112	-.01841	-.91607						
12	12:00	13.0	87	-.47251	-.29919						
13	13:00	14.0	93	-.96342	-.44724						
14	14:00	16.0	99	1.94525	-.59529						
15	15:00	15.8	89	1.84707	-.34854						
16	16:00	15.9	78	1.89616	-.07711						
17	17:00	15.0	90	1.45434	-.37322						
18	18:00	14.5	124	1.20888	1.21218						
19	19:00	12.0	145	-.01841	1.73036						
20	20:00	11.3	121	-.36205	1.13815						
21	21:00	11.0	90	-.50933	-.37322						
22	22:00	10.0	86	-.100024	-.27451						
23	23:00	10.2	65	-.90206	-.24367						

2.24. irudia.

2.2.3. adibidea

Prezioak.sav izeneko fitxategian (2.25. irudia) lau aldagai daude: *Kodea* izeneko aldagaiak 400 produktuak identifikatzeko erabiltzen da; *Lantegia* izeneko aldagaiak produktu bakoitza zein lantegitan egin den adierazten da; *Prezioa* aldagaiak produktuaren prezioa (eurotan) merkatuan azaltzen du, eta *Kostua* aldagaiak produktu bakoitzaren elaborazio-kostua (eurotan) adierazten du.

	Kodea	Lantegia	Kostua	Prezioa	var	var	var	var	var	var	var	var	var
1	1	A	270	569.00									
2	2	C	187	401.00									
3	3	C	120	213.50									
4	4	C	132	218.00									
5	5	C	210	449.00									
6	6	C	135	320.00									
7	7	C	187	359.00									
8	8	C	97	218.00									
9	9	C	127	278.00									
10	10	C	135	239.00									
11	11	C	165	302.00									
12	12	C	120	282.50									
13	13	C	142	276.50									
14	14	C	168	350.00									
15	15	C	135	272.00									
16	16	C	150	407.00									
17	17	C	142	459.00									
18	18	A	275	1036.50									
19	19	C	142	422.00									
20	20	C	115	261.50									
21	21	C	150	387.50									
22	22	C	127	216.50									
23	23	C	111	239.00									

2.25. irudia.

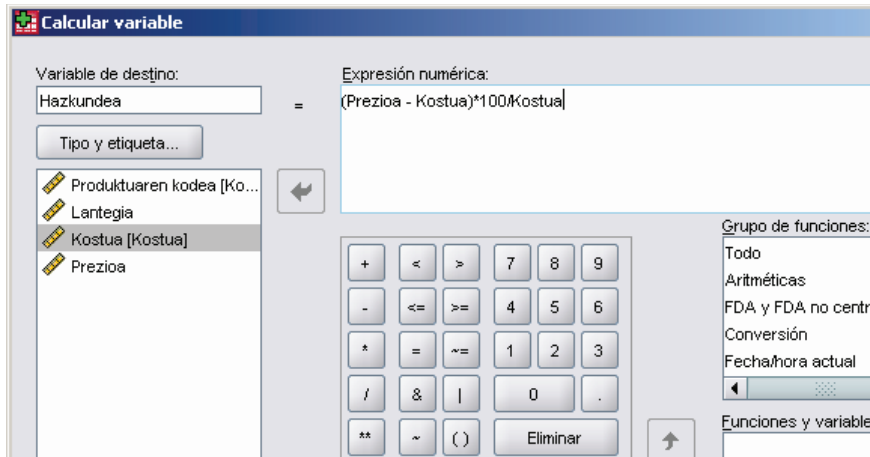
- a) Lortu elaborazio kostuarekiko hazkundera ehunekotan neurtzen duen *Hazkundera* izeneko aldagaia, hurrengo adierazpena erabiliz:

$$Hazkundera = (Prezioa - Kostua) * 100 / Kostua$$

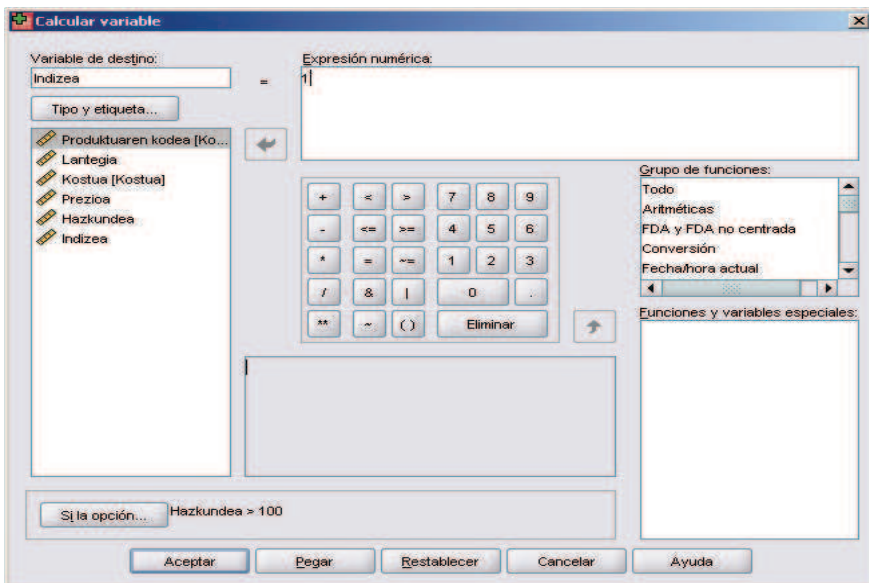
- b) Ondoren, definitu *Indizea* izeneko aldagai berri bat, zeinaren balioak hauek izango diren: 1, *Hazkundera* > 100 denean; 2, *Hazkundera* (50, 100] bitartekoa den kasuetan eta 3 *Hazkundera* txikiago edo berdin 50 denean.
- c) Aukeratu 3 indizedun kasuak eta gorde fitxategi berri batean.
- d) Irudikatu *Indizea* aldagaia azaltzen duen sektore-diagrama.
- e) Kutxa-diagramen bidez aztertu grafikoki lantegiaren arabeko hazkundera eta aurkitu kasu atipikoak.

Ebazpena:

- a) *Transformar* > *Calcular* variable prozedura aplikatuko da *Hazkundera* izeneko aldagai berria lortzeko (2.26. irudia) eta era berean jokatu da *Indizea* aldagaia lortzeko (2.27. irudia).

2.26. irudia.

2.27. irudia.

Horrela, a) eta b) ataletan eskatutako bi aldagai berriak lortuko dira (2.28. irudia):

	Kodea	Lantegia	Kostua	Prezioa	Hazkundera	Indizea	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
1	1	A	270	569.00	111.13	1							
2	2	C	187	401.00	114.44	1							
3	3	C	120	213.50	78.66	2							
4	4	C	132	218.00	65.78	2							
5	5	C	210	449.00	114.32	1							
6	6	C	135	320.00	137.92	1							
7	7	C	187	359.00	91.98	2							
8	8	C	97	218.00	124.74	1							
9	9	C	127	278.00	118.90	1							
10	10	C	135	239.00	77.70	2							
11	11	C	165	302.00	83.59	2							
12	12	C	120	282.50	136.40	1							
13	13	C	142	276.50	94.72	2							
14	14	C	168	350.00	108.96	1							
15	15	C	135	272.00	102.23	1							
16	16	C	150	407.00	172.24	1							
17	17	C	142	459.00	223.24	1							
18	18	A	275	1036.50	277.46	1							
19	19	C	142	422.00	197.18	1							
20	20	C	115	261.50	127.39	1							
21	21	C	150	387.50	159.20	1							
22	22	C	127	216.50	70.47	2							
23	23	C	111	239.00	116.29	1							

2.28. irudia.

c) *Indizea* 3 deneko kasuak aukeratzeko 2.29 irudiko prozedura erabili da:

Seleccionar casos

Seleccionar

Todos los casos

Si se satisface la condición

Indizea=3

Muestra aleatoria de casos

Basándose en el rango del tiempo o de los casos

Usar variable de filtro:

[]

Resultado

Descartar casos no seleccionados

Copiar casos seleccionados a un nuevo conjunto de datos

Nombre de conjunto de datos: [indizea3]

Eliminar casos no seleccionados

Estado actual: No filtrar casos

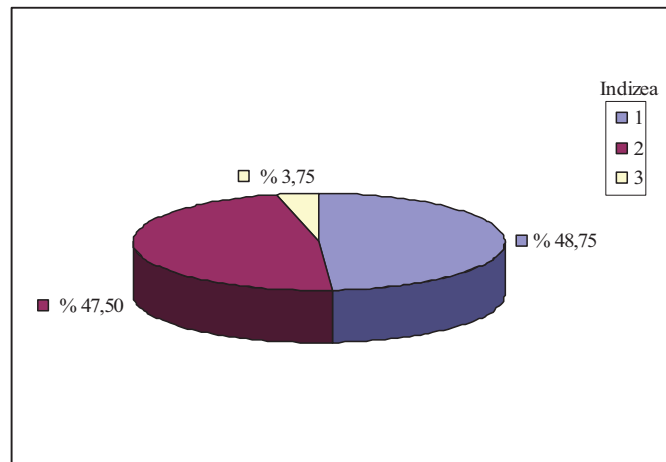
2.29. irudia.

Datos > Seleccionar casos eginez hautatuko dira 3 indizedun kasuak eta datu horiek *indizea3.sav* izeneko fitxategian (2.30. irudian) gordeko dira.

	Kodea	Lantegia	Kostua	Prezioa	Hazkundera	Indizea	var	var	var	var	var	var	var
1	136	C	150	221.00	47.83	3							
2	160	A	474	659.00	38.91	3							
3	205	A	525	666.50	27.07	3							
4	217	C	277	345.20	24.62	3							
5	222	C	195	276.50	42.16	3							
6	226	C	157	231.50	47.45	3							
7	230	C	150	224.00	49.83	3							
8	268	C	150	222.50	48.83	3							
9	290	A	362	513.50	41.89	3							
10	302	C	150	222.50	48.83	3							
11	320	C	150	219.50	46.82	3							
12	345	C	165	221.00	34.35	3							
13	372	C	157	212.00	35.03	3							
14	373	C	165	224.00	36.17	3							
15	381	C	180	269.00	49.86	3							
16													
17													
18													
19													
20													
21													
22													
23													

2.30. irudia.

d) Hauxe da *Indizea* aldagaiari dagokion sektore-diagrama (2.31. irudia):

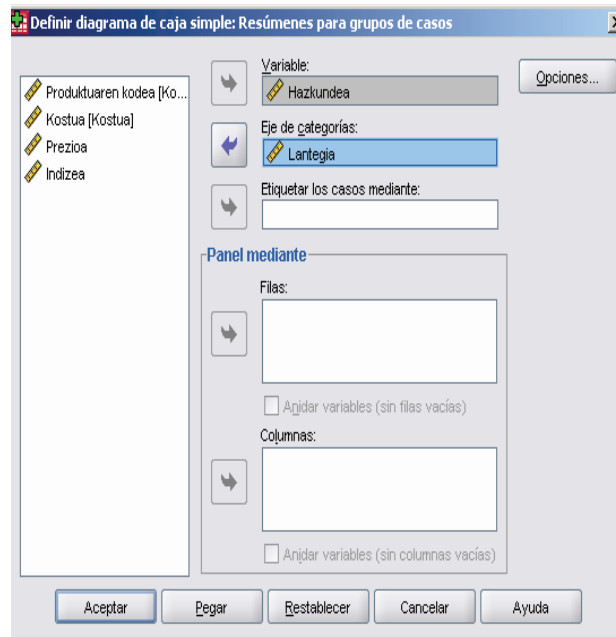

2.31. irudia.

- e) SPSSko menuan *Gráficos > Cuadros de diálogos antiguos > Diagramas de caja* hautatuz 2.32 irudiko koadroa irekiko da eta 2.33. irudian adierazi den moduan eraginez, 2.34. irudiko kutxa-diagrama lortuko da.

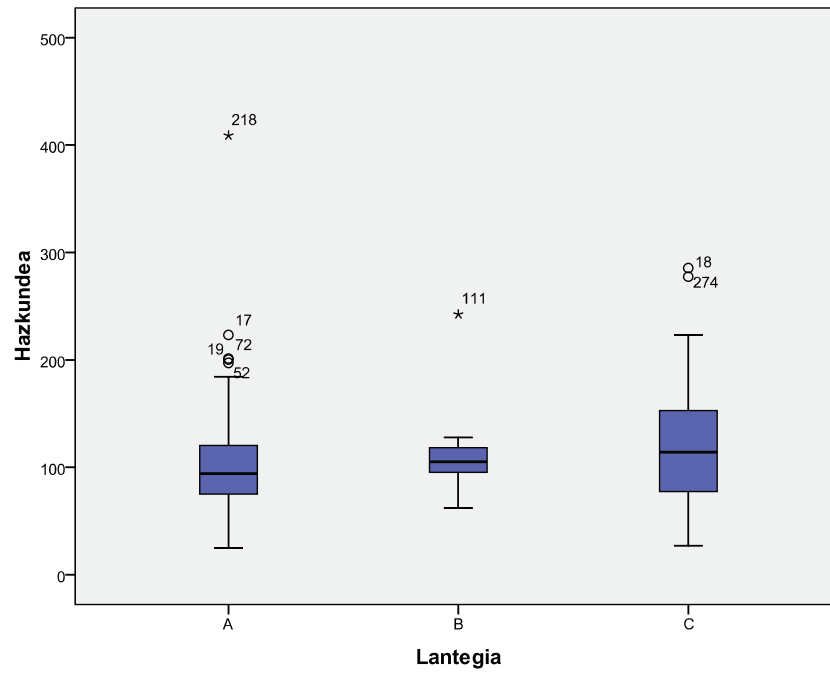

2.32. irudia.

2.33. irudia.

2.34. iruditik ondoriozta daitekeenez, B lantegian egindako produktuen prezioaren hazkundera beste lantegietan baino nabariki txikiagoa izan da. Hazkunde handiena C lantegiko produktuena izan da. Hazkunde handiena (%400 baino handiagoa) A lantegian egindako produktu batek izan du, baina kasu hori muturreko balio bati dagokio. Muturreko balioak (izarrak) batzuetan gaizki kalkulaturako/sartutako datuak dira, baina hori ez da oraingoan gertatutakoa. Bi muturreko balio daude: A lantegiko 218 kasua eta B lantegiko 111 kasua.

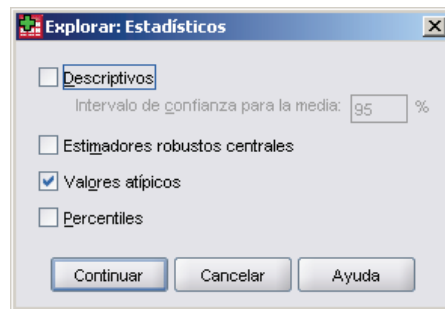
2.34. irudia.

Halaber, 2.34. irudiak kasu atipikoak erakusten ditu: zirkunferentzia txikiak dira eta alboan duten zenbakia kasua da.

Aldagai baten balio atipikoak eta muturrekoak aurkitzeko prozedura *Estadísticos descriptivos > Explorar* da. Aztergai dugun adibidean 2.35. eta 2.36. irudietan adierazten den moduan eragingo dugu.

2.35. irudia.

2.36. irudia.

Ondorioz, 2.5. eta 2.6. tauletan adierazitako irteerak lortuko dira.

2.5. taula.

Resumen del procesamiento de los casos

	Casos					
	Válidos		Perdidos		Total	
	N	Porcentaje	N	Porcentaje	N	Porcentaje
Lantegia						
Hazkundera A	307	100.0%	0	.0%	307	100.0%
B	25	100.0%	0	.0%	25	100.0%
C	68	100.0%	0	.0%	68	100.0%

2.5. taulan zenbat datu azertu diren adierazten da, kasu honetan 400 produktutik 307 produktu A lantegikoak, 25 B lantegikoak eta 68 C lantegikoak dira.

Bukatzeko 2.6. taulak jasotzen ditu bost hazkunde txikienak eta bos hazkunde handienak zein produktutan jaso diren. *Valor* zutabeen hazkundeen balioak daude eta *Número del caso* zutabeen zein produktuk (kasuk) duen ondoko hazkundera adierazten du.

2.6. taula.
Valores extremos

		Nº del caso	Valor		Nº del caso	Valor		Nº del caso	Valor			
Hazkundera	A lantegia	Mayores	1	218	408.92	1	111	242.46	1	274	285.48	
			2	17	223.24	2	45	127.88	2	18	277.46	
			3	52	201.34	3	206	125.08	3	371	223.26	
			4	72	200.28	4	291	123.89	4	106	209.61	
			5	19	197.18	5	303	123.89	5	240	190.24	
		B lantegia	Menores	1	217	24.62	1	126	61.87	1	205	27.07
			2	345	34.35	2	386	80.89	2	160	38.91	
			3	372	35.03	3	326	87.58	3	290	41.89	
			4	373	36.17	4	385	90.45	4	307	53.82	
			5	222	42.16	5	273	90.45	5	286	56.97	
	C lantegia	Mayores	1	217	24.62	1	126	61.87	1	205	27.07	
		2	345	34.35	2	386	80.89	2	160	38.91		
		3	372	35.03	3	326	87.58	3	290	41.89		
		4	373	36.17	4	385	90.45	4	307	53.82		
		5	222	42.16	5	273	90.45	5	286	56.97		

2.3. Praktikatze ariketak

2.3.1. ariketa

Neurgailu batek hezetasun erlatiboko hurrengo datuak jaso ditu:

29	12	34	17	26	28	23	28	29	34
17	23	12	26	34	29	12	34	28	17

- Eraiki aldagai honi dagokion maiztasun-taula.
- Kalkulatu minimoa, maximoa, batez bestekoa, moda, desbideratze tipikoa, kuartilak, alborapena eta kurtosia. Azaldu esanahia kontestu honetan.
- Eraiki barra-diagrama, maiztasun metatuen poligonoa eta kutxa-diagrama.

2.3.2. ariketa

Hona hemen marka ezagun bateko 20 kotxeren gasolina-kontsumoa (litro) 100 km-ko ibilbidean:

8,1	6,3	4,4	7,0	5,50	6,0	6,7	7,6	8,8	9,3
7,7	7,8	8,8	6,9	7,3	6,8	6,8	8,0	7,7	7,4

- Sartu datu hauek aurreko ariketako datuen fitxategi berean.
- Har itzazu 10. lerroko hezetasuna eta gasolina-kontsumoa. Lortu balio tipifikatuak eta ondorioztatu zein balio den erlatiboki handiagoa.
- Egia al da gasolina-kontsumoko datuak hezetasuneko datuak baino kontzentratuago daudela batez bestekoarekiko?
- Egin gasolina-kontsumoaren analisi estatistiko deskribatzailea eta interpretatu lortutako emaitzak kontestu honetan.

2.3.3. ariketa

Airearen kalitatea neurtzen den estazio batean 24 egunetako batez besteko ozono mailak (μgm^{-3}) hauek izan dira:

97	98	99	101	102	104	105	106	107
108	109	-12	111	112	113	23	115	116
117	118	190	120	123	110			

- a) Aurkitu balio atipikoak eta adierazi grafikoki. Ba al dago ezabatu beharreko balioren bat?
- b) Kalkula ezazu datu hauen batez bestekoa eta konpara ezazu balio atipikoak ezabatuta kalkulatu den batez bestekoarekiko.

3. PROBABILITATE-BANAKETA DISKRETUAK

3.1. Aldagai aleatorio diskretuaren probabilitate-funtzioa eta banaketa-funtzioaren balioak SPSS erabiliz

SPSS programaren bidez banaketa diskretuei dagozkien probabilitate-funtzioa eta banaketa-funtzioaren balioak kalkula daitezke. Horrela, **probabilitate-funtzioaren balioak** lortzeko SPSS softwareak *PDF* (*probability density function*) funtzioa erabiltzen du. Halaber, **banaketa-funtzioaren balioak** lortzeko SPSSren bidez *CDF* (*cumulative distribution function*) funtzioa erabili behar da.

Balioak lortzeko *Transformar > Calcular variable* prozedura aukeratuko da. Irekiko den koadroan *Variable de destino* dioen lekuan lortu nahi den balioa erakutsiko duen aldagaiaren izena idatziko da eta *Expresión numérica* izenaren azpian dagokion funtzioaren adierazpena zehaztuko da. SPSSren laguntzak funtzio hauen zerrenda luzea du.

3.1. taulan gai honetan aztertuko diren probabilitate-funtzioak eta banaketa-funtzioak jaso dira:

3.1. taula.

<i>Sintaxia</i>	<i>Probabilitatea</i>	<i>Zein banaketarena</i>
<i>PDF.BINOM</i> (x, n, p)	$P(X = x)$	<i>Binom</i> (n, p)
<i>PDF.POISSON</i> (x, λ)		<i>Poisson</i> (λ)
<i>PDF.HYPER</i> (x, N, n, a)		<i>Hiper</i> ($N, n, a/N$)
<i>CDF.BINOM</i> (x, n, p)	$P(X \leq x)$	<i>Binom</i> (n, p)
<i>CDF.POISSON</i> (x, λ)		<i>Poisson</i> (λ)
<i>CDF.HYPER</i> (x, N, n, a)		<i>Hiper</i> ($N, n, a/N$)

SPSS programak duen kalkulu ahalmenari esker, ez da beharrezkoa konbergentzia-teoremen aplikazioa.

3.2. Adibide batzuk

3.2.1. adibidea

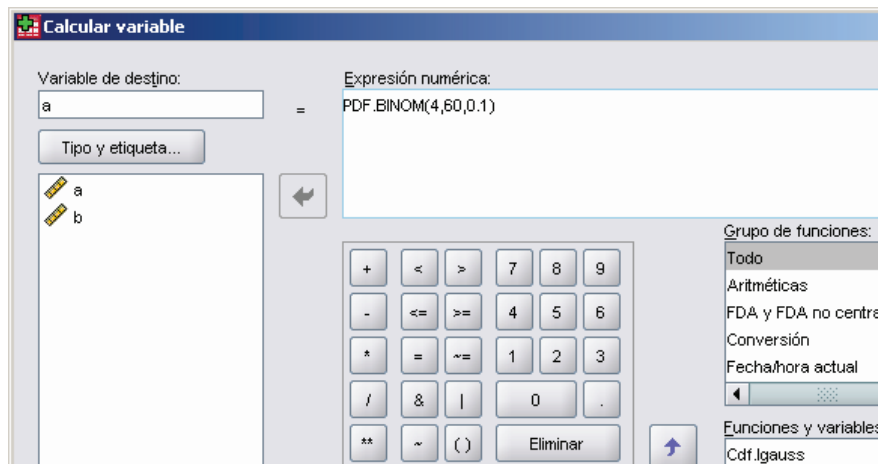
Fabrika batean makinaren %10 A motakoa da. Aleatorioki 60 makina hartu dira.

- Kalkulatu A motako lau makina izateko probabilitatea.
- Lortu A motako gutxienez 5 makina izateko probabilitatea.
- A motako zenbat makina itxaron daitezke?

Ebazpena:

Biz $X =$ "A motako makina kopurua, 60 makinatik" aldagaia $n = 60$ eta $p = 0,1$ parametroetako banaketa binomialekoa, $p = P(\text{A motakoa}) = 0,1$ eta $q = P(\text{beste mota batekoa}) = 0,9$ balioak edozein makinatarako konstanteak izanik.

- 3.1. irudian $P(X = 4)$ balioaren kalkulurako erabiliko den sintaxia adierazten da:

3.1. irudia.

Beraz, A motako lau makina izateko probabilitatea hauxe da:

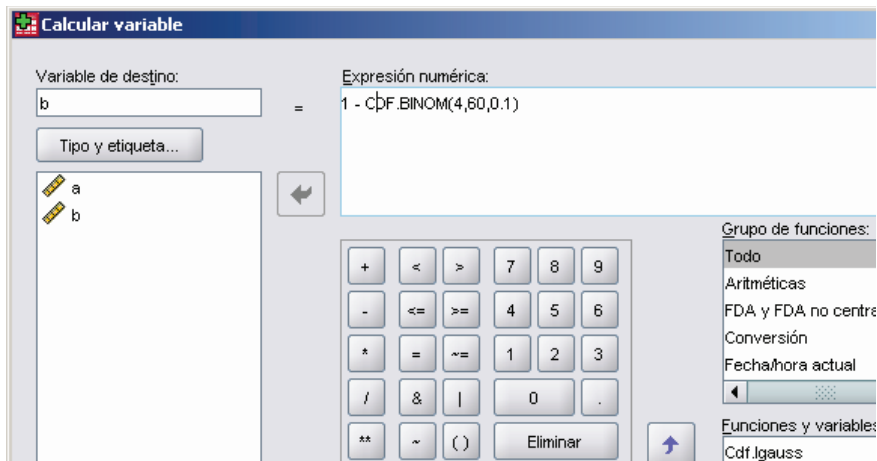
$$P(X = 4) = PDF.BINOM(4, 60, 0.1) = 0,1336$$

3.2. irudian jaso da emaitza:

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	.1336							
2								
3								
4								

3.2. irudia.

b) Dagokion banaketa-funtzioa erabiliz kalkulatu da $P(X \geq 5)$ balioa (3.3 irudia eta 3.4. irudia).

3.3. irudia.

	a	b	var	var	var	var	var
1	.1336	.7290					
2							
3							
4							

3.4. irudia.

Ondorioz, gutxienez bost makina izateko probabilitatea hurrengoa da:

$$P(X \geq 5) = 1 - CDF.BINOM(4, 60, 0.1) = 0,7290$$

c) Banaketa binomialaren batez besteko balioa kalkulatz, A motako

$$E(X) = np = 60 \cdot 0,1 = 6$$

makina itxaron daitezke.

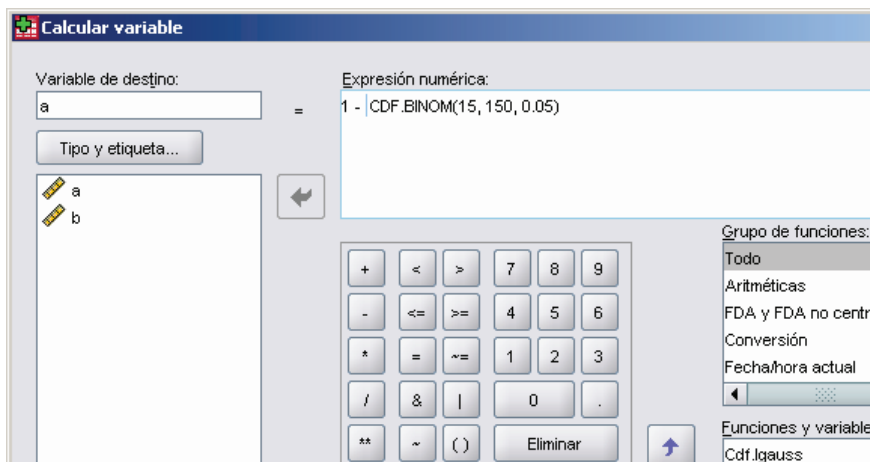
3.2.2. adibidea

Enpresa batek egiten dituen burdinazko haben %5 akastuna da. Kalitatea kontrolatzeko asmoz, egunero aleatorioki burdinazko 150 habe hartzen dira, eta hauetako 15 habe baino gehiago akastunak badira, ekoizpena gelditzen da. Zein da aleatorioki hartutako egun batean ekoizpena gelditzeko probabilitatea?

Ebazpena:

Biz X = “burdinazko habe akastunen kopurua, burdinazko 150 habetik” aldagai aleatorioa. Edozein habe akastuna izateko probabilitatea 0,05 bada, orduan X aldagaiak $n = 150$ eta $p = 0,05$ parametroetako banaketa binomiala duela onar daiteke.

$P(X > 15)$ probabilitatea kalkulatzu ebatziko da egindako galdera (3.5. irudia).

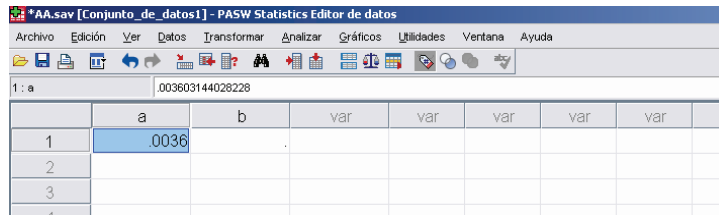

3.5. irudia.

Beraz, aleatorioki hartutako edozein egunetan ekoizpena gelditzeko probabilitatea hauxe da:

$$P(X > 15) = 1 - CDF.BINOM(15, 150, 0.05) = 0,0036$$

3.6 irudian jaso da emaitza:

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	0036							
2								
3								

3.6. irudia.

3.2.3. adibidea

Elikagai enpresa batek egunero, batez beste, sei eskaera jasotzen ditu.

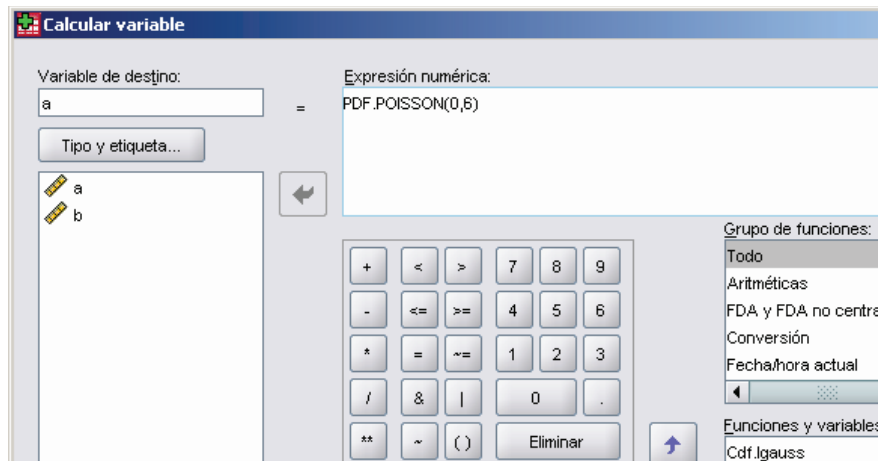
- Aleatorioki hartutako egun batean, kalkulatu eskaerarik ez jasotzeko probabilitatea.
- Aleatorioki hartutako egun batean, lortu gutxienez eskaera bat eta gehienez lau eskaera jasotzeko probabilitatea.
- Aleatorioki hartutako bi egunetan, zein da gehienez 10 eskaera jasotzeko probabilitatea?

Ebazpena:

Demagun X = “elikagai enpresak eguneko jasotzen duen eskaera kopurua” aldagai aleatorioak $\lambda_x = 6$ parametroko Poisson-en banaketa duela.

- Atal honen erantzuna 3.7. eta 3.8. irudietan jasota dago:

$$P(X = 0) = PDF.POISSON(0, 6) = 0,0025$$

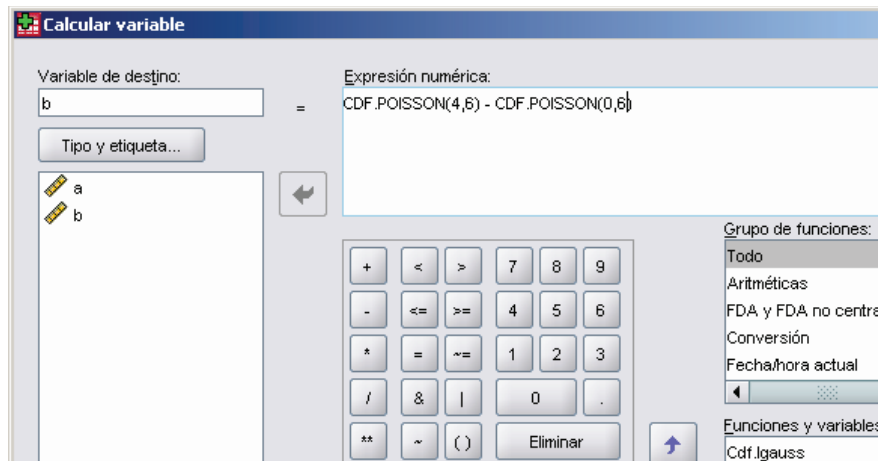
3.7. irudia.

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	.0025							
2								
3								

3.8. irudia.

b) 3.9. eta 3.10. irudietan adierazten da erantzuna:

$$P(1 \leq X \leq 4) = CDF.POISSON(4, 6) - CDF.POISSON(0, 6) = 0,2826$$

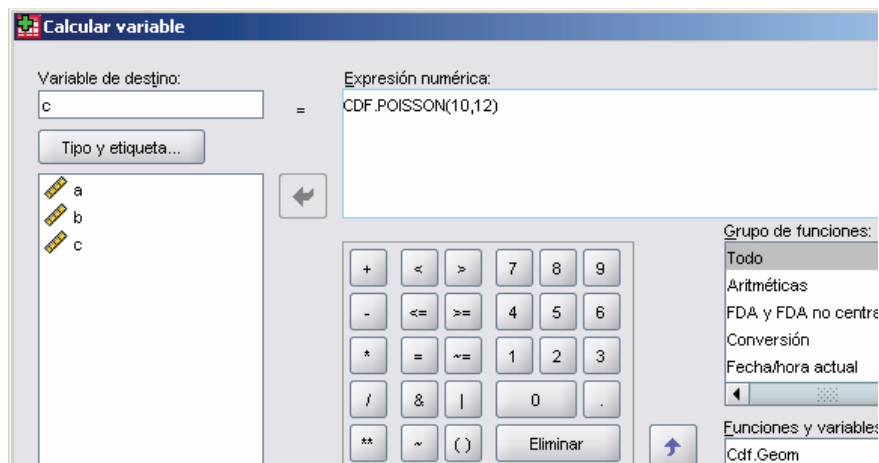

3.9. irudia.

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	.0025	.2826						
2								
3								

3.10. irudia.

- c) Biz $Y =$ “elikagai enpresak bi egunetan jasotzen duen eskaera kopurua” aldagai aleatorioa $\lambda_y = 12$ parametroko Poisson-en banaketakoa. Orduan, bi egunetan gehienez 10 eskaera jasotzeko probabilitatea (3.12. irudikoa) 3.11. irudian adierazi den moduan kalkula daiteke:

3.11. irudia.

	a	b	c	var	var	var	var	v
1	.0025	.2826	.3472					
2								
3								

3.12. irudia.

$$P(Y \leq 10) = CDF.POISSON(10, 12) = 0,3472$$

3.2.4. adibidea

Araztegi batean dauden 300 hondakinetik 30 hondakinek substantzia ezezagun bat dute. Aleatorioki araztegiko 25 hondakin hartu dira.

- Zein da hondakinen %10ek baino gutxiagok substantzia ezezaguna edukitzeko probabilitatea?
- Kalkulatu substantzia ezezaguna duten hondakinen kantitatea gutxienez %20 eta gehienez %40 izateko probabilitatea.

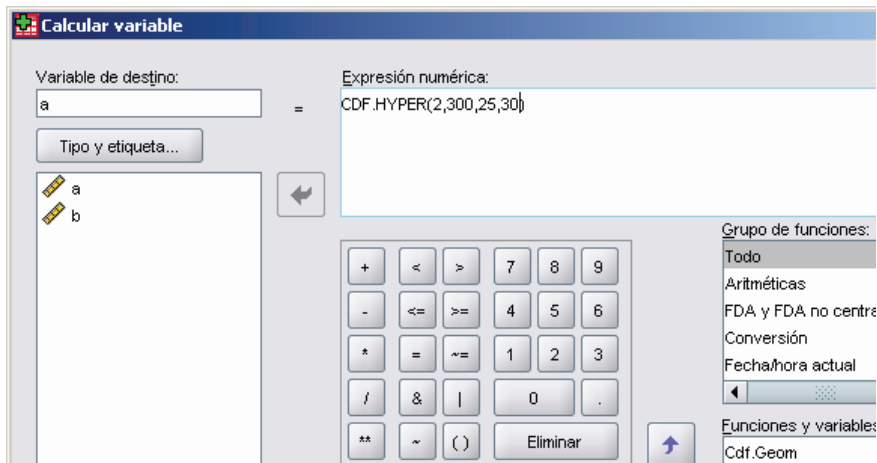
Ebazpena:

Biz $X =$ “substantzia ezezaguna duen hondakin kopurua, 25 hondakinetik” aldagai aleatorioa. Demagun aldagai honek $N = 300$, $n = 25$ eta $a = 30$ parametroetako banaketa hipergeometrikoa duela.

a) 3.13. irudian adierazten den moduan,

$$P(X < 2,5) = P(X \leq 2) = CDF.HYPER(2, 300, 25, 30)$$

kalkulatuko da.

3.13. irudia.

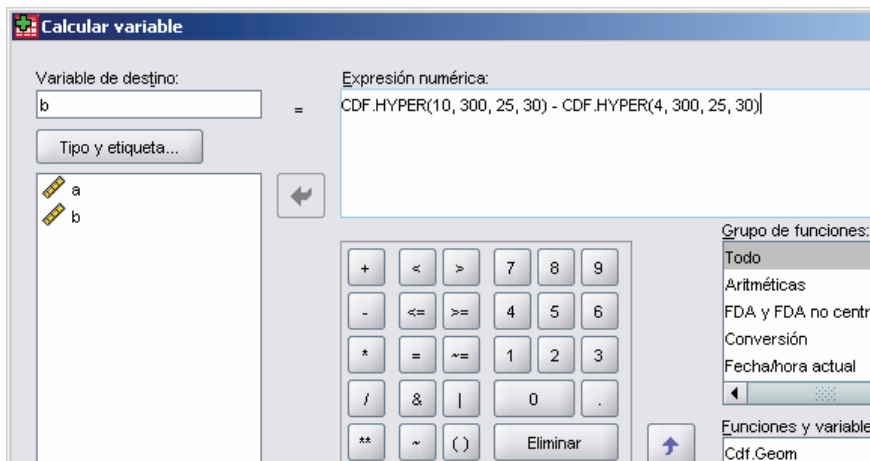
Emaizta 3.14. irudia jaso da:

$$P(X \leq 2) = 0,5324$$

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	5324							
2								
3								

3.14. irudia.

- b) Atal honetan $P(5 \leq X \leq 10)$ probabilitatearen balioa lortu behar da (ikus 3.15. irudia).

3.15. irudia.

$$P(5 \leq X \leq 10) = CDF.HYPER(10, 300, 25, 30) - CDF.HYPER(4, 300, 25, 30)$$

3.16 irudian adierazi da emaitza:

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	5324	08899						
2								
3								

3.16. irudia.

$$P(5 \leq X \leq 10) = 0,0889$$

3.2.5. adibidea

Aholkularitza enpresa batek urtean, batez beste, 1.200 pertsonari ematen die aholkua. Aleatorioki hartutako urte batean, kalkulatu:

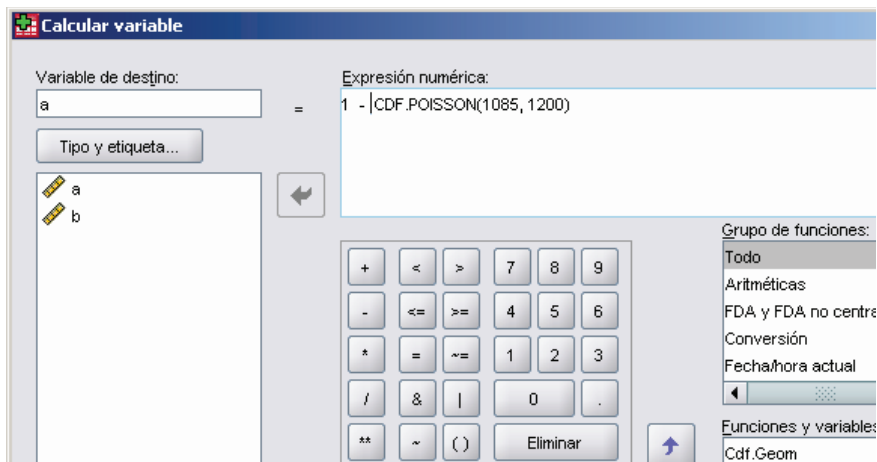
- 1.085 pertsona baino gehiagori aholkua emateko probabilitatea.
- 1.200-1.300 pertsonari aholkua emateko probabilitatea.

Ebazpena:

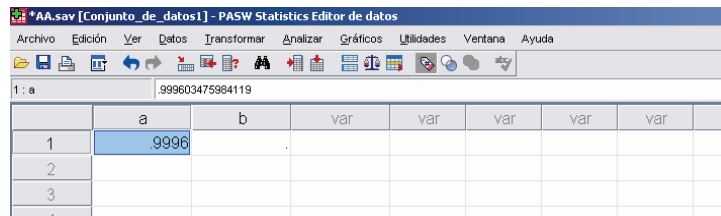
Demagun X = “urtean aholkua jasotzen duen pertsona kopurua” aldagai aleatorioak $\lambda = 1.200$ parametroko Poisson-en banaketa duela.

- Ebazteko erabilitako sintaxia eta prozedura 3.17. eta 3.18. irudietan dago:

$$P(X > 1085) = 1 - CDF.POISSON(1085, 1200) = 0,9996$$

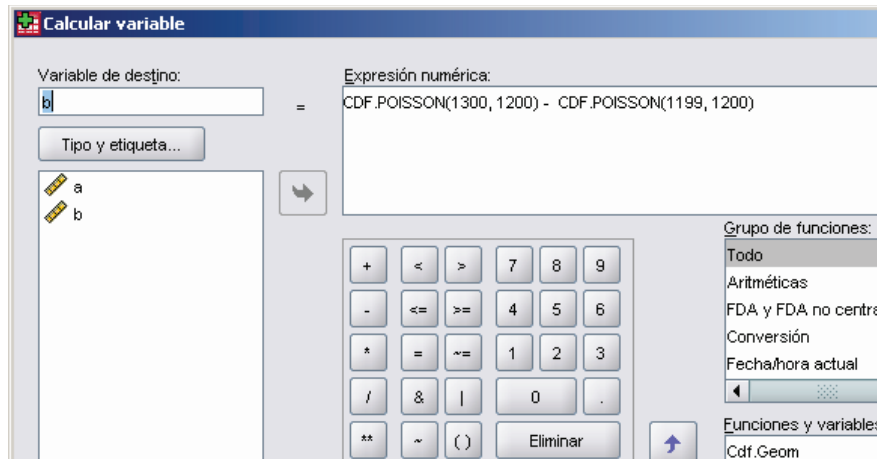
3.17. irudia.

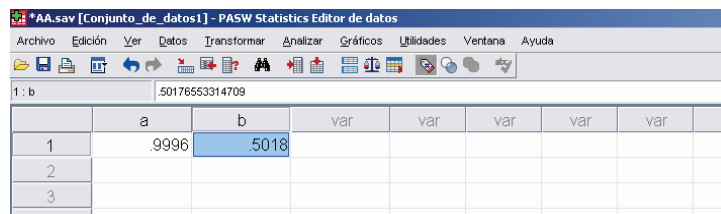
	a	b	var	var	var	var	var	v
1	9996							
2								
3								

3.18. irudia.

b) $P(1.200 \leq X \leq 1.300)$ balioa kalkulatu behar da (ikus 3.19. eta 3.20 irudiak).

3.19. irudia.

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	9996	5018						
2								
3								

3.20. irudia.

$P(1.200 \leq X \leq 1.300) = 0,5018$ balioa lortzeko erabili den sintaxia hau da:

$$CDF.POISSON(1300, 1200) - CDF.POISSON(1199, 1200)$$

3.2.6. adibidea

Ordenagailu-areto batean 750 ordenagailu daude eta 450 ordenagailu A sistema eragilea eta 300 ordenagailuk B sistema eragilea erabiltzen dituzte. Ordenagailu bakoitzak sistema eragile bakarra erabiltzen du. Aleatorioki 20 ordenagailu hartu dira.

- a) Zein da 6 ordenagailuk B sistema eragilea erabiltzeko probabilitatea?
- b) Kalkula bedi gutxienez 12 ordenagailuk B sistema eragilea erabiltzeko probabilitatea.
- c) Kalkulatu gutxienez 6 ordenagailuk eta gehienez 9 ordenagailuk A sistema eragilea erabiltzeko probabilitatea.

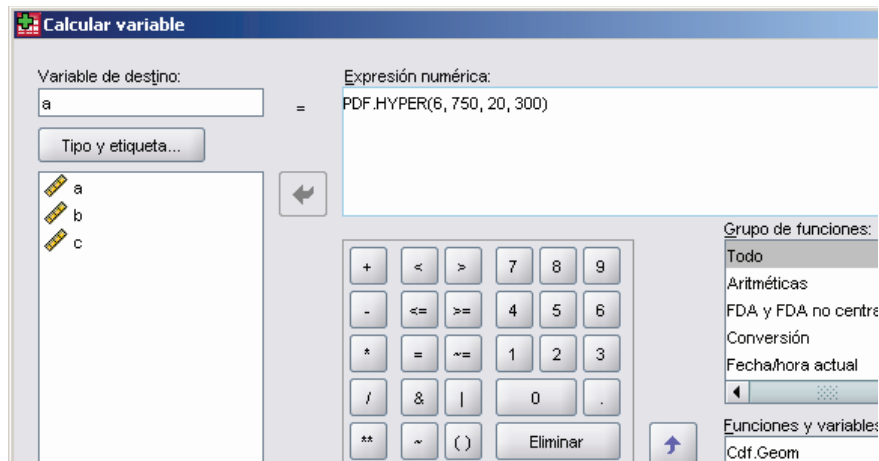
Ebazpena:

Biz $X =$ “hogei ordenagailutik, B sistema eragilea erabiltzen duen ordenagailu kopurua”. X aldagai aleatorioak $N = 750$, $n = 20$ eta $a = 300$ parametroetako banaketa hipergeometrikoa du.

- a) Eskatutako probabilitatearen balioa kalkulatzeko erabiliko den sintaxia hau da:

$$P(X = 6) = PDF.HYPER(6, 750, 20, 300) = 0,1245$$

Prozedura eta emaitza 3.21. eta 3.22 irudietan jasota daude:

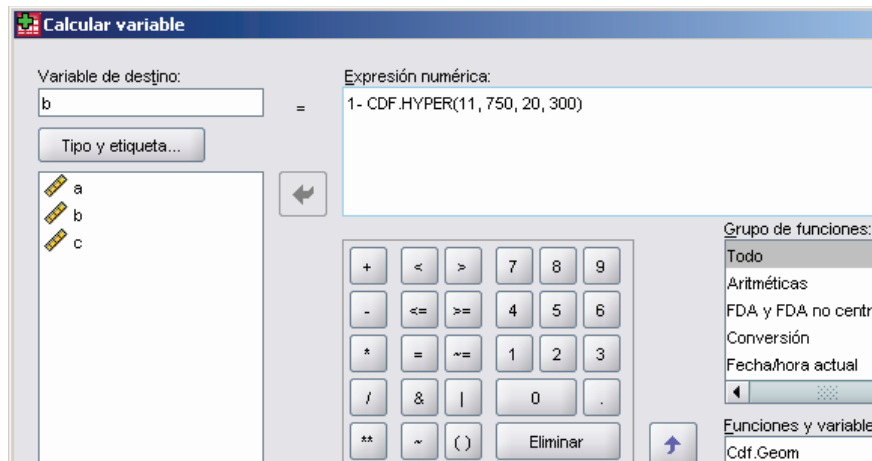
3.21. irudia.

	a	b	c	var	var	var	var	v
1	.1245							
2								
3								

3.22. irudia.

- b) $P(X \geq 12)$ probabilitatearen balioa kalkulatzeko urratsak eta balioa bera 3.23. eta 3.24 irudietan daude, erabilitako sintaxia eta emaitza hurrengoak izan direlarik:

$$P(X \geq 12) = 1 - P(X \leq 11) = 1 - CDF.HYPER(11, 750, 20, 300) = 0,0541$$

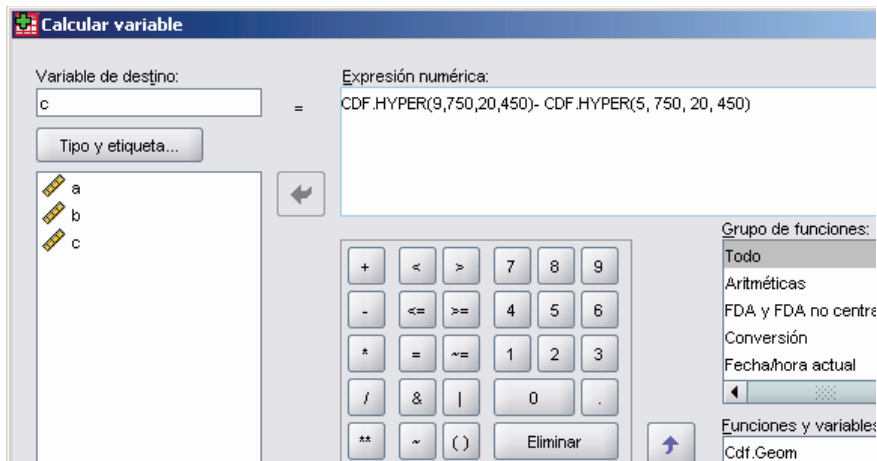

3.23. irudia.

	a	b	c	var	var	var	var	v
1	.1245	.0541	.					
2								
3								
4								

3.24. irudia.

- c) Biz $Y =$ “hoge ordenagailutik, A sistema eragilea erabiltzen duen ordenagailu kopurua” aldagai aleatorioa. Demagun Y aldagaiak $N_y = 750$, $n_y = 20$ eta $a_y = 450$ parametroetako banaketa duela. Kasu honetan 3.25. eta 3.26. irudietan jaso da ebazpena.

3.25. irudia.

	a	b	c	var	var	var	var
1	.1245	.0541	.1229				
2							
3							

3.26. irudia.

Hona hemen erabili den sintaxia eta soluzioa:

$$P(6 \leq Y \leq 9) = CDF.HYPER(9, 750, 20, 450) - CDF.HYPER(5, 750, 20, 450)$$

$$= 0,1229.$$

3.3. Praktikatzekeo ariketak

3.3.1. ariketa

Lanpara fluoreszenteen %87k gutxienez 10.000 orduko iraupena du. Aleatorioki mota horretako 30 lanpara hartu dira.

- a) Zein da 30 lanparatik 26 lanparak gutxienez 10.000 orduko iraupena izateko probabilitatea.
- b) Kalkula bedi 30 lanparatik gutxienez 22 lanparak gutxienez 10.000 orduko iraupena izateko probabilitatea.
- c) Hogeita hamar lanparatik 27 lanpara gutxienez 10.000 orduko iraupenekoak dira. Hogeita hamar lanparatik aleatorioki hamalau lanpara hartu dira. Zein da hamar lanpara gutxienez 10.000 orduko iraupenekoak izateko probabilitatea?

3.3.2. ariketa

Ingeniaritza-enpresa batek urtean, batez beste, 1.500 lan bukatzen ditu.

- a) Kalkula bedi aleatorioki hartutako urte batean gutxienez 1.200 lan eta gehienez 1.600 lan bukatzeko probabilitatea.
- b) Zein da aleatorioki hartutako hile batean gutxienez 110 lan bukatzeko probabilitatea?

3.3.3. ariketa

Trokelatzeko makina batek 500 pieza egin ditu, zeintzuetatik 450 pieza esportatzekoak diren. 500 piezetatik aleatorioki 200 pieza hartu dira.

- a) Zein da pieza hauetatik guztiak esportatzekoak izateko probabilitatea?
- b) Zein da pieza hauetatik gutxienez 150 eta gehienez 160 pieza esportatzekoak izateko probabilitatea?

3.3.4. ariketa

Bira X : $Binom(200, 0,01)$ eta Y : $Poisson(2)$. Kalkulatu $P(X \leq 5)$ eta $P(Y \leq 5)$ eta kalkulatu diferentzia.

4. PROBABILITATE-BANAKETA JARRAITUAK

4.1. Aldagai aleatorio jarraituaren dentsitate-funtzioa, banaketa-funtzioa eta alderantzizko banaketa-funtzioa SPSS erabiliz

Aurreko gaian azaldu den moduan, banaketa jarraituen kasuan ere SPSS programaren bidez dentsitate-funtzioa eta banaketa-funtzioaren balioak kalkula daitezke. Horrela, **dentsitate-funtzioaren balioak** lortzeko SPSS softwareak **PDF** (*probability density function*) funtzioa erabiliko du eta **CDF** (*cumulative distribution function*) funtzioaren bidez **banaketa-funtzioaren balioak** lortuko ditu. Gainera, banaketa jarraituen kasuan SPSS programak **alderantzizko banaketa-funtzioaren balioak** lortzeko aukera ematen du **IDF** (*inverse distribution function*) funtzioaren bidez. *Transformar > Calcular variable* prozedura aukeratu ondoren irekiko den koadroko zenbakizko adierazpenean idatziko dira funtzio hauek.

4.1. taulan gai honetan aztertuko diren *PDF*, *CDF* eta *IDF* funtzioak jaso dira:

4.1. taula.

<i>Sintaxia</i>	<i>Balioa</i>	<i>Zein banaketarena</i>
<i>PDF.UNIFORM</i> (x, a, b)	Dentsitate-funtzioa	<i>Uniform</i> (a, b)
<i>PDF.EXP</i> ($x, 1/\beta$)		<i>Exp</i> (β)
<i>PDF.NORMAL</i> (x, μ, σ)		<i>N</i> (μ, σ)
<i>PDF.CHISQ</i> (x, gl)		gl askatasun-graduko khi karratu banaketa
<i>PDF.T</i> (x, gl)		gl askatasun-graduko Student-en banaketa
<i>PDF.F</i> (x, gl_1, gl_2)		gl_1 eta gl_2 askatasun- gradutako F banaketa
<i>CDF.UNIFORM</i> (x, a, b)		$P(X \leq x)$
<i>CDF.EXP</i> ($x, 1/\beta$)	<i>Exp</i> (β)	
<i>CDF.NORMAL</i> (x, μ, σ)	<i>N</i> (μ, σ)	
<i>CDF.CHISQ</i> (x, gl)	gl askatasun-graduko khi karratu banaketa	
<i>CDF.T</i> (x, gl)	gl askatasun-graduko Student-en banaketa	
<i>CDF.F</i> (x, gl_1, gl_2)	gl_1 eta gl_2 askatasun- gradutako F banaketa	
<i>IDF.UNIFORM</i> (p, a, b)	$P(X \leq x) = p$ probabilitatearen x balioa	
<i>IDF.EXP</i> ($p, 1/\beta$)		<i>Exp</i> (β)
<i>IDF.NORMAL</i> (p, μ, σ)		<i>N</i> (μ, σ)
<i>IDF.CHISQ</i> (p, gl)		gl askatasun-graduko khi karratu banaketa
<i>IDF.T</i> (p, gl)		gl askatasun-graduko Student-en banaketa
<i>IDF.F</i> (p, gl_1, gl_2)		gl_1 eta gl_2 askatasun- gradutako F banaketa

4.2. Adibide batzuk

4.2.1. adibidea

Demagun lantegi bateko jardueren iraupenak banaketa uniforme duela, 12 orduko batez bestekoa eta 3 ordu karratuko bariantza edukiz.

- Kalkula bedi edozein jarduerak 12 ordu baino gutxiago irauteko probabilitatea.
- Lor bedi c konstantearen balioa, edozein jarduerak c ordu baino gehiago irauteko probabilitatea 0,85ekoa dela jakinik.

Ebazpena:

Biz $X =$ “lantegiko jardueren iraupena” aldagai aleatorio jarraitua, banaketa uniformekoa $[a, b]$ tartean.

$X: Uniform(a,b)$ aldagaiaren batez bestekoa eta bariantzaren balioak ezagunak direnez,

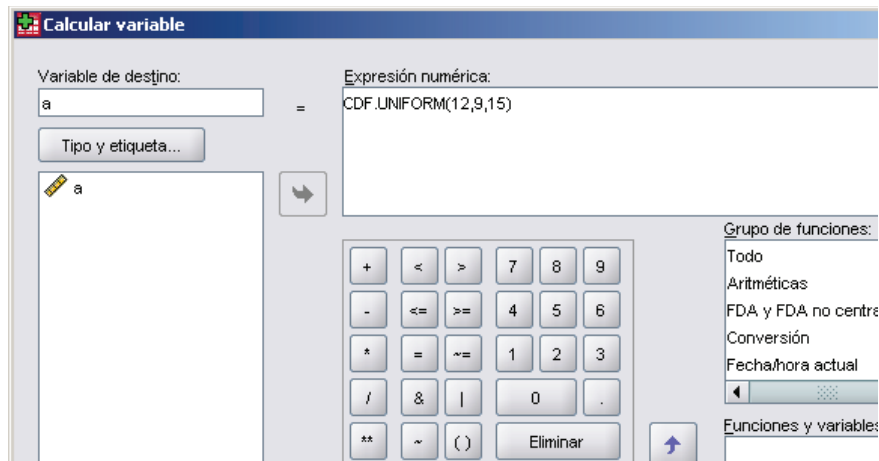
$$E(X) = \frac{a+b}{2} = 12 \qquad Var(X) = \frac{(b-a)^2}{12} = 3$$

ekuazio-sistema ebatziz banaketaren a eta b parametroen balioak lortuko dira.

$$a = 9 \qquad b = 15$$

Beraz, $X: Uniform(9, 15)$ da.

- 4.1. irudiak $P(X < 12)$ balioa nola kalkulatu adierazten du:

4.1. irudia.

$$P(X < 12) = CDF.UNIFORM(12, 9, 15) = 0,5$$

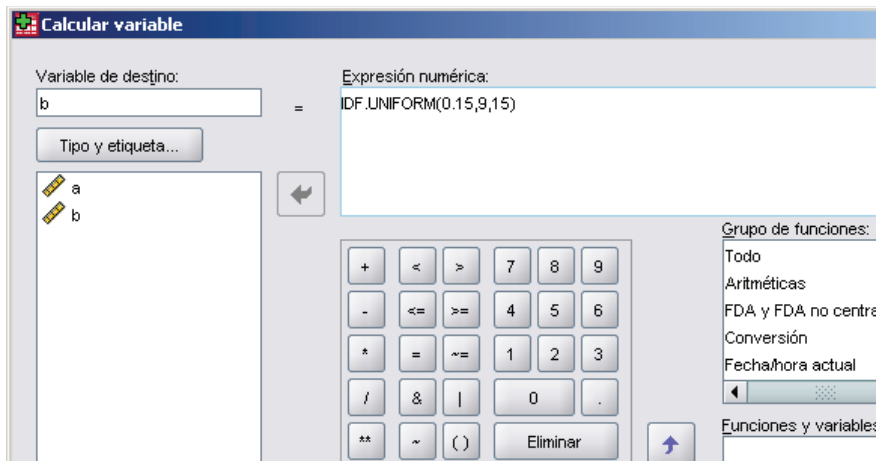
Erabilitako sintaxiaren emaitza 4.2. irudian jaso da:

	a	b	var	var	var	var	var	var
1	.5000							
2								
3								

4.2. irudia.

b) *IDF* funtzioaren bidez lortuko da eskatutako balioa (ikus 4.3. irudia):

$$0,85 = P(X > c) \rightarrow 0,15 = P(X \leq c) = IDF.UNIFORM(0.15, 9, 15)$$

4.3. irudia.

Emaitza 4.4 irudian jaso da, $c = 9,9$ delarik:

	a	b	var	var	var	var	var	var
1	.5000	9.90						
2								
3								

4.4. irudia.

4.2.2. adibidea

Bira $X =$ “LH motorraren hileko kontsumoa” aldagai aleatorioa eta $f(x)$ dagokion dentsitate-funtzioa:

$$f(x) = \begin{cases} \frac{e^{-x/100}}{100} & x > 0 \\ 0 & x \leq 0 \end{cases}$$

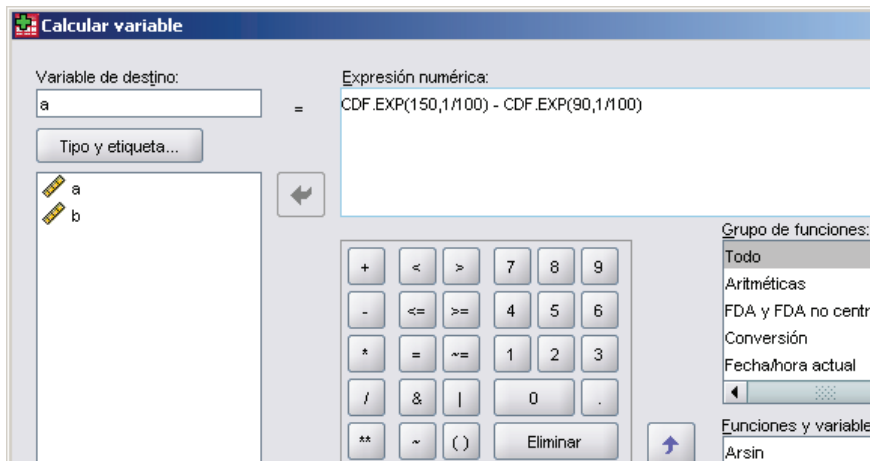
- a) Kalkulatu LH motorraren hileko kontsumoa 90 eta 150 litro bitartekoa izateko probabilitatea.

- b) Zein da motorraren hileko kontsumoa 80 litro baino handiago izateko probabilitatea?
- c) Lortu c konstantearen balioa, jakinda LH motorraren kontsumoa c baino txikiagoa dela 0,95eko probabilitatez.

Ebazpena:

X aldagaiari dagokion dentsitate-funtzioaren arabera, 100 parametroko banaketa esponentziala du X aldagai aleatorioak.

- a) Lehenbizi, atal honetan $P(90 \leq X \leq 150)$ kalkulatu behar da (4.5. irudia).

4.5. irudia.

4.6 irudian jaso da emaitza:

*AA.sav [Conjunto_de_datos1] - PASW Statistics Editor de datos								
Archivo Edición Ver Datos Transformar Analizar Gráficos Utilidades Ventana Ayuda								
1: a .183439499592169								
	a	b	var	var	var	var	var	var
1	.1834							
2								
3								

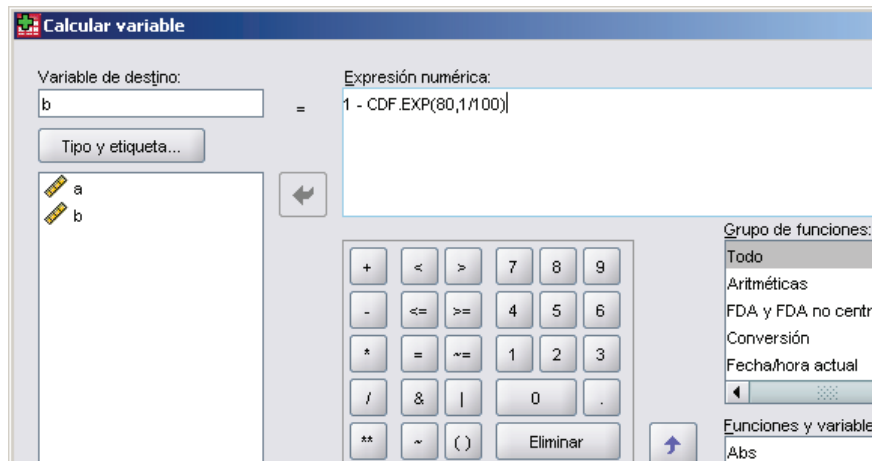
4.6. irudia.

Hau da:

$$P(90 \leq X \leq 150) = CDF.EXP(150, 1/100) - CDF.EXP(90, 1/100) = 0,1834$$

b) $P(X > 80)$ balioa kalkulatzeko honela eragin daiteke (4.7. eta 4.8. irudiak):

$$P(X > 80) = 1 - CDF.EXP(80, 1/100) = 0,4493$$

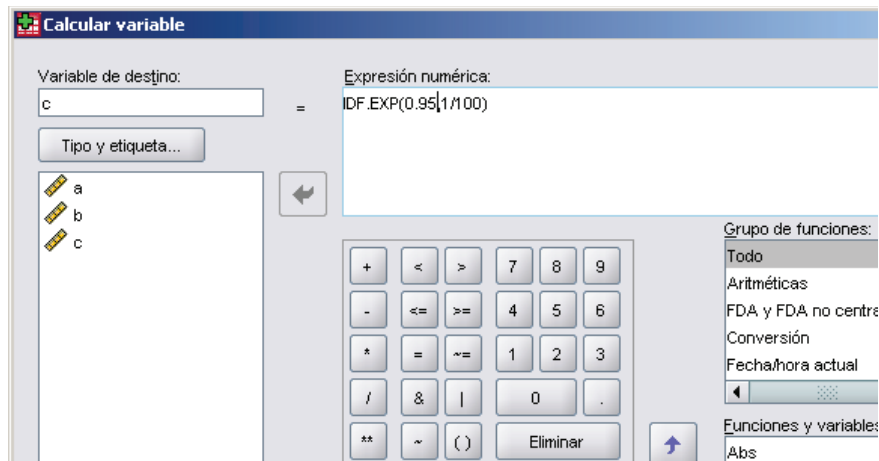
4.7. irudia.

	a	b	var	var	var	var	var	var
1	.1834	.4493						
2								
3								
4								

4.8. irudia.

c) Oraingoa $P(X < c) = 0,95$ balioa ezaguna izanik, c konstantearen balioa lortzeko ondoko sintaxia erabil daiteke (4.9. irudia):

$$IDF.EXP(0.95, 1/100) = c$$

4.9. irudia.

Emitza 4.10. irudian adierazi da:

$$c = 299,57$$

	a	b	c	var	var	var
1	.1834	.4493	299.57			
2						
3						

4.10. irudia.

4.2.3. adibidea

Aldagai aleatorio batek $\mu = 600$ batez bestekodun banaketa normala du.

- Aldagaiak 500 baino txikiagoak diren balioak hartzeko probabilitatea 0,23 dela jakinda, kalkula bedi aldagai horren desbideratze tipikoa.
- Zein x balioak uzten du banaketaren %85 bere eskuinean?

Ebazpena:

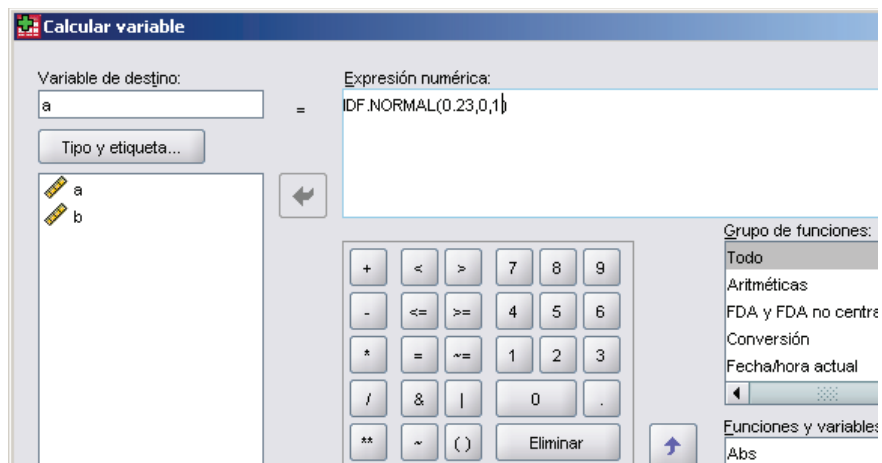
a) Hasteko, enuntziatuko datuak hartu eta tipifikatu egingo da:

$$0,23 = P(X < 500) = P\left(\frac{X - \mu}{\sigma} < \frac{500 - 600}{\sigma}\right)$$

$Z = \frac{X - \mu}{\sigma}$ aldagai aleatorioak $N(0, 1)$ banaketa duenez,

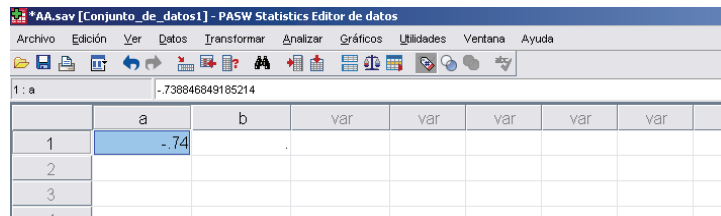
$$IDF.NORMAL(0.23, 0, 1) = \frac{500 - 600}{\sigma}$$

ebatziz lortuko da aldagaiaren desbideratze tipikoa (4.11. irudia).

4.11. irudia.

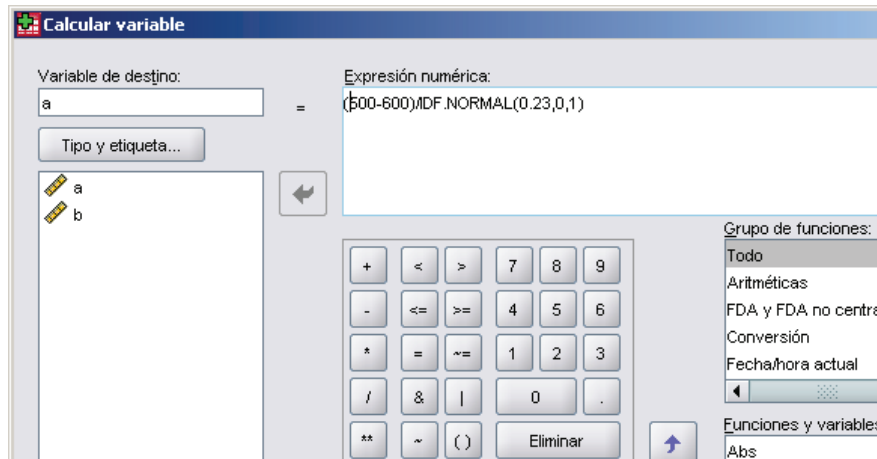
4.12. irudian $\frac{500 - 600}{\sigma} = -0,74$ balioa jaso da.

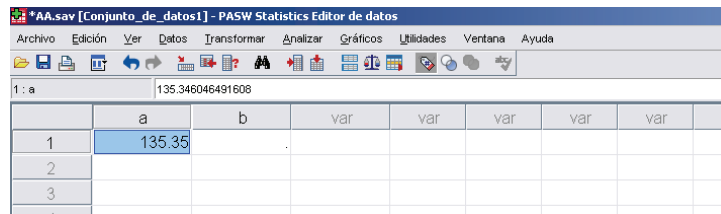
	a	b	var	var	var	var	var	v
1	-74							
2								
3								

4.12. irudia.

Desbideratze tipikoaren balioa lortzeko 4.13. irudian adierazi den prozedura erabiliko da eta emaitza 4.14. irudian ikus daiteke:

4.13. irudia.

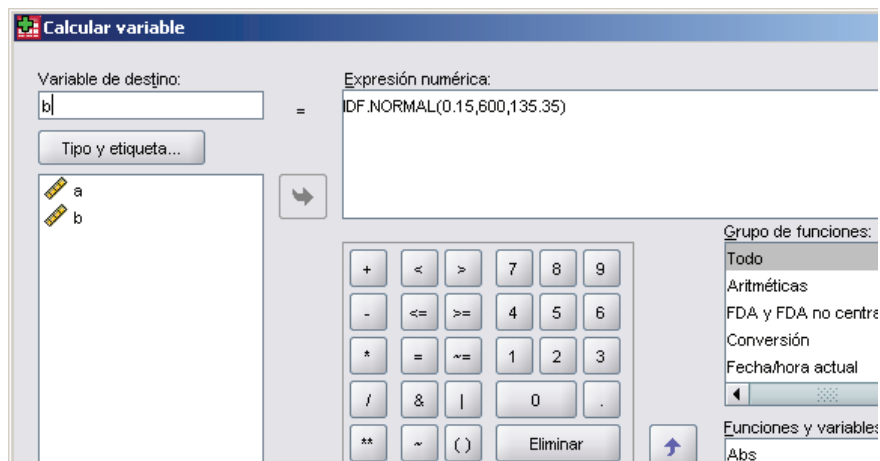
	a	b	var	var	var	var	var	v
1	135.35							
2								
3								

4.14. irudia.

Beraz, $\sigma = 135,35$ da.

b) Atal honetako x balioa lortzeko erabiliko den sintaxia (4.15. irudia) hauxe da:

$$IDF.NORMAL(0.15, 600, 135.35) = x$$

4.15. irudia.

4.16. irudian jaso da $x = 459,72$ emaitza:

	a	b	var	var	var	var	var	v
1	135.35	459.72						
2								
3								

4.16. irudia.

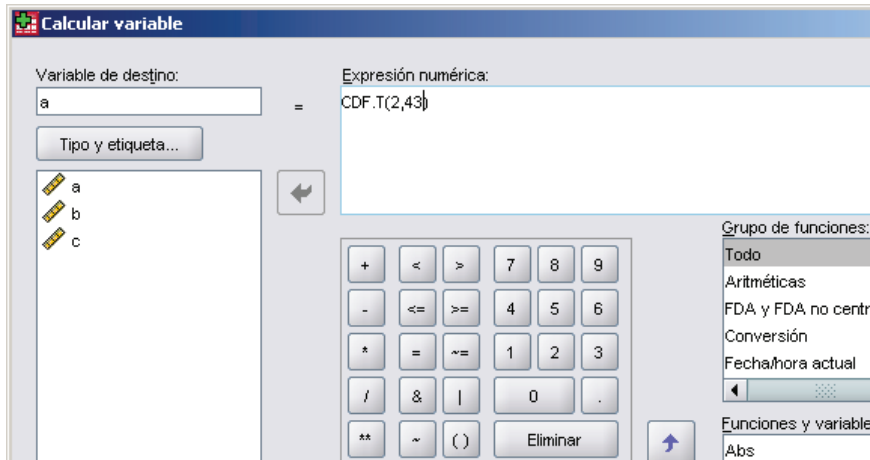
4.2.4 adibidea

Biz X aldagai aleatorioa, 43 askatasun-graduako Student-en banaketakoa. Lortu hurrengo balioak:

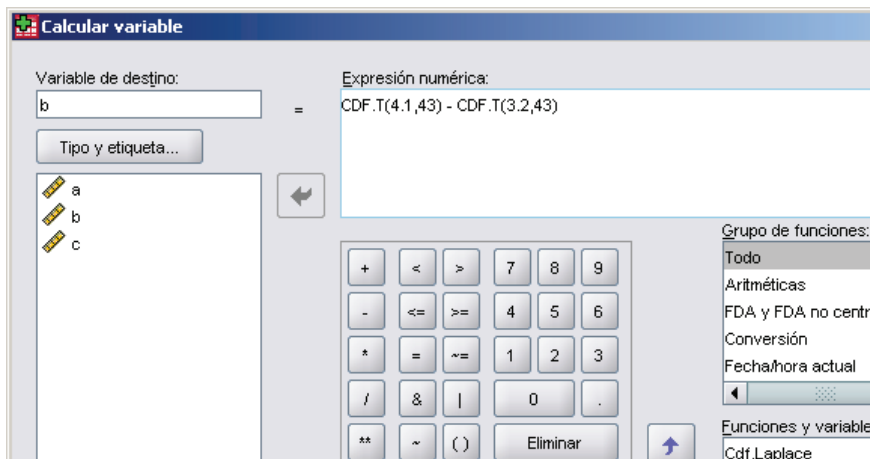
- $P(X < 2)$
- $P(3,2 < X < 4,1)$
- a balioa, $P(X > a) = 0,90$ dela jakinik.

Ebazpena:

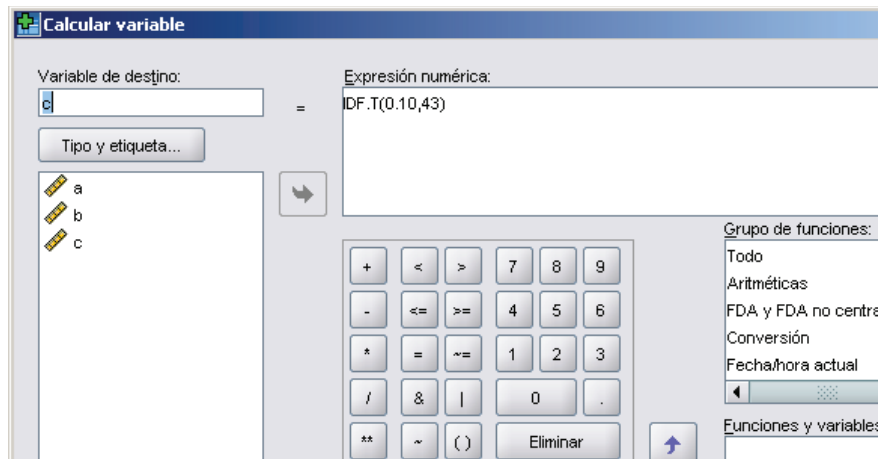
Abidide honetako atalak ebazteko erabili den sintaxia, 4.17. - 4.19. irudietan dago:

4.17. irudia.

4.18. irudia.

4.19. irudia.

Bukatzeko, 4.20. irudian adierazi dira emaitzak:

	a	b	c	var	var	var	var
1	9741	.0012	-1.30				
2							
3							

4.20. irudia.

4.2.5 adibidea

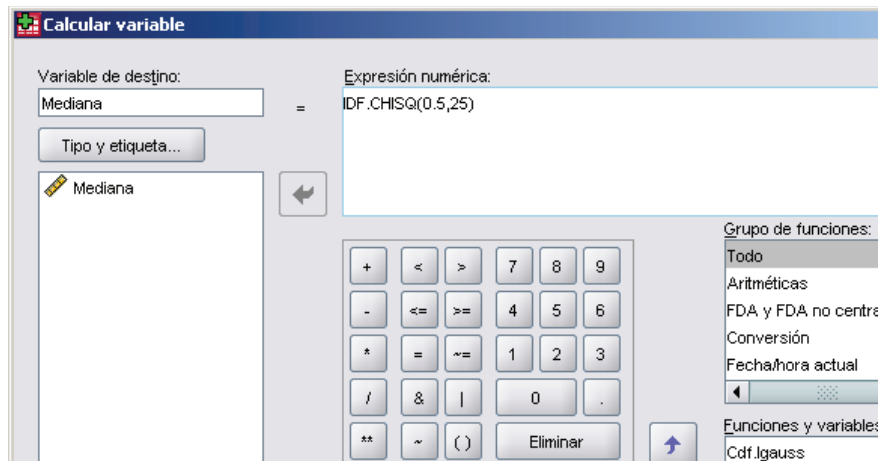
Kalkulatu 25 askatasun-graduako khi karratu banaketa duen aldagaiaren mediana.

Ebazpena:

Medianari dagokion banaketa-funtzioaren balioa 0,5 da. Beraz,

$$IDF.CHISQ(0.5,25)$$

funtzioaren bidez (4.21. irudia) lortuko da mediana:

4.21. irudia.

Kasu honetan medianaren balioa 24,34 da (ikus 4.22. irudia).

	Mediana	var	var	var	var	var	var	var
1	24,34							
2								
3								
4								

4.22. irudia.

4.2.6. adibidea

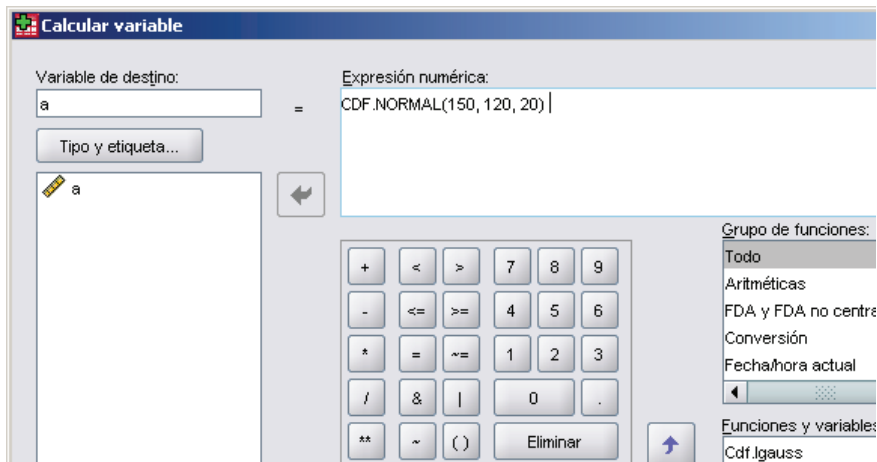
Makina-mota bat muntatzeko behar den denbora 2 orduko batez besteko eta 20 minutuko desbideratze tipikodun banaketa normala duen aldagai aleatorioa da. Zein da makina muntatzeko gehienez bi ordu eta erdi behar izateko probabilitatea?

Ebazpena:

Biz X = “makina-mota bat muntatzeko denbora” aldagai aleatorioa, $\mu = 120$ minutu eta $\sigma = 20$ minutuko banaketa normalekoa.

Problema ebazteko sintaxia eta emaitza hauexek dira:

$$P(X \leq 150) = CDF.NORMAL(150, 120, 20) = 0,0065$$

4.23. irudia

	a	var	var	var	var	var	var
1	9332						
2							
3							

4.24. irudia.

4.23. irudian sintaxia adierazi da eta 4.24. irudian emaitza jaso da.

4.3. Praktikatze araketak

4.3.1. ariketa

Biz X = “bi konposatu kimikoren artean erreakzioa gertatzeko behar den denbora”. Demagun X aldagai aleatorioak 20 minutu eta 40 minutu bitarteko banaketa uniforme duela. Kalkula bedi erreakzioa gertatzeko 25 eta 35 minutu bitarteko

denbora behar izateko probabilitatea. Zein da erreakzioa gertatzeko gehienez ordu erdi behar izateko probabilitatea?

4.3.2. ariketa

Makina batean pieza bat muntatzeko behar den denbora $\mu = 25,5$ minutu eta $\sigma^2 = 5$ (minutu)² parametroetako banaketa normala duen aldagai aleatorioa da.

- Zein da piezaren muntaketa bukatzeko gutxienez hogeit hamar minutu behar izateko probabilitatea?
- Kalkula bedi piezaren muntaketa bukatzeko 22 minutu baino gehiago eta 28 minutu baino gutxiago behar izateko probabilitatea.

4.3.3. ariketa

Demagun osagai mota berezi baten iraupena urtetan aztertu nahi dela. Jakinda aldagaiari dagokion dentsitate-funtzioa

$$f(x) = \begin{cases} \frac{e^{-x/4}}{4}, & x > 0 \\ 0, & x \leq 0 \end{cases}$$

dela, kalkulatu osagaiak bi urte eta lau urte bitarteko iraupena izateko probabilitatea. Zein da osagaiak gutxienez urte bateko iraupena izateko probabilitatea?

4.3.4. ariketa

Kalkulatu hurrengo balioak:

- a) $t_{0,05;11}$ b) $F_{0,95;12,10}$ c) $\chi^2_{0,025;30}$ d) $P(t_6 \geq 3,062)$ e) $P(\chi^2_4 < 9,49)$

5. ESTIMAZIOA

5.1. Sarrera

Gai honetan zenbait kasu praktikotako konfiantza-tarteak zehaztuko dira, SPSS erabiliz. Lehenik, estimatu nahi den populazioko parametrarako konfiantza-tartea zein den jakin beharko da. Gero, tartearen muturren adierazpenak finkatuta, SPSS softwarean *Transformar > Calcular variable* aukeratuko da. Ondoren, *Variable de destino* koadroan aldagai berriaren izena idatzi edo hautatuko da, eta bukatzeko, *Expresión numérica* koadroan dagokion sintaxia idatziko da. *Aceptar* botoian klik egin ondoren, *Ventana de datos* delako leihoan SPSS programak lortu nahi diren konfiantza-tarteko bi muturrak adieraziko ditu.

5.2. Adibide batzuk

5.2.1. adibidea

Demagun inprimagailuko tonerraren iraupena neurtzen duen aldagai aleatorioak banaketa normala duela. Aleatorioki 20 toner hartu dira eta hauen batez besteko iraupena 92 egun eta desbideratze tipikoa 7 egun izan dira. Estima bedi tonerraren batez besteko iraupena %95eko konfiantza-mailaz. Eta %99ko konfiantza-mailaz?

Ebazpena

Biz $X =$ “inprimagailuko tonerraren iraupena” aldagai aleatorioa μ eta σ parametroetako banaketa normalekoa. Lagin aleatorio bakuneko datuak $n = 20$ toner, $\bar{x} = 92$ egun eta $s = 7$ egun dira.

- a) Bariantza ezezaguneko populazioaren batez bestekoa estimatzeko, laginaren tamaina $n < 30$ denean, hurrengo konfiantza-tartea eraikiko da:

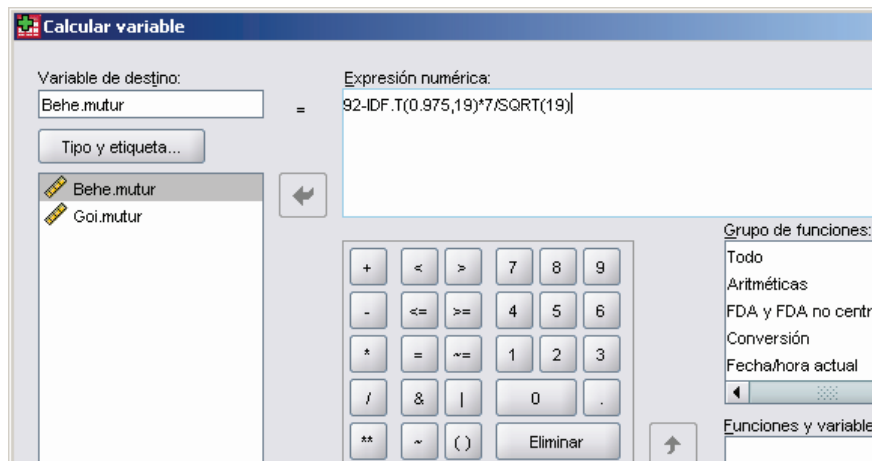
$$I_{\mu}^{1-\alpha} = \left[\bar{x} - t_{\alpha/2; n-1} \frac{s}{\sqrt{n-1}}, \bar{x} + t_{\alpha/2; n-1} \frac{s}{\sqrt{n-1}} \right]$$

Ondoren, enuntziatuko datuak ordezkatzeko dira, $1 - \alpha = 0,95$ konfiantza-maila hartuz:

$$I_{\mu}^{0,95} = \left[92 - t_{0,025;19} \frac{7}{\sqrt{19}}, 92 + t_{0,025;19} \frac{7}{\sqrt{19}} \right]$$

Tarte horretako behe-muturra kalkulatzeko, SPSS programan *Transformar > Calcular variable* aukeratu da. 5.1. irudian ikus daitekeen modura, *Variable de destino* koadroan *Behe.mutur* izeneko aldagaia hautatu eta hurrengo sintaxia idatziko da:

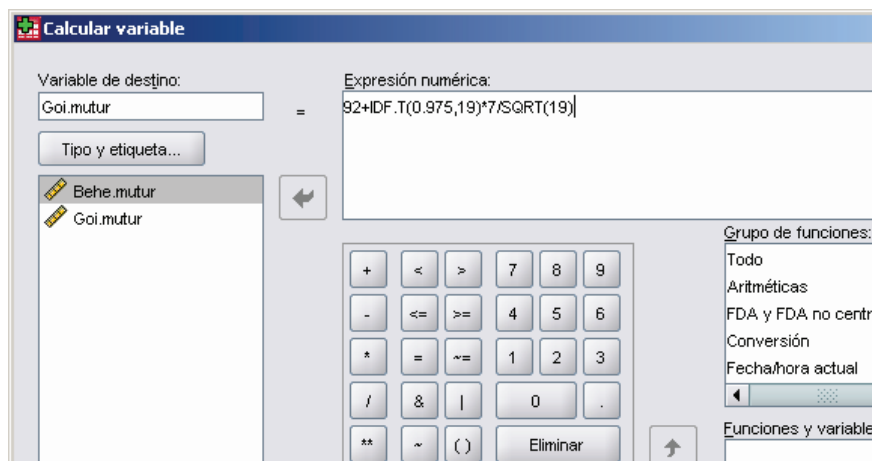
$$92 - IDF.T(0.975,19) * 7 / SQRT(19)$$

5.1. irudia.

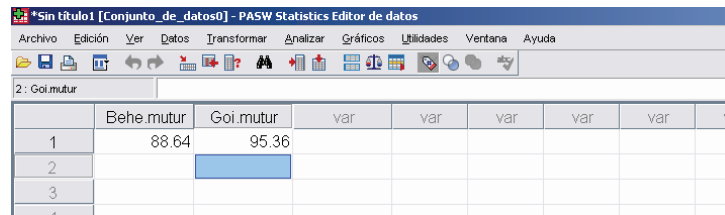
Urrats berdinak emanez lor daiteke goi-muturra (5.2. irudia), honako sintaxia erabiliz:

$$92 + IDF.T(0.975,19) * 7 / SQRT(19)$$

5.2. irudia.

SPSS programako datuen leihoan daude konfiantza-tarteko bi muturrak, 5.3. irudian adierazten den modura:

	Behe.mutur	Goi.mutur	var	var	var	var	var	v
1	88,64	95,36						
2								
3								
4								

5.3. irudia.

Hau da, konfiantza-tartea $I_{\mu}^{0,95} = [88,64, 95,36]$ da. Ondorioz, %95eko konfiantza-mailaz, inprimagailuko tonerraren batez besteko iraupena 89 eta 95 egunekoa bitartekoa dela baieztatu daiteke.

Konfiantza-maila %99 bada, kalkuluak errepikatu beharko dira $1 - \alpha = 0,99$ hartuz. Kasu horretan honako konfiantza-tartea zehaztuko da:

$$I_{\mu}^{0,99} = \left[92 - t_{0,005;19} \frac{7}{\sqrt{19}}, 92 + t_{0,005;19} \frac{7}{\sqrt{19}} \right]$$

Behe-muturra eta goi-muturraren balioak lortzeko, hurrengo sintaxia erabiliko da, hurrenez hurren:

$$92 - IDF.T(0.995,19) * 7 / SQRT(19)$$

$$92 + IDF.T(0.995,19) * 7 / SQRT(19)$$

Konfiantza-tartea hau da:

$$I_{\mu}^{0,99} = [87,41, 96,59]$$

Ondorioz, %99ko konfiantza-mailaz, inprimagailuko tonerraren batez besteko iraupena gutxienez 87 egunekoa eta gehienez 97 egunekoa dela onar daiteke.

5.2.2. adibidea

Elektronika alorrean lan egiten duten emakumeen proportzioa estimatzeko, aleatorioki elektronika sailetako 180 langile hartu dira eta hauetatik 90 emakumeak dira. %95eko konfiantza-mailaz, zehaztu zein tartetan koka daitekeen elektronika alorrean lan egiten duen emakumeen proportzioa eta kalkulatu estimazio-errorea.

Ebazpena

Bira p = “elektronika alorreko emakumeen proportzioa”, $n = 180$ laginaren tamaina

eta $\hat{p} = \frac{90}{180} = 0,5$ emakumeen proportzioa laginean. Kasu honetan, populazioaren

batez bestekoa estimatzeko konfiantza-tartearen adierazpen orokorra hurrengoa da:

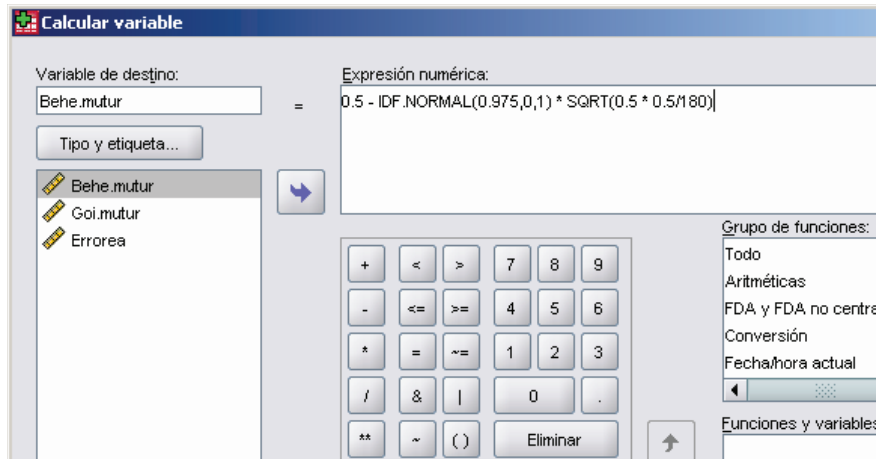
$$I_p^{0,95} = \left[0,5 - z_{0,025} \sqrt{\frac{0,5 \cdot 0,5}{180}}, 0,5 + z_{0,025} \sqrt{\frac{0,5 \cdot 0,5}{180}} \right]$$

non $1 - \alpha = 0,95$ den.

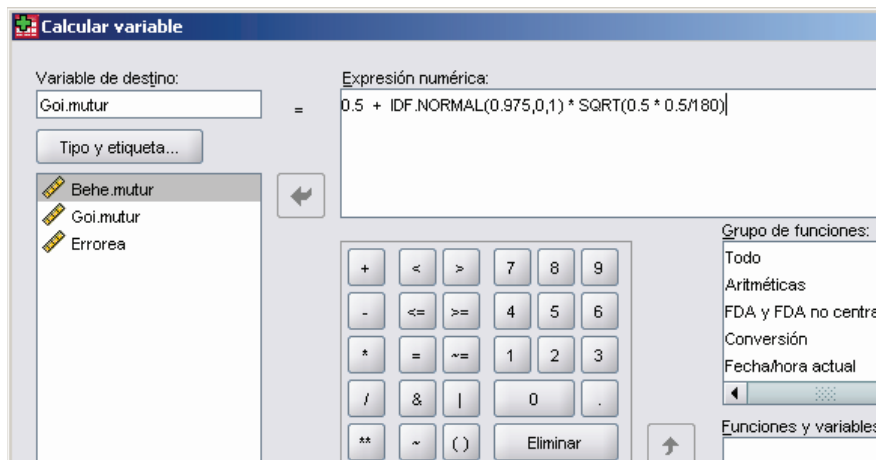
Konfiantza-tarte horretako bi muturrak zehazteko, 5.4. eta 5.5. irudietan adierazi moduan, *Transformar > Calcular variable* prozeduraren barruan SPSSren bidezko hurrengo sintaxia erabiliko da:

$$0.5 - IDF.NORMAL(0.975,0,1) * SQRT(0.5 * 0.5 / 180)$$

$$0.5 + IDF.NORMAL(0.975,0,1) * SQRT(0.5 * 0.5 / 180)$$

5.4. irudia.

5.5. irudia.

Horrela, $I_p^{0,95} = [0,427, 0,573]$ konfiantza-tartea lortuko da (5.6. irudia).

	Behe.mutur	Goi.mutur	Errorea	var	var	var	var	v
1	.427	.573	.					
2								
3								

5.6. irudia.

Beraz, elektronika sailtako emakumeen proportzioa %42,7 eta %57,3 bitartekoa da, %95eko konfiantza-mailaz.

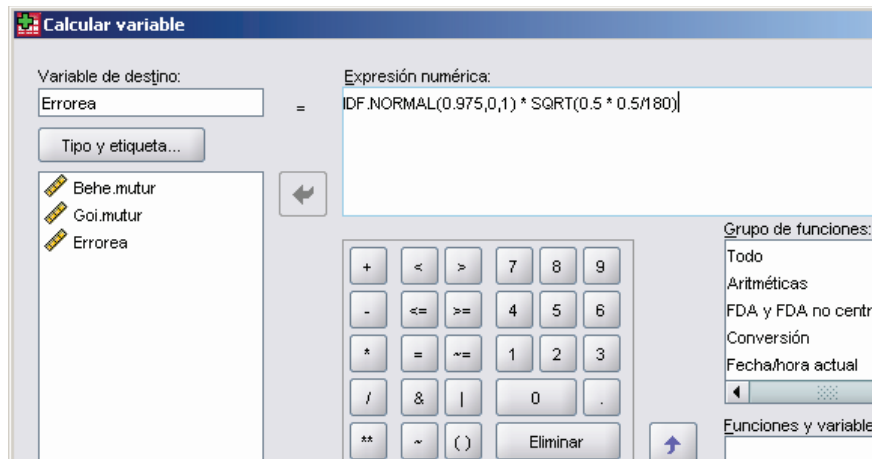
Estimazio-errorea zehazteko honako kalkulua egingo da:

$$\varepsilon = z_{0,025} \sqrt{\frac{0,5 \cdot 0,5}{180}}$$

SPSS programan *Transformar > Calcular variable* aukeratu ondoren,

$$IDF.NORMAL(0.975,0,1)*SQRT(0.5*0.5/180)$$

agindua emango da (5.7. irudia), eta estimazio-errorearen balioa ($\varepsilon = 0,073$) lortuko da (5.8. irudia):

5.7. irudia.

	Behe.mutur	Goi.mutur	Errorea	var	var	var	var	v
1	.427	.573	.073					
2								
3								

5.8. irudia.

5.2.3. adibidea

Makina paketzatzaile batek azukre paketeak betetzen ditu. Demagun paketeko azukre-kantitatea neurtzen duen aldagai aleatorioak banaketa normala duela. Aleatorioki 30 pakete azukre hartu dira, zeintzuen azukre-kantitatearen desbideratze tipikoa gramoa den. Lor bedi azukre-kantitatearen desbideratze tipikoa estimatzeko %99ko konfiantza-mailako konfiantza-tartea.

Ebazpena

Biz X ="azukre-kantitatea paketeko" banaketa normala duen aldagai aleatorioa. Lortu behar den konfiantza-tartea hau da:

$$I_{\sigma}^{1-\alpha} = \left[\frac{s\sqrt{n}}{\sqrt{\chi_{\alpha/2;n-1}^2}}, \frac{s\sqrt{n}}{\sqrt{\chi_{1-\alpha/2;n-1}^2}} \right]$$

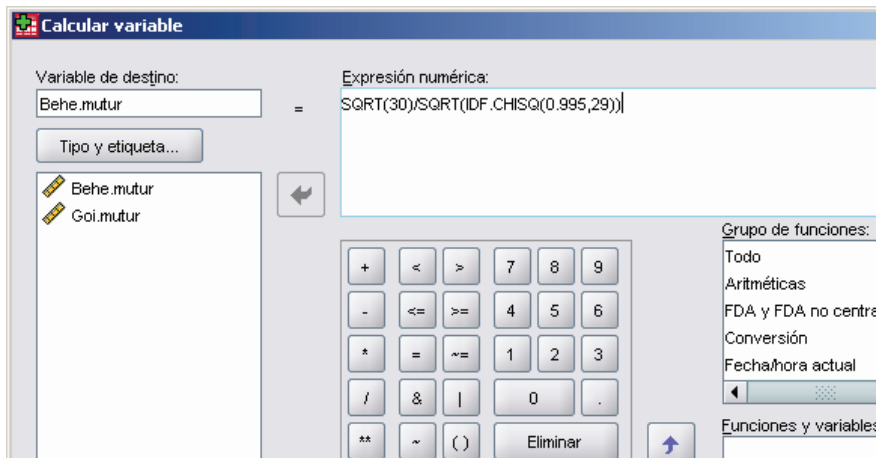
Konfiantza-tartean $n = 30$, $s = 1$ eta $1 - \alpha = 0,99$ balioak ordezkatzuz, hurrengoa lortuko da:

$$I_{\sigma}^{0,99} = \left[\frac{1 \cdot \sqrt{30}}{\sqrt{\chi_{0,005;29}^2}}, \frac{1 \cdot \sqrt{30}}{\sqrt{\chi_{0,995;29}^2}} \right]$$

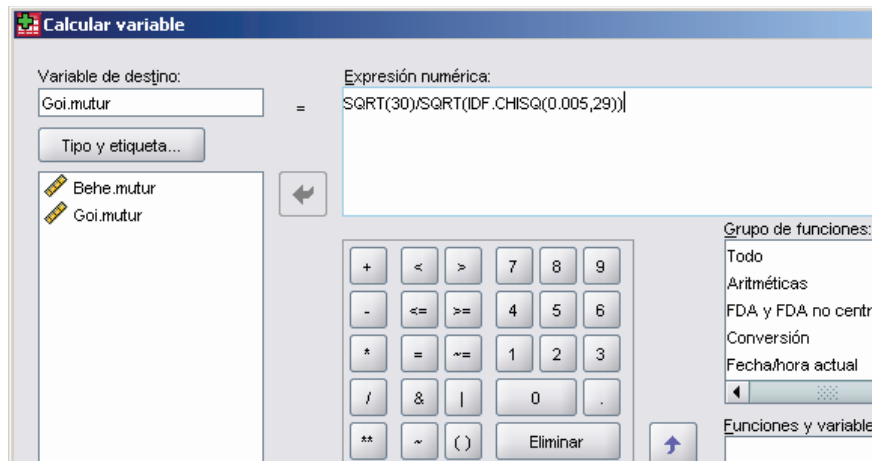
Behe-muturra eta goi-muturraren balioak zehazteko, *Transformar > Calcular variable* prozeduran (5.9. eta 5.10. irudiak) honako sintaxia erabiliko da, hurrenez hurren:

$SQRT(30) / SQRT(IDF.CHISQ(0.995, 29))$

$SQRT(30) / SQRT(IDF.CHISQ(0.005, 29))$

5.9. irudia.

5.10.irudia.

Ondorioz, hurrengo konfiantza-tartea (5.11. irudia)lortuko da:

$$I_{\sigma}^{0,99} = [0,76, 1,51]$$

	Behe.mutur	Goi.mutur	var	var	var	var	var
1	.76	1.51					
2							
3							
4							

5.11.irudia.

5.2.4 adibidea

Lantegi batean ekoizten den A motako pieza-kantitatea eta B motako pieza-kantitatea neurtzen dituzten aldagai aleatorioak elkarrekiko independenteak eta banaketa normalekoak dira. Aleatoriki 31 egunetako ekoizpena hartu da eta A motako batez besteko pieza-kantitatea 100 eta desbideratze tipikoa 10 izan dira. Aleatoriki hartutako egun horietan B motako batez besteko pieza-kantitatea 90 eta desbideratze tipikoa 9 izan dira.

- a) %90eko konfiantza mailaz, lortu batez besteko ekoizpenen arteko diferentzia estimatzeko konfiantza-tartea.
- b) %90eko konfiantza mailaz, zein da bariantzen arteko zatidura estimatzeko konfiantza-tartea?

Ebazpena

Bira X_1 = “A motako pieza-kantitatea”, X_2 = “B motako pieza-kantitatea” aldagai aleatorioak.

$$n = 31 \text{ egun, } \bar{x}_1 = 100 \text{ pieza, } s_1 = 10 \text{ pieza}$$

$$n = 31 \text{ egun, } \bar{x}_2 = 90 \text{ pieza, } s_2 = 9 \text{ pieza}$$

- a) Kasu honetan, bariantza ezezagunetako eta banaketa normaleko bi aldagai aleatorio independente ditugunez eta laginetako tamainak 30 baino handiagoak direnez, batez bestekoen arteko diferentzia estimatzeko konfiantza-tartea hauxe da:

$$I_{\mu_1 - \mu_2}^{1-\alpha} = \left[(\bar{x}_1 - \bar{x}_2) \mp z_{\alpha/2} \sqrt{\frac{s_1^2}{n_1 - 1} + \frac{s_2^2}{n_2 - 1}} \right]$$

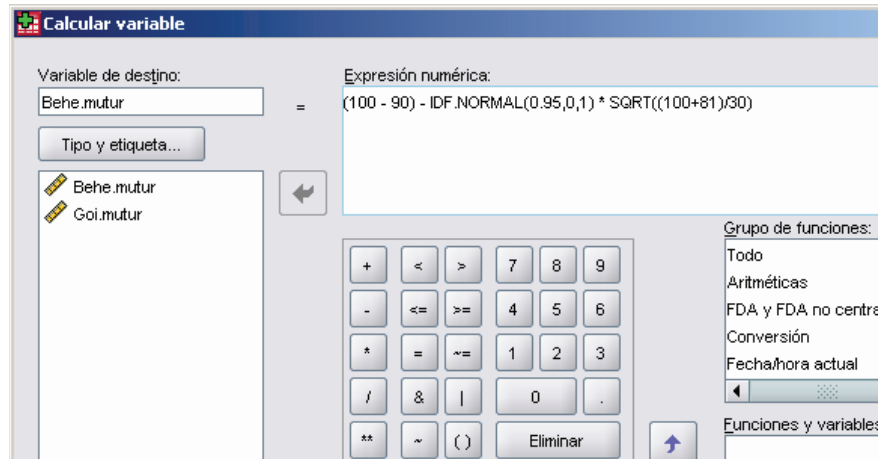
Konfiantza-tartean $1 - \alpha = 0,90$ ordezkatu da.

$$I_{\mu_1 - \mu_2}^{0,90} = \left[(100 - 90) \mp z_{0,05} \sqrt{\frac{10^2}{31 - 1} + \frac{9^2}{31 - 1}} \right]$$

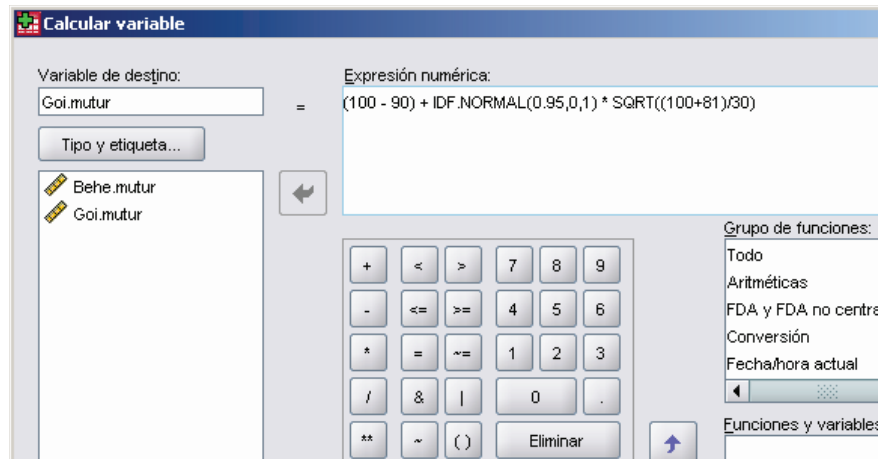
Behe-muturra eta goi-muturraren balioak zehazteko, *Transformar > Calcular variable* prozeduran (5.12. eta 5.13. irudiak) hurrengo sintaxia erabiliko da, hurrenez hurren:

$$(100 - 90) - IDF.NORMAL(0.95,0,1) * SQRT((100 + 81)/30)$$

$$(100 - 90) + IDF.NORMAL(0.95,0,1) * SQRT((100 + 81)/30)$$

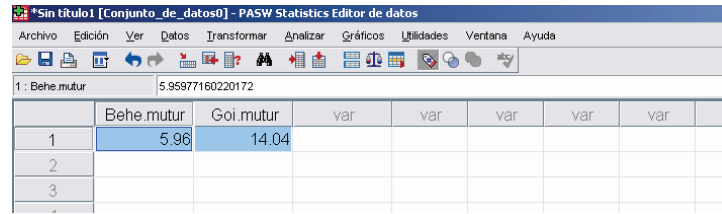
5.12. irudia.

5.13. irudia.

Lortuko den konfiantza-tartea hau da:

$$I_{\mu_1 - \mu_2}^{0,90} = [5,96, 14,04]$$

The screenshot shows the SPSS Statistics Editor de datos window. The title bar reads '*Sin titulo1 [Conjunto_de_datos0] - PASW Statistics Editor de datos'. The menu bar includes Archivo, Edición, Ver, Datos, Transformar, Analizar, Gráficos, Utilidades, Ventana, and Ayuda. The toolbar contains various icons for file operations and data analysis. The main window displays a data table with the following structure:

	Behet. mutur	Goi. mutur	var	var	var	var	var	var
1	5,96	14,04						
2								
3								

5.14. irudia.

b) Oraingoan lortu behar den konfiantza-tartea honakoa da:

$$I_{\sigma_1^2 / \sigma_2^2}^{1-\alpha} = \left[\frac{S_1^2 / S_2^2}{F_{\alpha/2; n_1-1, n_2-1}}, \frac{S_1^2 / S_2^2}{F_{1-\alpha/2; n_1-1, n_2-1}} \right],$$

non $1 - \alpha = 0,90$ ordezkatu den.

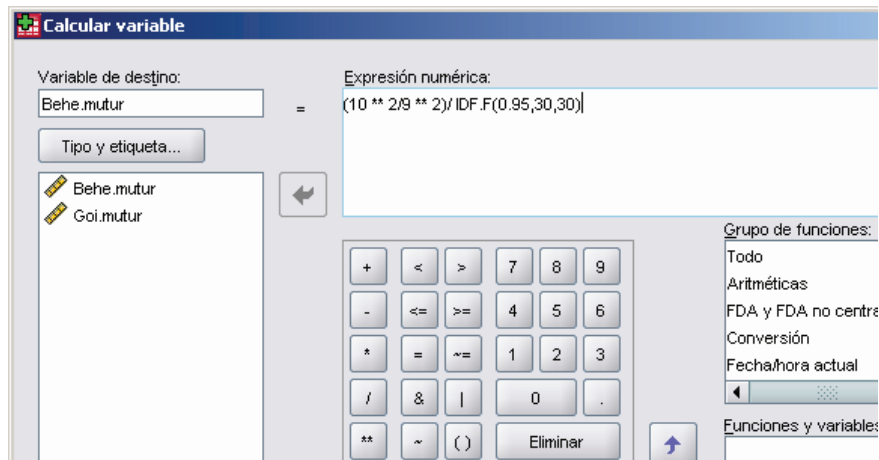
Gainera, kasu honetan laginak tamaina berekoak direnez, laginen kuasibariantzen arteko zatidura bariantzen arteko zatiduraren berdina da.

$$\frac{S_1^2}{S_2^2} = \frac{\frac{n}{n-1} s_1^2}{\frac{n}{n-1} s_2^2} = \frac{s_1^2}{s_2^2}$$

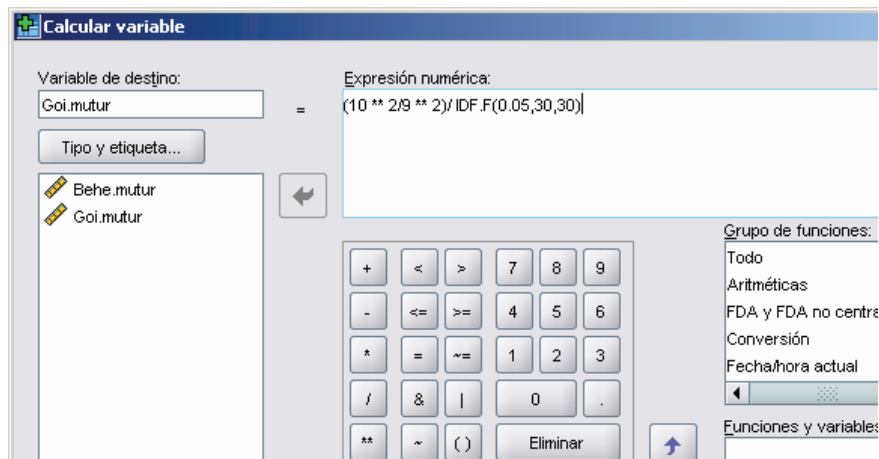
Bukatzeko, behe-muturra eta goi-muturraren balioak zehazteko *Transformar > Calcular variable* prozeduran (5.15. eta 5.16. irudiak), hurrengo sintaxia erabiliko da, hurrenez hurren:

$$(10^{**}2/9^{**}2)/IDF.F(0.95,30,30)$$

$$(10^{**}2/9^{**}2)/IDF.F(0.05,30,30)$$

5.15. irudia.

5.16. irudia.

Ondorioz, eskatutako kofiantza-tartea (5.17. irudia) lortuko da:

$$I_{\sigma_1^2/\sigma_2^2}^{0,90} = [0,67, 2,27]$$

	Behe.mutur	Goi.mutur	var	var	var	var	var	var
1	67	227						
2								
3								

5.17. irudia.

5.2.5 adibidea

Makina batek goizeko txandan eta arratsaldeko txandan ekoizten dituen pieza akastunen proportzioak aztertu nahi dira. Aleatorioki goizeko txandan ekoiztutako 300 pieza hartu dira, hauetatik 18 pieza akastunak direlarik. Era berean, aleatorioki arratsaldeko txandan ekoiztutako 280 pieza aukeratu dira, 14 pieza akastunak direlarik. Demagun goizeko txandan ekoizten den pieza akastunen kopurua arratsaldeko txandan ekoizten denarekiko independentea dela. %95eko konfiantza-mailaz, lor bedi proportzioen diferentziarako konfiantza-tartea.

Ebazpena

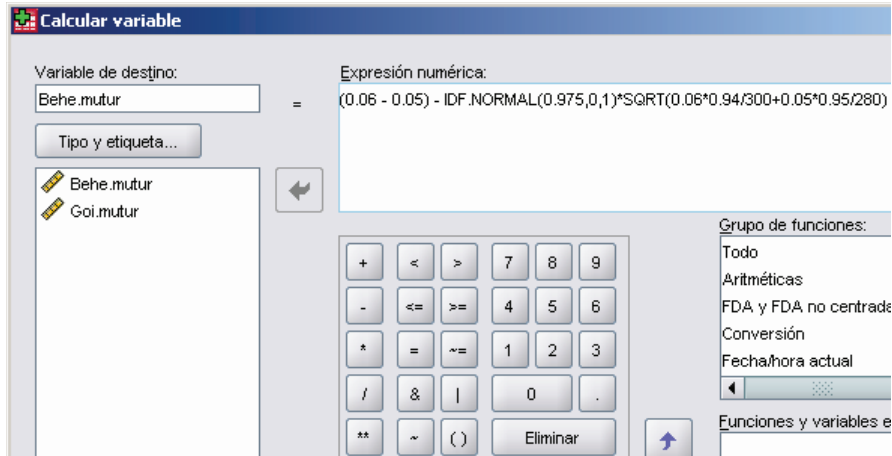
Bira $p_1 =$ “goizeko pieza akastunen proportzioa”, $p_2 =$ “arratsaldeko pieza akastunen proportzioa” eta $\hat{p}_1 = \frac{18}{300} = 0,06$ eta $\hat{p}_2 = \frac{14}{280} = 0,05$ hartutako lagin aleatorio bakunetako pieza akastunen proportzioak. Bi proportzioen arteko diferentzia estimatzeko $1 - \alpha = 0,95$ konfiantza-mailako konfiantza-tartea hurrengoa da:

$$I_{p_1-p_2}^{1-\alpha} = \left[(\hat{p}_1 - \hat{p}_2) \mp z_{\alpha/2} \sqrt{\frac{\hat{p}_1 \hat{q}_1}{n_1} + \frac{\hat{p}_2 \hat{q}_2}{n_2}} \right]$$

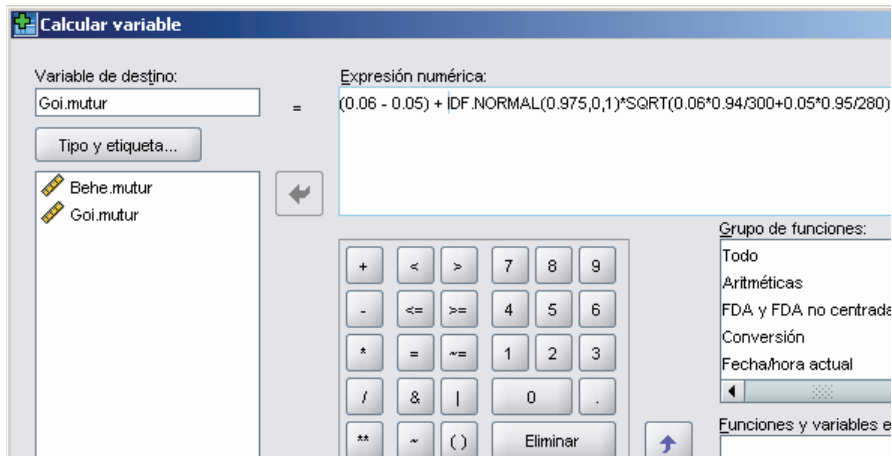
Konfiantza-tarteko muturrak kalkulatzeko, *Transformar > Calcular variable* prozeduran (5.18. eta 5.19. irudiak) sintaxi hauxe erabiliko da:

$$(0.06 - 0.05) - IDF.NORMAL(0.975,0,1) * SQRT\left(\frac{0.06 * 0.94}{300} + \frac{0.05 * 0.95}{280}\right)$$

$$(0.06 - 0.05) + IDF.NORMAL(0.975,0,1) * SQRT\left(\frac{0.06 * 0.94}{300} + \frac{0.05 * 0.95}{280}\right)$$

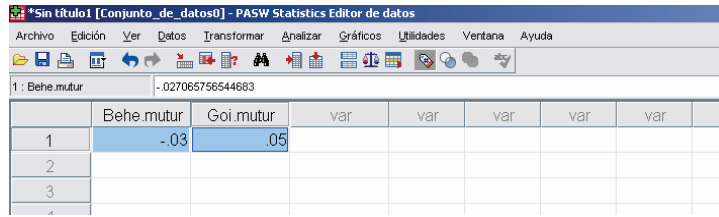
5.18. irudia.

5.19. irudia.

Ondorioz, hurrengo konfiantza-tartea (5.20. irudia) lortuko da:

$$I_{p_1-p_2}^{0,95} = [-0,03, 0,05]$$

	Behe.mutur	Goi.mutur	var	var	var	var	var	var
1	-0.03	0.05						
2								
3								

5.20. irudia.

Beraz, %95eko konfiantza-mailaz proportzioen arteko diferentzia nulua dela onar daiteke.

5.2.6 adibidea

Demagun fabrikazio-prozesu baten iraupena neurtzen duen aldagai aleatorioak banaketa normala duela. Aleatorioki n fabrikazio-prozesu hartu dira eta hauen batez besteko iraupena 8 ordu eta desbideratze tipikoa 2 ordu izan dira. %99ko konfiantza-mailaz, zehaztu zenbat fabrikazio-prozesu hartu behar diren orokorreko iraupena eta lagineko iraupenen arteko diferentzia gehienez ordu betekoa izateko.

Ebazpena

Biz $X =$ “fabrikazio-prozesuaren iraupena” aldagai aleatorioa $N(\mu, \sigma)$ banaketakoa. Alde batetik, populazioaren batez bestekoa estimatzeko %99ko konfiantza-mailako konfiantza-tartetik hurrengo ondoriozta daiteke:

$$0,99 = P\left(\bar{x} - z_{0,005} \cdot s / \sqrt{n-1} \leq \mu \leq \bar{x} + z_{0,005} \cdot s / \sqrt{n-1}\right)$$

$s = 2$ delarik.

Hau da:

$$0,99 = P\left(|\bar{x} - \mu| \leq z_{0,005} \cdot 2 / \sqrt{n-1}\right)$$

Bestalde, enuntziatuko testuak dioen arabera:

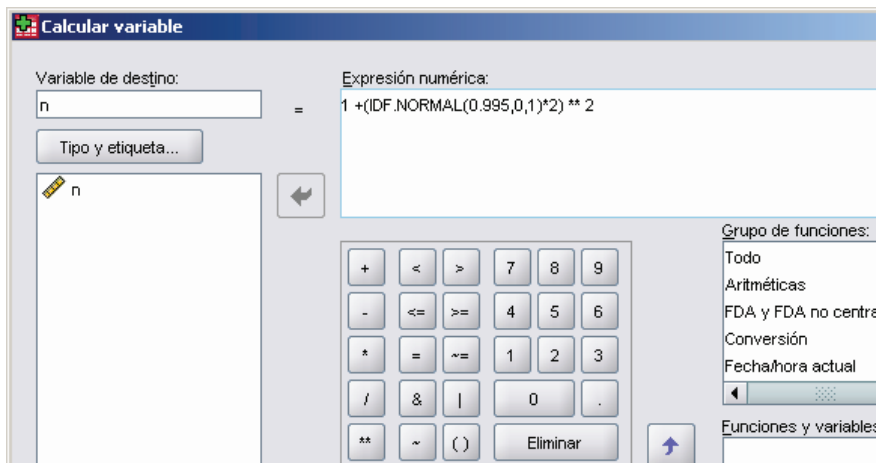
$$0,99 = P(|\bar{x} - \mu| \leq 1)$$

Beraz, %99ko konfiantza-mailaz hurrengoa ondoriozta daiteke:

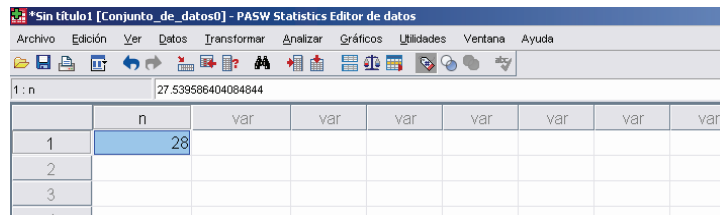
$$1 = z_{0,005} \cdot 2 / \sqrt{n-1}$$

Azken ekuazio honetatik n bakandu behar da. Horrela, SPSS programan *Transformar > Calcular variable* prozeduraren koadroan (5.21. irudia) hurrengo sintaxia erabiliz, laginaren tamaina (5.22. irudia) lortuko da:

$$n = 1 + (IDF.NORMAL(0.995, 0, 1) * 2) ** 2 \approx 28$$

5.21. irudia.

The screenshot shows the PASW Statistics Editor de datos interface. The title bar reads '*Sin título1 [Conjunto_de_datos0] - PASW Statistics Editor de datos'. The menu bar includes Archivo, Edición, Ver, Datos, Transformar, Analizar, Gráficos, Utilidades, Ventana, and Ayuda. The toolbar contains various icons for file operations and data analysis. Below the toolbar, there is a status bar showing '1 : n' and '27.539586404084844'. The main data table has the following structure:

	n	var	var	var	var	var	var	var
1	28							
2								
3								

5.22. irudia.

5.3. Praktikatzekeo ariketak

5.3.1. ariketa

Demagun pila alkalinoen iraupena banaketa normalekoa dela. Aleatorioki 18 pila hartu dira, batez besteko iraupena 10.500 ordu eta kuasibariantza 2.304 (ordu)^2 delarik.

- %97ko konfiantza-mailaz, zehatz bedi pila alkalinoen batez besteko iraupena.
- %97ko konfiantza-mailaz, estima bedi pila alkalinoen iraupenaren bariantza.

5.3.2. ariketa

Bi herrialdetako energia elektrikoaren kontsumoa aztergai da. Bi herrialdeetan urteko energia elektrikoaren kontsumoak banaketa normala du, A herrialdeko energia elektrikoaren kontsumoak 110 milioi kWh-ko desbideratze tipikoa eta B herrialdean 100 milioi kWh-ko desbideratze tipikoa izanik. Demagun energia elektrikoaren kontsumoak elkarrekiko independenteak direla. Azken 15 urteetan kontsumitutako energia elektrikoak neurtu da eta A herrialdean batez beste 2.356 milioi kWh eta B herrialdean batez beste 2.257 milioi kWh kontsumitu dira. %99ko konfiantza-mailaz, onar al daiteke A herrialdeko energia elektrikoaren kontsumoa B herrialdekoa baino handiagoa izatea?

5.3.3. ariketa

Termometro batek orduko batez besteko tenperaturak neurtzen ditu, baina eguneko zenbait ordutan izandako tenperaturak falta dira (balio galdutzat hartzen dira). Aleatorioki hartutako udako bi egunetan jasotako orduko batez besteko tenperaturetatik 6 balio galdu dira. Era berean, aleatorioki hartutako neguko bi egunetan neurtutako orduko batez besteko tenperaturetatik 8 balio galdu dira.

- a) %90eko konfiantza-mailaz, estima bedi udako tenperaturen artean balio galduen proportzioa.
- b) %90eko konfiantza-mailaz, estima bedi udako balio galduen proportzioa eta neguko balio galduen proportzioaren arteko diferentzia.

6. HIPOTESI-KONTRASTEAK

6.1. Zenbait kontzeptu hipotesi-kontraste parametrikotan

Kasu praktiko askotan populazioaren parametro ezezagun bati buruzko hipotesiak onartu ala errefusatu erabaki behar da. Kasu horietan **hipotesi-kontraste parametrikoak** erabiltzen dira. Kontrastean **hipotesi nulua** (onartzeko ala errefusatzekoa den hipotesia, orokorrean) eta **hipotesi alternatiboa** (beste hipotesia) finkatuko dira eta hartuko den erabakia α adierazgarritasun-maila jakin batekin egingo da. **Adierazgarritasun-maila** da: hipotesi nulua errefusatzeko probabilitatea, hipotesi nulua egia izanik. Hipotesi nulua onartzeko adierazgarritasun-maila maximoari **p-balioa** deritzen. Ondorioz, p-balioaren erregela aplikatuz hurrengo erabakiak har daitezke:

$\alpha > p\text{-balioa} \Rightarrow$ errefusatu hipotesi nulua
$\alpha \leq p\text{-balioa} \Rightarrow$ onartu hipotesi nulua

Hurrengo adibideetan p-balioaren erregelan oinarrituz, SPSSren bidez har daitezkeen zenbait erabaki estatistiko azalduko dira. Horrela, lehenengo bi adibideetan SPSS programak eskaintzen dituen **T probak** azalduko dira. Proba hauek populazioaren batez bestekoari buruz edo bi populazioen batez bestekoen diferentziari buruzko hipotesi-kontrasteak egiteko erabil daitezke. Hirugarren adibidean normaltasunari buruzko kontraste ez-parametrikoa egingo da.

Bukatzeko, laugarren adibidean populazioaren proportzioari buruzko hipotesi-kontraste bat aztertuko da.

6.2. Adibide batzuk

6.2.1. adibidea

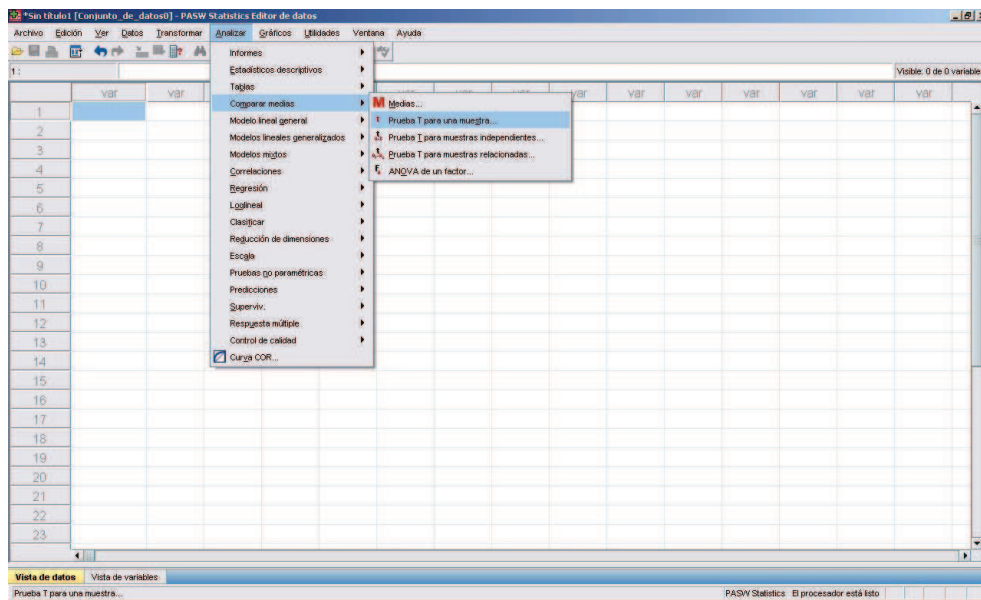
Demagun asteko ekoizpena neurtzen duen aldagai aleatorioak banaketa normala duela. Aleatorioki 60 astetan ekoitzi den produktu-kantitatea hurrengo izan da:

101	116	103	98	97	118	118	104	107	106
97	111	89	119	105	120	127	112	106	117
92	100	98	114	107	91	109	98	121	109
99	121	106	129	94	104	129	114	107	108
97	116	108	99	101	130	111	106	111	105
104	131	95	85	136	101	113	111	101	106

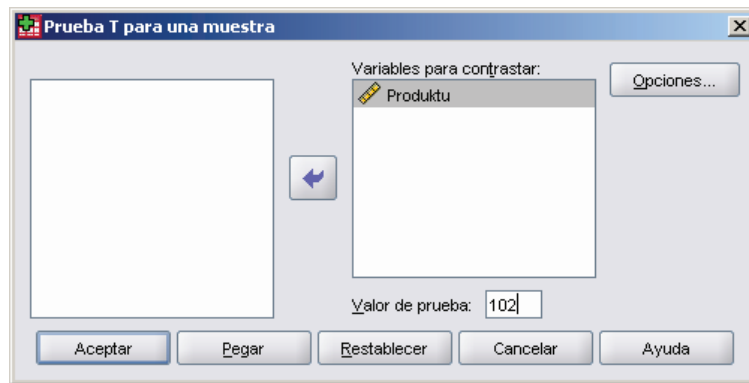
Erabili T proba, asteko batez besteko ekoizpena 102 produktukoa dela dioen hipotesia onartuko denetz erabakitzeko, %5eko adierazgarritasun-mailaz. Lortu asteko batez besteko ekoizpena estimatzeko %95eko konfiantza-mailako konfiantza-tartea.

Ebazpena:

Aldagaia banaketa normalekoa denez, T proba erabili ahal izango da. *Analizar > Comparar medias > Prueba T para una muestra* aukeratuz (6.1. irudia), 6.2. irudian adierazten den moduan hasiko da kontrastea:

6.1. irudia.

6.2. irudia.

Alde batetik, prozedurak laginaren tamaina, batez bestekoa, desbideratze tipikoa eta batez bestekoaren errore tipikoa adierazten ditu (6.1. taula).

6.1. taula.

	N	Media	Desviación típ.	Error tip. de la media
Productos	60	108,13	11,048	1,426

Bestalde, 6.2. taulan daude: batetik, kontrasteko estatistikoaren balioa

$$t = \frac{\bar{x} - \mu_0}{S / \sqrt{n}} = 4,3, \text{ bestetik askatasun-graduak } n - 1 = 59 \text{ eta azkenik p-balio (Sig.)}$$

nulua.

6.2. taula.

	Valor de prueba = 102					
	t	gl	Sig. (bilateral)	Diferencia de medias	95% Intervalo de confianza para la diferencia	
					Inferior	Superior
Productos	4,300	59	,000	6,133	3,28	8,99

p-balioa adierazgarritasun-maila baino txikiagoa denez ($0 < 0,5$), errefusatu egingo da $H_0: \mu = 102$ dioen hipotesi nulua, %5eko adierazgarritasun-mailaz.

Gainera, 6.2. taulan %95eko konfiantza-mailako konfiantza-tartearen muturrak daude eta hauen arabera $\mu - 102$ diferentzia 3,28 eta 8,99 bitartekoa da. Beste hitz batzuetan, %95eko konfiantza-mailaz, asteko batez besteko ekoizpena hurrengo tarteko balio bat izango da:

$$[102 + 3,28, 102 + 8,99] = [105,28, 110,99]$$

102 balioa tartetik kanpo dagoenez, errefusatu egingo da $H_0: \mu = 102$ dioen hipotesi nulua, %5eko adierazgarritasun-mailaz.

6.2.2. adibidea

Demagun A eta B enpresek ekoizten dituzten habeen luzerak banaketa normalekoak eta elkarrekiko askeak direla. Aleatorioki A eta B enpresetan ekoiztitako 12 eta 16 habe hartu dira, eta ondoko luzerak (zentimetrotan) dituzte:

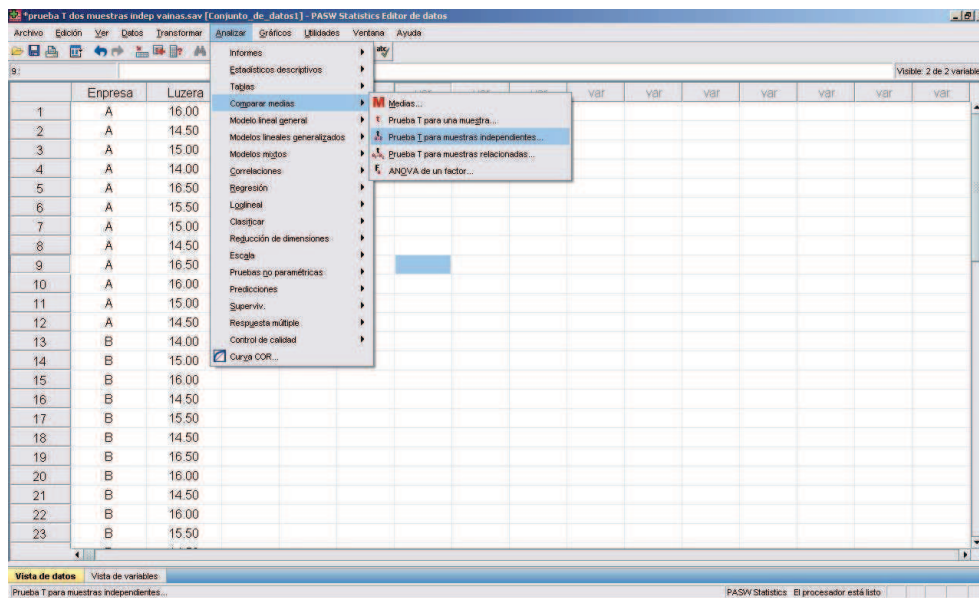
A enpresako habeak: 16; 14,5; 15; 14; 16,5; 15,5; 15; 14,5; 16,5; 16; 15; 14,5.

B enpresako habeak: 14; 15; 16; 14,5; 15,5; 14,5; 16,5; 16; 14,5; 16; 15,5; 14,5; 16; 15,5; 16; 16,5.

- %99ko konfiantza-mailaz, lortu batez besteko luzeren arteko diferentzia estimatzeko konfiantza-tartea.
- %1eko adierazgarritasun-mailaz, onartuko al zenuke batez besteko luzeren arteko diferentziarik ez dagoela dioen hipotesia?

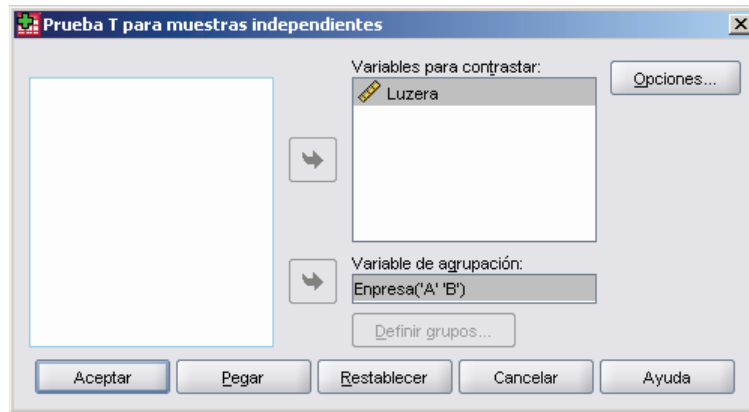
Ebazpena:

Lehenengo datuak sartuko dira SPSS programan eta lagin independenteetarako T proba egingo da, 6.3. irudian adierazten den moduan:

6.3. irudia.

Analyze > Compare means > Prueba T para muestras independientes prozedura aukeratuz, 6.4. irudiko koadroa irekiko da:

6.4. irudia.

Ondoren, aleatorioki hartu diren bi laginetako habeen luzeren batez bestekoak eta desbideratze tipikoak kalkulatu dira (6.3. taula).

6.3. taula.

	Procedencia	N	Media	Desviación típ.	Error típ. de la media
Longitud	A	12	15,2500	,83937	,24231
	B	16	15,4156	,80864	,20216

6.3. taulak adierazten duen moduan, bi laginen batez besteko eta desbideratze tipikoak nahiko antzekoak dira.

Bestalde, 6.4. taulako zenbakiak erakusten dutenez, p-balioak (0,602; 0,605) adierazgarritasun-maila (0,01) baino handiagoak dira. Beraz, %1eko adierazgarritasun-mailaz, onar daiteke A eta B enpresetako habeen batez besteko luzeren artean diferentzia adierazgarririk ez dagoela dioten hipotesia.

6.4. taula.

	Prueba de Levene para la igualdad de varianzas		Prueba T para la igualdad de medias						
	F	Sig.	t	gl	Sig. (bilateral)	Dif. medias	Error tip. de la dif.	95% Intervalo de confianza para la diferencia	
								Inferior	Superior
Longitud Asumido varianzas iguales	,021	,886	-,528	26	,602	-,16563	,31382	-,81070	,47945
No varianzas iguales			-,525	23,348	,605	-,16563	,31556	-,81788	,48663

Bukatzeko, %99ko konfiantza-mailaz, batez bestekoen arteko diferentzia estimatzeko konfiantza-tarteak hurrengoak dira:

- i) [-0,81070, 0,47945], populazioen bariantzak berdinak direnean.
- ii) [-0,81788, 0,48663], populazioen bariantzak desberdinak direnean.

Bi konfiantza-tarteetan zero zenbakia dagoenez, %99ko konfiantza-mailaz onar daiteke populazioen batez bestekoen arteko berdintza.

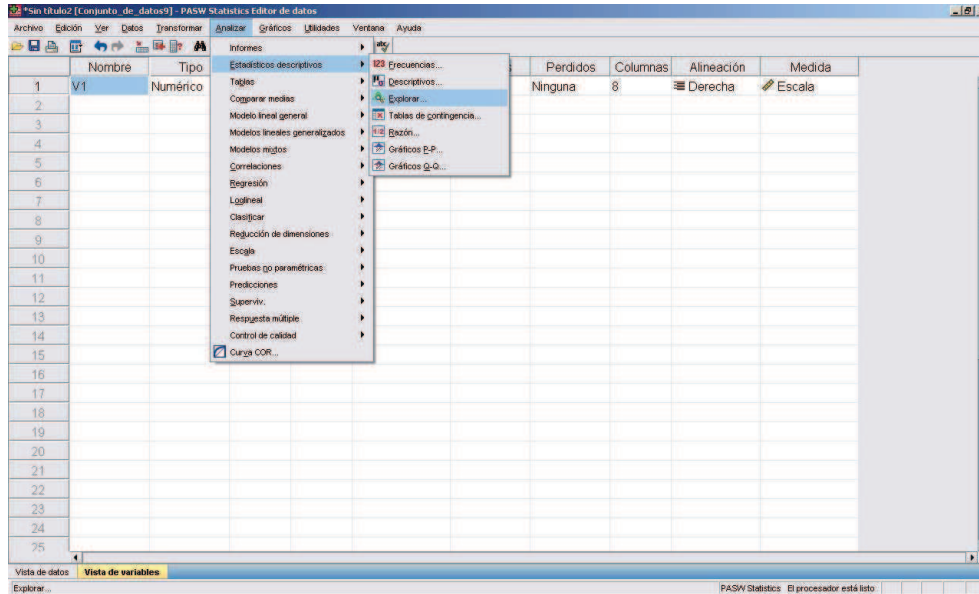
6.2.3. adibidea

%5eko adierazgarritasun-mailaz, frogatu hurrengo datuak banaketa normal batekoak direnetz:

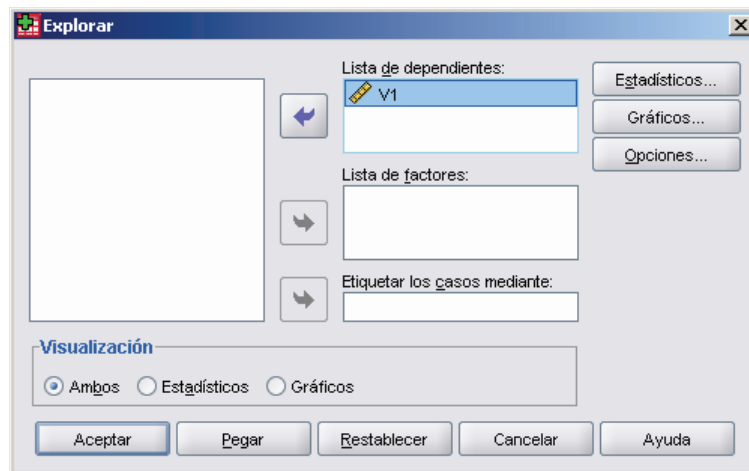
10,2	11,5	11,6	11,2	12,0	9,8	13,0	11,8	11,4	10,6
9,3	10,0	8,9	10,6	11,0	10,0	8,6	10,2	11,4	10,0
9,8	9,5	12,8	10,0	10,6	10,5	10,3	9,9	11,6	11,7
11,5	10,5	11,9	10,8	10,9	11,0	9,2	12,8	11,3	10,8
9,9	9,9	11,0	10,6	10,5	12,0	13,4	13,0	10,5	10,6

Ebazpena:

Datuak *V1* izeneko aldagaien sartuko dira. Gero *Analizar > Estadísticos > Explorar* aukeratu da (6.5. irudia) eta 6.6. irudiko *Explorar* koadroa irekiko da.

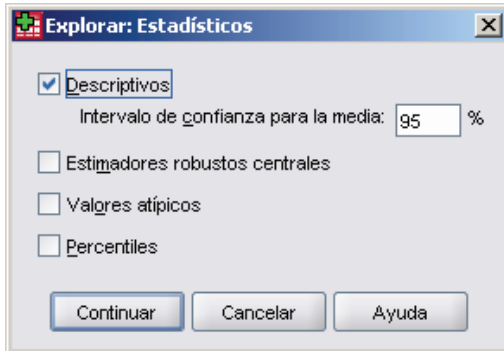

6.5. irudia.

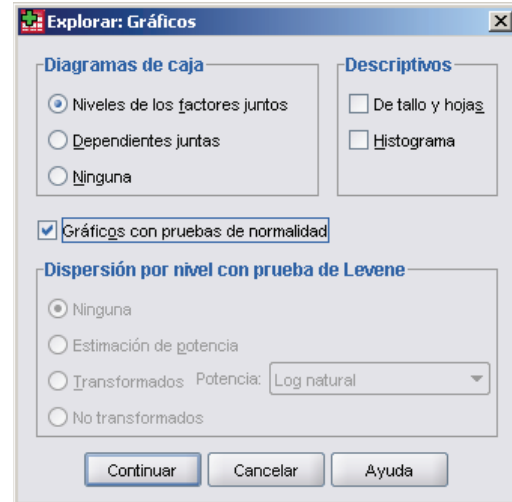

6.6. irudia.

6.6. irudiko *Explorar* koadroan *Ambos* delakoa aukeratzen bada, *Estadísticos* eta *Gráficos* botoietan egindako aukeren irteerak erakutsiko dira emaitzen leihoan. Horrela, *Estadísticos* azpikoadroan estatistiko deskribatzaileak aukeratu dira (6.7. irudia) eta *Gráficos* azpikoadroan (6.8. irudia) normaltasunaren kontrastea burutzeko grafikoak aukeratu dira.

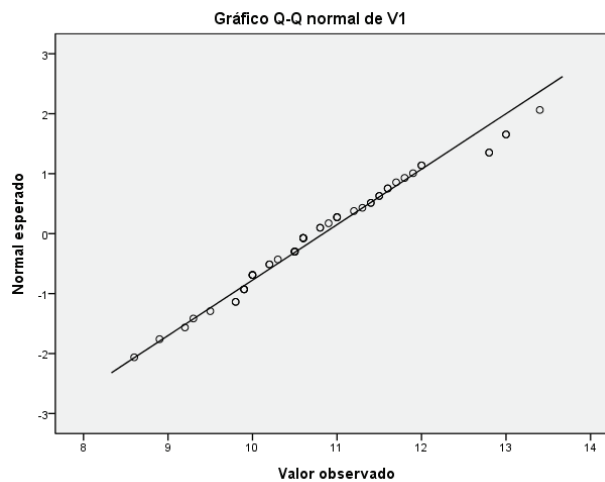

6.7. irudia.

6.8. irudia.

Aginduak exekutatu ondoren, 6.9. irudiko Q-Q grafikoa lortuko da.

6.9. irudia.

Grafiko honetan puntuak ongi egokitzen dira lehenengo koadrante koardinatuetan, eta ondorioz enuntziatuko aldagaiaren balioak banaketa normalekoak direla esan daiteke, %5eko adierazgarritasun-mailaz.

Halaber, Kolmogorov-Smirnov eta Shapiro-Wilk-en bidezko normaltasun-probetan (6.5. taula) p-balioak 0,05 adierazgarritasun-maila baino handiagoak direnez, banaketa normala dela dioen hipotesia onartuko da.

6.5. taula.

Pruebas de normalidad						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Estadístico	gl	Sig.	Estadístico	gl	Sig.
V1	,107	50	,200*	,976	50	,395

a. Corrección de la significación de Lilliefors

*. Este es un límite inferior de la significación verdadera.

6.2.4. adibidea

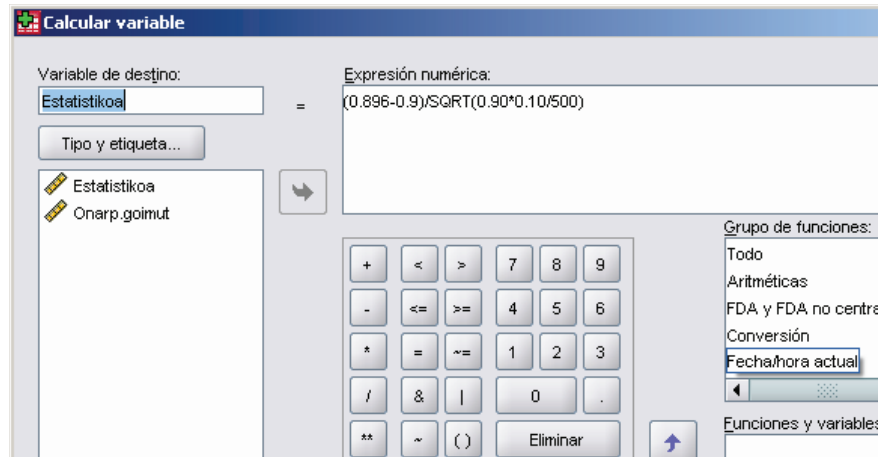
Fabrikatzaile batek dioenez, bere lantegiko ekoizpenaren %90 kalitate handikoa da. Aleatorioki lantegiko 500 produktu hartu dira eta hauetatik 448 produktu kalitate handikoak dira. %2,5eko adierazgarritasun-mailaz, zer esango zenuke fabrikatzailearen baieztapenari buruz?

Ebazpena:

Kasu honetan, p = “kalitate handiko produktuen proportzioa” parametroari buruzko kontrastea egindo da. Hartu den lagin aleatorio bakunean kalitate handiko produktuen proportzioa $\hat{p} = \frac{448}{500} = 0,896$ da. Enuntziatuko baieztapenari buruzko erabakia hartzeko, $H_0: p = 0,90$ hipotesi nulua $H_1: p \neq 0,90$ hipotesi alternatiboarekin kontrasta daiteke, $\alpha = 0,025$ adierazgarritasun-maila hartuz.

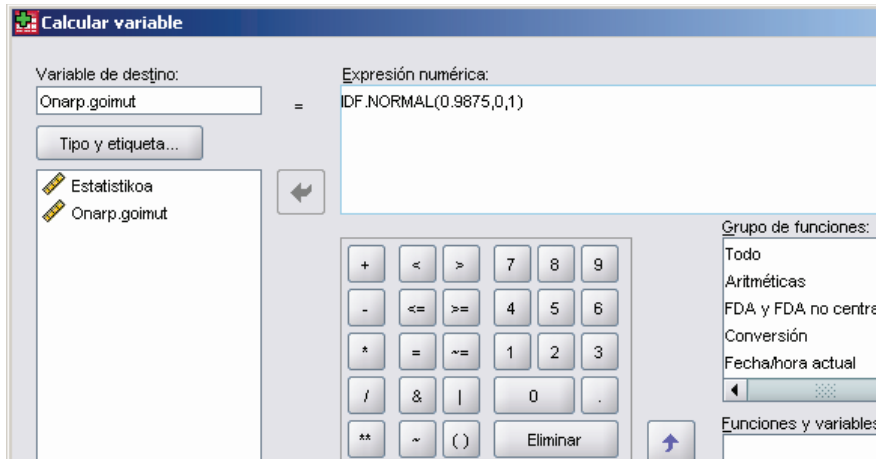
Hipotesi-contrasteko estatistikoaren balioa *Transformar > Calcular variable* prozeduraren bidez kalkula daiteke (6.10. eta 6.12. irudia):

$$z = \frac{\hat{p} - p_0}{\sqrt{\frac{p_0 q_0}{n}}} = \frac{0,896 - 0,90}{\sqrt{\frac{0,90 \cdot 0,10}{500}}} = -0,298$$

6.10. irudia.

Bestalde, kasu honetan onarpen-eremua $S_0 = [-z_{0,0125}, z_{0,0125}] = [-2,24, 2,24]$ da (6.11. irudian goi-muturra kalkulatzeko prozedura eta 6.12. irudian balioa adierazi dira).

6.11. irudia.

	Estatistikoia	Onarp.goimut	var	var	var	var	var
1	-.298	2.24					
2							
3							

6.12. irudia.

Estatistikoaren balioa onarpen-eremuan dagoenez, $-0,298 \in S_0$ alegia, $H_0: p = 0,90$ hipotesi nulua onartuko genuke %2,5eko adierazgarritasun-mailaz. Ondorioz, fabrikatzailearen baieztapena onartuko genuke.

6.3. Praktikatzeo ariketak

6.3.1. ariketa

%5eko adierazgarritasun-mailaz, onartuko al zenuke populazioaren batez bestekoa 10 unitatekoa dela dioen hipotesia 6.2.3. adibidean? Lortu batez bestekoa estimatzeko %95eko konfiantza-mailako konfiantza-tartea adibide horretan.

6.3.2. ariketa

A eta B motako piezen gogortasun-indizea neurtzen duten aldagaiak banaketa normalekoak eta elkarrekiko askeak direla suposatu da. Aleatorioki A motako 16 pieza eta B motako 12 pieza hartu dira, ondoko gogortasun-indizeak dituztelarik:

A motako piezak: 0,28; 0,30; 0,32; 0,29; 0,31; 0,29; 0,33; 0,32; 0,29; 0,32; 0,31;
0,29; 0,32; 0,31; 0,32; 0,33.

B motako piezak: 0,32; 0,29; 0,30; 0,28; 0,33; 0,31; 0,30; 0,29; 0,33; 0,32; 0,30;
0,29.

- a) %98ko konfiantza-mailaz, lortu batez besteko gogortasun-indizeen arteko diferentzia estimatzeko konfiantza-tartea.
- b) %2ko adierazgarritasun-mailaz, ba al dago diferentzia adierazgarririk batez besteko gogortasun-indizeen artean?

6.3.3. ariketa

%1eko adierazgarritasun-mailaz, banaketa normalekoak al dira 6.2.1. adibideko datuak?

6.3.4. ariketa

Burdinazko habeak egiten dituzten lantegi batean aleatorioki 250 habe hartu dira eta horietatik 75 habek erdoiltzeko joera erakutsi dute. Erdoiltzearen aurkako tratamendu bat aplikatu ondoren, lantegian aleatorioki beste 250 burdinazko habe hartu dira eta horietatik 25 habek erdoiltzeko joera erakutsi dute. %1eko adierazgarritasun-mailaz, onargarria al da “erdoiltzeko joera erakusten duten habeen proportzioa txikiagoa da tratamendua jaso duten habeen kasuan” dioen hipotesia?

Sinboloak eta laburdurak

Sinboloa	Esanahia
Q_i	i . ordenako kuartila
S^2	Laginaren kuasibariantza
x_i	Balioak, behaketak
D_j	j . ordenako dezila
s	Laginaren desbideratze tipikoa edo desbideratze estandarra
σ	Populazioaren desbideratze tipikoa edo desbideratze estandarra
ε	Errorea, estimazio-errorea
S_0	Onarpen-eremua
F	Snedecor-en F estatistikoa
t	Student-en t estatistikoa
gl	Askatasun-graduak
H_1	Hipotesi alternatiboa
H_0	Hipotesi nulua
$I_{\theta}^{1-\alpha}$	θ estimatzeko $1-\alpha$ konfiantza-mailako konfiantza-tartea
\bar{x}	Laginaren batez bestekoa
μ	Populazioaren batez bestekoa
$1-\alpha$	Konfiantza-maila
n	Laginaren tamaina, datu kopurua, aldagai kopurua
θ	Populazioaren parametroa
P_k	k . ordenako pertzentila
P	Probabilitatea
α	Adierazgarritasun-maila
\hat{P}	Laginaren proportzioa
p	Populazioaren proportzioa
z	Banaketa normal estandarreko balioa
$Var(X)$	X aldagaiaren bariantza
s^2	Laginaren bariantza

σ^2	Populazioaren bariantza
Laburdura	Esanahia
<i>Binom</i> (n,p)	n eta p parametroetako banaketa binomiala
<i>CDF</i>	Cumulative density function
<i>Exp</i> (β)	β parametroko banaketa esponentziala
<i>IDF</i>	Inverse density function
$N(0, 1)$	Banaketa normal tipiko edo estandarra
$N(\mu, \sigma)$	μ eta σ parametroetako banaketa normala
<i>PDF</i>	Probability density function
<i>Poisson</i> (λ)	λ parametroko Poisson-en banaketa
<i>Sig</i>	p-balioa (SPSSren notazioan)
<i>SQRT</i>	Erro karratua
<i>Uniform</i> (a,b)	Banaketa uniforme [a, b] tartean
χ^2_v	v askatasun-graduoko khi karratu banaketa
t_v	v askatasun-graduoko Student-en t banaketa
T	T-proba
F_{v_1,v_2}	v_1 askatasun-gradu zenbakitzailean eta v_2 askatasun-gradu zatitzailean dituen F banaketa

Bibliografía

- Agirre, E.** (2010). *Estatistikaren oinarriak. Ariketak (2. argitalpena)*. Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
- Barron, L.J.R., Agirre, E.** (2011). *Guía de Métodos Estadísticos en Calidad y Seguridad Alimentaria*. Barron,L.J.R., Agirre, E. Vitoria-Gasteiz.
- Etxeberria, J.** (2004). *Estatistika eta SPSS*. Elhuyar, Usurbil.
- Etxeberria, J.** (1998). *Estatistika eta praktika SPSSWIN erabiliz*. Elhuyar, Usurbil.
- Ferrán, M.** (1996). *SPSS para Windows. Programación y análisis estadístico*. McGraw-Hill, Madrid.
- Isasi, X.** (2010). *Erregresio lineal, bariantza-analisiak eta hipotesi-testak*. Udako Euskal Unibertsitatea, Bilbo.
- Johnson, D.E.** (2000). *Métodos multivariados aplicados al análisis de datos*. Thomson, Madrid.
- Johnson, R.A.** (1997). *Probabilidad y Estadística para Ingenieros de Miller y Freund*. Prentice Hall Hispanoamericana, México.
- Martín, Q., Cabero, M.T., Del Rosario de Paz, Y.** (2007). *Tratamiento estadístico de datos con SPSS. Prácticas resueltas y comentadas*. Paraninfo, S.A.
- Mendenhall, W, Sincich, T.** (1997). *Probabilidad y Estadística para Ingeniería y Ciencias*.Prentice Hall Hispanoamericana, México.
- Pérez López, C.** (2005) *Métodos estadísticos avanzados con SPSS*. Thomson, Madrid.
- Pérez López, C.** (2009). *Técnicas de Análisis de Datos con SPSS15*. Pearson Educación España, Madrid.

estimatzalea konfiantza-maila
total marjinala
datuak dezila mediana
p-balioa kurtosia
homogeneotasun-proba
kpi testa laginketa
korrelazioa puntu-hodeia
moda lagina estatistika
carli populazioa
normala permutazioak
diagrama marshall-edgeworth
koefizienten jarraitua
banaketa
konfiantza
nistograma

ISBN 978-84-615-7798-9
9 788461 577989